

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Matej Zakonjšek

Mentor: redni profesor dr. Bogomil Ferfila

Somentor: docent dr. Jernej Pikalo

TURČIJA IN EVROPSKA UNIJA

**analiza odnosov turčije in evropske unije od leta 1964 do leta 2004, s poudarkom na
izpolnjevanju kopenhagenskih kriterijev za članstvo v evropski uniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

Ne Mutlu Türküm Diyene! Mustafa Kemal Atatürk (1927)

[Srečen je tisti, ki lahko reče: Jaz sem Turek!]

Ne Mutlu Avrupalıyım Diyene! The Economist (2005)

[Srečen je tisti, ki lahko reče: Jaz sem Evropejec!]

ZAHVALA

Diplomsko delo posvečam Republiki Turčiji ter vsem ljudem, ki v njej živijo. Brez vas tega diplomskega dela ne bi bilo.

Za napotke in usmeritve pri delu se zahvaljujem mentorju, rednemu profesorju dr. Bogomilu Ferfili, ter somentorju, docentu dr. Jerneju Pikalu. Zahvala za lektoriranje gre prijateljici Maji, za podporo pri študiju moji družini, za lepe trenutke pa vsem mojim prijateljem, Juretu, Tisi, Nini, Domnu in predvsem Giorgosu.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	5
IZGOVORJAVA TURŠKEGA JEZIKA.....	6
1 UVOD.....	7
1.1 Struktura naloge.....	8
1.2 Hipoteza in izvedena hipoteza.....	9
1.3 Metode in tehnike.....	10
1.4 Model za analizo.....	11
<hr/>	
2 TURČIJA IN ODNOSI Z EVROPO IN EVROPSKO UNIJO.....	12
2.1 Zgodovina Turčije.....	12
2.2 Zgodovina Evrope in Evropske unije.....	17
2.3 Zgodovina odnosa Evrope in Turčije.....	22
2.4 Kronologija odnosov Turčije z Evropsko unijo.....	24
3 ANALIZA POGAJANJ TURČIJE Z EU.....	29
3.1 Uradni kriteriji.....	29
3.1.1 Zagotavljanje demokracije.....	30
3.1.2 Vladavina prava.....	34
3.1.3 Varovanje človekovih pravic.....	36
3.1.4 Varovanje manjšin.....	40
3.1.5 Funkcionalen trg.....	43
3.1.6 Sposobnost prevzemanja nalog članstva.....	45
3.1.7 Sklep.....	47
3.2 Politični kriteriji.....	48
3.2.1 Zgodovinski strah.....	49
3.2.2 Strah pred novimi priseljenci.....	52
3.2.3 Strah pred islamom.....	55
3.3 Analiza ankete o turškem vstopanju v EU v Sloveniji.....	60
3.4 Analiza intervjujev, opravljenih s poslanci v Evropskem parlamentu.....	62
<hr/>	
4 ZAKLJUČEK.....	72
4.1 Spoznanja.....	72
4.2 Testiranje hipotez.....	75
4.3 Sklep.....	76

5 UPORABLJENA LITERATURA IN SEZNAM VIROV

5.1 Literatura in viri.....	79
5.2 Anketa.....	87
5.3 Vprašalniki.....	87

6 SEZNAM PRILOG.....89

6.1 Uvodno pismo, poslano slovenskim poslancem v evropskem parlamentu	
6.2 Vprašalnik, poslan slovenskim poslancem v evropskem parlamentu	
6.3 Odgovor Dr. Mihe Brejca, poslanca v evropskem parlamentu	
6.4 Odgovor ge. Ljudmile Novak, poslanke v evropskem parlament	
6.5 Odgovor ge. Mojce Drčar Murko, poslanke v evropskem parlamentu	
6.6 Komisija Evropskih skupnosti: Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu – Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo (Bruselj, 6. 10. 2004 COM(2004) 656 konč.)	

SEZNAM KRATIC

- ABUY – Avrupa Birliği Uyum Yasası (Zakon o približevanju Evropski uniji)
- AKP – Adalet ve Kalkınma Partisi (Stranka Pravičnosti in Razvoja)
- ANAP – Anavatan Partisi (Domovinska stranka)
- BDP – Bruto domači proizvod
- CHP – Cumhuriyet Halk Partisi (Republikanska ljudska stranka)
- DSP – Demokratik Sol Parti (Demokratska stranka levice)
- DYP – Doğu Yol Partisi (Stranka prave poti)
- ECB – European Central Bank (Evropska centralna banka)
- ECHR – European Court of Human Rights (Evropsko sodišče za človekove pravice)
- EGS – Evropska gospodarska skupnost
- EMU – European Monetary Union (Evropska monetarna unija)
- ES – Evropska skupnost
- ESJP – Evropska skupnost za jeklo in premog
- EU – Evropska Unija
- EURATOM – Evropske skupnosti za Atomske energije
- GAP – Güneydoğu Anadolu Projesi (Južno-vzhodni anatolski projekt)
- HADEP – Halkın Demokrasi Partisi (Ljudska demokratična stranka)
- ICC – International Criminal Court (Mednarodno kazensko sodišče)
- IMF – International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)
- MHP – Milliyetçi Hareket Partisi (Nacionalistična stranka akcije)
- NATO – North Atlantic Treaty Organization (Severnoatlantsko zavezništvo)
- NPAA – National Programme for the Adoption of the Acquis (Nacionalni program za sprejem skupne evropske zakonodaje)
- PKK – Partiya Karkerên Kurdistan (Kurdski delavska stranka)
- TBMM – Türkiye Büyük Millet Meclisi (Veliki turški parlament)
- TNI – Tuje neposredne investicije
- ZDA – Združene države Amerike

- Črko **C (c)** izgovorimo kot glas [dž] v slovenskem jeziku. Na primer: znani vodja Kurdske delavske stranke (PKK) se piše Öcalan, kar se prebere kot Odžalan.
- Črko **Ç (ç)** izgovorimo kot glas [č] v slovenskem jeziku. Na primer: çiçek (roža) se izgovori kot [čiček].
- Črko **Ü (ü)** izgovorimo enako kot nemški glas [ü]. Na primer: turški zunanji minister se piše Gül (kar je isto kot ime za vrtnico).
- Črko **Ö (ö)** izgovorimo enako kot nemški glas [ö]. Na primer: köpek je turška beseda za psa.
- Črko **I (i)** brez pikice na vrhu črke izgovorimo kot polglasnik [ɨ] (e v slovenski besedi pes). Na primer: vladajoča stranka v Turčiji se imenuje Adalet ve Kalkınma Partisi (Stranka pravice in razvoja), kjer beseda 'kalkınma' pomeni razvoj.
- Črko **İ (i)** izgovorimo kot slovenski [i]. Posebnost je veliki pisani İ, ki mora imeti pikico na vrhu črke, saj glas brez pikice pomeni polglasnik, kot je razloženo v prejšnjem primeru. Na primer: ime največjega turškega mesta je İstanbul, in ne Istanbul.
- Črko **Ş (ş)** izgovorimo kot glas [š] v slovenskem jeziku. Na primer: şeker (sladkor) se izgovori kot [šeker].
- Črka **Ğ (ğ)** je posebna črka v turškem jeziku in nima slovenskega ekvivalenta. Je tiha in se zato ne izgovori, podaljša pa se glas pred njo. Na primer: turški predsednik vlade se piše Erdoğan, ker se izgovori kot [Erdoaan], in ne [Erdogan] (z g-jem brez strešice), kot ga največkrat poimenujejo evropski mediji.

Ozemlje današnje Turčije je bilo z geostrateškega vidika vedno izjemnega pomena, česar so se zavedali vsi, ki so tam kadarkoli živeli. To velja tako za prve civilizacije starega veka s trojanskimi mesti, hetitsko kulturo, klasično Grčijo, perzijsko državo in državo Aleksandra Velikega, Sveto rimsko cesarstvo, srednjeveško Bizantinsko cesarstvo, Otomanski imperij in današnjo republikansko Turčijo. Prav tako se danes tega zavedajo novi igralci v mednarodnem prostoru, od Združenih držav Amerike (ZDA) in Evropske unije (EU) do Rusije. Ozemlje današnje Turčije je geostrateško pomembno, saj meji na nevrvalgična mesta današnje mednarodne politike, kot so Iran, Irak in Sirija. Ima pomemben energetskega položaj zaradi bližine največjih energetskih bazenov, transportni položaj kot most med Evropo in Azijo, ter simbolni položaj kot država, ki je naslednica imperija, ki je Evropi z ustrahovanjem podaril lastno identiteto. Danes je Turčija ponovno pred vrati Evrope – tokrat s pomočjo diplomacije in prepričanostjo, da sodi v Evropsko unijo. Pišejo se nova poglavja zgodovine Evrope, kjer Turčija zopet igra pomembno vlogo. Vprašanj, kako to zgodovino pisati, je v tem trenutku več, kakor odgovorov nanj. Vendar pa bo treba na vsa vprašanja za uspešna pogajanja oziroma sobivanje in sožitje evropskih držav treba odgovoriti. Zato je preučevanje Turčije v današnjem času še kako pomembno.

V delu se bom omejil na vprašanje odnosov Turčije z EU, ki je eno izmed najbolj zanimivih vidikov evropske zunanje politike. Turčija je najstarejša prosilka za članstvo v EU, saj je prvič zaprosila že leta 1964, kar je svojevrsten rekord med kandidatki za članstvo. Hkrati pa je tudi kandidatka, ki v državah EU buri največ duhov in sproža največ vprašanj. Zaradi specifičnosti države, kot so njena velikost, geografija, religija ter zgodovina, je Turčija najtrši oreh evropske politike, ki pa ga je ta primorana na tak ali drugačen način streti. Vprašanja, ki se odpirajo pri turškem trkanju na vrata EU, so raznolika, vsa pa zahtevajo odgovor. Ali je Turčija sploh evropska država? Ali lahko krščanska Evropa sprejme muslimansko državo, kot je Turčija? Ali bo Turčija lahko sprejela standarde varovanja človekovih pravic in zaščite manjšin, kot to velja v EU? Ali je Turčija geografsko preblizu svetovnim kriznim žariščem, kot so Iran in Irak ter Sirija, da bi bila dobrodošla v EU? Ali je Turčija res številčno prevelika za EU, saj bi ob morebitnem vstopu v EU leta 2015 štela več ljudi kakor največja sedanja članica EU, Nemčija? Ali je Evropa strukturno pripravljena na novo članico, kot je Turčija? Ali se EU zaveda, kakšna je njena vloga in kaj želi postati?

Vprašanja se odpirajo, trenutni odgovori z obeh strani pa tematiko le še radikalizirajo in v debato vnašajo še več ognja in strasti, kar ne koristi ne eni in ne drugi strani. Zato je še pred začetkom pogajanj Turčije z EU treba narediti evalvacijsko analizo dosedanjih odnosov

Turčije z EU in poizkusiti pojasniti zgodovinske okoliščine in strahove, ki se pojavljajo tako v EU kot Turčiji.

1.1 Struktura naloge

V delu bom analiziral 40-letno obdobje odnosov Turčije z Evropsko unijo od pričetka pogajanj decembra 1964 do decembra 2004. To obdobje zajema prvo prošnjo Turčije za pričetek pogajanj z EU decembra leta 1964 in decembra 2004, ko se je svet EU na vrhu Unije v Bruslju 17. decembra 2005¹ odločil, da Turčija izpolnjuje pogoje za pričetek pogajanj in bo predvidoma oktobra 2005 pričela s predpristopnimi pogajanjmi. Tako se je decembra 2004 zaključilo neko obdobje, ki ga je sedaj treba ovrednotiti in analizirati.

Omenjeno 40-letno obdobje bom analiziral predvsem z vidika Evropske unije, pri čemer bom nalogo razdelil na dva glavna dela in analiziral pogajanja preko t. i. uradnih ali kopenhagenskih kriterijev² in t. i. neuradnih ali političnih kriterijev, kot je zgodovinski strah, strah pred novimi priseljenci in strah pred islamom. Drugi vidik analize bi bila lahko tudi analiza z vidika Turčije, kjer bi se osredotočil predvsem na razloge za počasnost pogajanj na ravni notranje politike Turčije, vendar pa bo v delu večji del analize predstavljal vidik Evropske unije, saj mi tako narekujejo metodološke omejitve, kot so dostopnost virov, literature in javnih političnih igralcev. Zaradi boljšega razumevanja problematike bom prav tako na pričetku predstavil zgodovinsko ozadje in dogajanje na prostoru današnje Turčije ter zgodovino evropskega povezovanja in odnosa Evropa–Turčija. Analizo bom zaključil s sistematskim pregledom obeh vidikov (tako evropskega kot turškega) in preveril zastavljeno hipotezo. Prav tako bom poizkusil podati ugotovitve analize, ki bi morebiti lahko pomagale pri predpristopnem pogajanju Turčije z EU v naslednjih letih.

¹ Vrh EU v Bruslju, 16–17 december 2004. Glej Presidential Conclusions: http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/83201.pdf (datum dostopa: 23. januar 2005)

² Kopenhagenski kriteriji: Svet EU v Kopenhagnu je junija 1993 postavil tri ključne principe, ki zagotavljajo, da bodo nove članice EU sposobne in pripravljene zagotavljati nemoteno izvajanje evropske politike. Tako so sprejeli, da mora vsaka država kandidatka doseči stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice in spoštovanje in zaščito manjšin. Drugi princip je nujnost obstoja funkcionalnega trga in pravna zmožnost, da se država uspešno znajde v tekmovalnem ozračju znotraj EU. Tretji princip pa je, da država sprejema dolžnosti članstva v EU, vključno s projekti političnega, ekonomskega in monetarnega povezovanja (Mayes, 2001: 552).

Povedati moram, da je po mojem mnenju preučevanje Turčije kot države in njenega sistema v akademskih krogih paradokсно vsaj delno zanemarjeno ravno zaradi njenega unikatnega zgodovinskega in geografskega razvoja. V večini programov evropskih študij je ne najdemo, saj se to vprašanje prepušča bližnjevzhodnim študijam. Ti programi pa se s Turčijo zopet ne ukvarjajo, ampak jo zaradi njenih značilnosti potiskajo v naročje evropskih študij. Tako se zgodi, da se z vprašanjem moderne Turčije ukvarjajo le nekatere specializirane fakultete³. Tudi na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani se z vprašanjem Turčije ne ukvarjamo posebej, kar je razvidno tudi iz števila diplomskih nalog na to tematiko⁴. V Osrednji družboslovni knjižnici Jožeta Goričarja pa lahko kljub nesporni pomembnosti tematike najdemo zanemarljivo število monografskih del⁵.

1.2 Hipoteza in izvedena hipoteza

V nalogi predvidevam, da obstajajo neki prevladujoči faktorji, ki najbolj vplivajo na težavnost in dolgotrajnost pogajanj Turčije z Evropsko unijo. V skladu s tem izpeljujem sledečo hipotezo⁶, ki jo bom v nalogi preizkušal:

Na evropsko politiko do Turčije vplivajo tako uradni kriteriji kot neuradni oziroma politični kriteriji.

Izvedena hipoteza:

³ Kot na primer London School of Oriental and African Studies, ki ponuja program turških študij. Glej spletno stran: <http://www.soas.ac.uk/studying/courseinfo.cfm?courseinfoid=53>. (Dostop: 13. april 2005).

⁴ Na primer: Mihajlovič (2000): Pomen Turčije za evropsko varnost po koncu hladne vojne; Urbanc (1996): Strateški odnosi med Grčijo in Turčijo, nekatere diplomske naloge pa se vprašanja Turčije dotikajo le posredno – na primer: Simon (2001): Delavska stranka Kurdistana: teroristična organizacija ali osvobodilno gibanje?; Klopčič (2000): Armenci na razpotju med dvema nekdanjima imperijema.

⁵ Na primer: Abramovitz (2000): Turkey's Transformation and American Policy; Sezer (1981): Turkey's Security Policies, ostale knjige pa se Turčije dotikajo le posredno – npr: Jurgen (1981): Kurdi – Geografija zatiranih. V programu COBISS v bazi Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja z iskano besedo Turčija in vsemi ostalimi polji prostimi najdemo le 88 zadetkov (23. 2. 2005).

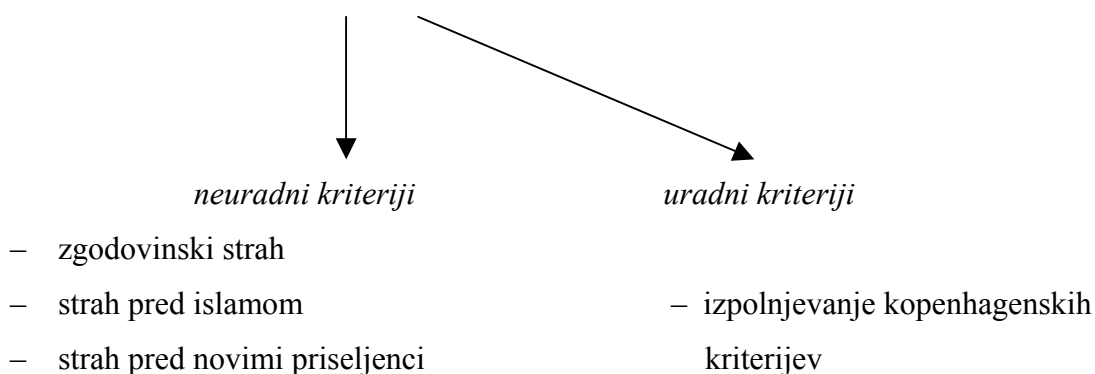
⁶ Hipotezo je Webster definiral kot poizkusno predpostavko, postavljeno, da bi koncipirala in preizkusila njene logične ali empirične posledice (Webster v Bailey, 1987).

a) *Politični kriteriji v članicah EU v odnosu do vstopa Turčije v EU so predvsem zgodovinskih strah, strah pred islamom ter strah pred novimi priseljenci.*

Razčlenitev hipoteze:

Raven Evropske unije

na politiko do Turčije vplivajo

1.3 Metode in tehnike

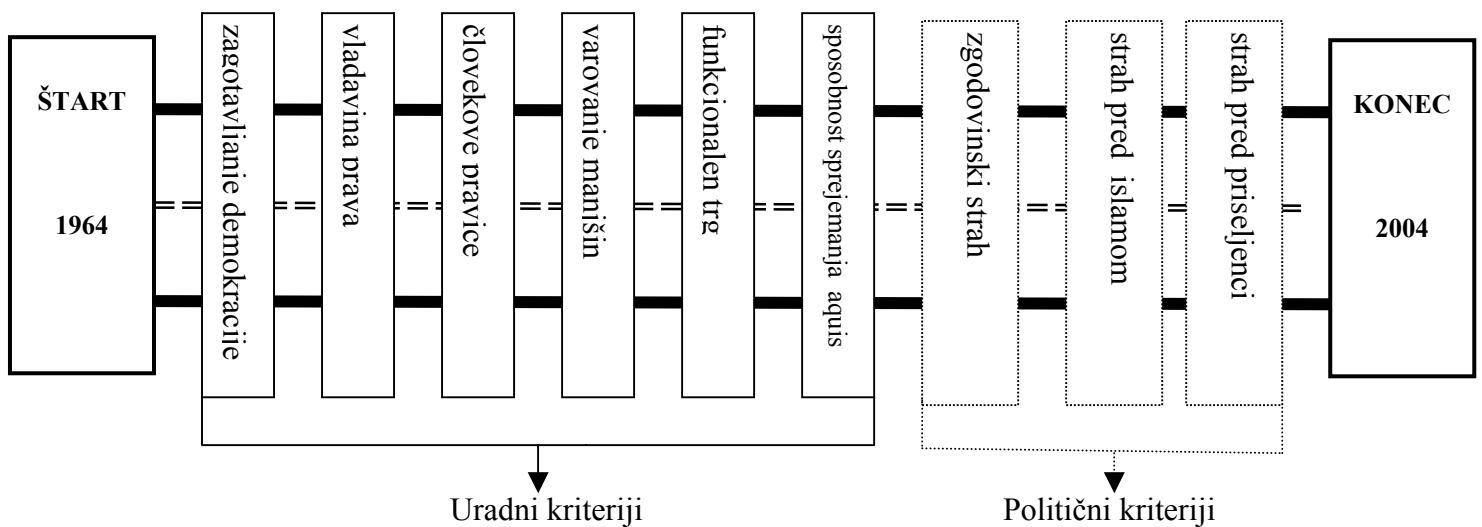
V raziskavi bom ubral induktivno pot oblikovanja hipoteze, ki temelji na konkretnih stikih s podatki, pridobljenimi v raziskavi (Toš, 1988: 62). Zastavil sem si hipotezo, da neko razmerje obstaja, kar bom nato preveril s posplošitvami, ki so bile konstruirane na podlagi opazovanj vzorčnosti na raziskovanem problemu in nato posplošitvijo, kjer lahko trdim, da vzorčnost obstaja v vseh primerih (Bailey, 1987: 43).

Kot metode in tehnike bom uporabil:

- 1) *Analizo primarnih virov*: dokumentov Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ), Evropske gospodarske skupnosti (EGS), EU ter dokumentov turške vlade, ki jih je sprejela ob pogajanjih z EU.

- 2) *Analiza sekundarnih virov*: predvsem izbrane literature in časopisnih člankov⁷ evropskih in turških časopisov.
- 3) *Strukturiran intervju*: opravil sem intervju s slovenskimi poslanci v evropskem parlamentu.
- 4) *Anketa*: izvedel sem internetno anketo o morebitnem članstvu Turčije v EU med uporabniki spletne strani Najdi.si. Več o metodologiji, uporabljeni pri anketi, si lahko preberete v tem delu.

1. 4 Model za analizo

Razlaga modela:

Model pomaga, da si kompleksnejša vprašanja lažje razložimo in razumemo. Prav tako omogoča ohraniti širok pogled na problematiko, ko se v nadaljnji analizi spuščamo v večje podrobnosti. Model prikazuje 40 let pogajanj Turčije z EU kot tekaško progo z ovirami. Turčija je po progi pričela teči leta 1964, progo pa je pretekla s časom 40 let, saj je morala preskočiti veliko težkih ovir. Ovire so razdeljene na uradne in politične, kjer so uradne predvsem kopenhagenski kriteriji, neuradne oziroma politične pa tiste, ki sem jih obravnaval tudi v hipotezi. Dodal pa sem tudi oviro, ki predstavlja probleme, ki si jih je na progi do EU postavila sama Turčija.

⁷ Ker me vprašanje Turčije in EU zanima že nekaj let, sem v tem času uspel zbrati veliko število člankov (približno 1300) na to temo, predvsem iz slovenskega, ostalega evropskega ter turškega časopisja.

2 TURČIJA IN ODNOSI Z EVROPO IN EVROPSKO UNIJO

2.1 Zgodovina Turčije

Kdaj se prične zgodovina Turčije, je predvsem vprašanje zastavitve pričetne točke analize in pogleda na zgodovino, kakor si ga zastavlja vsak posameznik sam. Sam se bom analize lotil pri najstarejši znani zgodovini, vendar bom največ pozornosti namenil zgodovini moderne Turčije, ki se je rodila iz ruševin Otomanskega imperija po koncu druge svetovne vojne.

Najstarejše naselbinske najdbe v Mali Aziji, ki so nastale na območju današnje Turčije, segajo v leto 8000 pr. n. št.–1800 pr. n. št. in so iz zgodnjega neolitika. Najstarejša odkritja spadajo v zgodnjo bronasto dobo in pričajo o posebni maloazijski obliki egejske kulture. Od leta 1880 pr. n. št. do 1200 pr. n. št. je ozemlje današnje Kapadokije na anatolski nižini naseljevalo indoevropsko ljudstvo Hetitov, ki so imeli svojo državo in katerih jezik je danes najstarejši ohranjeni indoevropski jezik (Boden, 2004).

Od leta 1200 pr. n. št. pa do 547 pr. n. št. so ozemlje današnje Turčije naseljevala različna plemena in kolonizatorji, med slednjimi so bili najpomembnejši Grki. Nekaj časa so imeli oblast tudi Perzijci, s katerimi so bile grške kolonije na obalah Male Azije stalno v konfliktu. To je prekinil Aleksander Veliki, ki si je s svojo vojsko podredil večino Male Azije in tako na podlagi 200-letne perzijske vladavine omogočil hitro helenizacijo in širitev grške kulture. Nato je v prostor vdrla nova sila, Rimski imperij. Ob tem se je pričelo pokristjanjevanje, ki ga je podpirala številna judovska skupnost. Leta 330 je Konstantin I. Veliki preimenoval Bizanc v Konstantinopol (ali po slovensko Carigrad) in ga določil za novo prestolnico cesarstva, ki se je po smrti Teodozija I. razdelil na Vzhodno rimsko cesarstvo in Zahodno rimsko cesarstvo. Bizantinsko cesarstvo je uspešno odvrčalo perzijske in arabske napade. Šele vpad seldžuških Turkov v Anatolijo je omajal moč Bizanca. Seldžuki so bili turško ljudstvo iz plemena Oguzov in so bili do 10. stoletja nomadi v Kazaški stepi. Njihov poglavar, Seldžuk, je okoli leta 970 sprejel sunitski islam. Ko je v odločilni bitki pri Manzikertu leta 1071 sultan Alp Arslan uničil bizantinske sile, je s tem odprl vrata za množično priseljevanje Turkmenov v Malo Azijo (ibid.).

Seldžuska država je prevzela perzijski jezik in kulturo, nasprotno pa se je v Mali Aziji uveljavil turški jezik in pretrgal dolgotrajno grško tradicijo. Leta 1243 so državo uničili Mongoli, država Rumskih seldžukov pa je razpadla na dve polovici, ki sta morali plačevati tribut. Pod Osmanom I. se je leta 1281 pričel vzpon prej nepomembnega emirata na

zahodnem obrobju države Rumskih Seldžukov. Neznaten in nepomemben emirat se je pod njegovim vodstvom razvil v turško-islamsko velesilo. Turške čete so širile ozemlje emirata, pod vodstvom Murata I. so preselili sedež emirata v Odrin, kjer so pričeli z osvajanjem Balkana. Z osvajanjem Balkana so otomanski Turki pretrgali z razvojem fevdalizma v balkanskih državah, zato je razvoj balkanskih držav nazadoval v stopnjo primitivnega patriarhalizma, kar je »eden glavnih vzrokov za nazadovanje razvoja balkanskih narodov pod turško oblastjo« (Voje, 1994: 198).

Konstantinopel oziroma Carigrad so turške sile zavzele leta 1453 pod poveljstvom sultana Mohameda II. Osvajalca. Od takrat naprej se je Otomanska država neprestano širila, dokler ni prerasla v imperij. Tako so si priključili Sirijo, zavzeli Bagdad in osvojili Irak, širili pa so se tudi po obalah Severne Afrike in si podjarmili Egipt, Jemen pa se je imperiju prostovoljno pridružil. Od takrat naprej in vse do prve svetovne vojne pa se je ogromni imperij počasi, a vztrajno zmanjševal, predvsem zaradi revolucionarnih nacionalističnih gibanj, ki so jih vzpodbujale in podpirale evropske velesile s svojimi imperialnimi željami. Med drugim si je Tunizijo prilastila Francija, Egipt Velika Britanija, Bosna in Hercegovina je pripadla Avstro-Ogrski, Bolgarija pa je postala neodvisna kraljevina. Otomanski imperij je kronično bolehal za korupcijo, ki je bila razvejana po celotnem imperiju in je pričela najedati samostojnost države, saj so vojaški neuspehi, zapečateni v mirovnih pogodbah, ter gospodarske koncesije evropskim velesilam za upravljanje z imperialnim gospodarstvom imperiju prinesli napol kolonialni status. Hkrati so se širila nezadovoljstva med različnimi narodnostmi v imperiju, saj so nekatere skupine in narodnosti imeli privilegiran položaj v nasprotju z ostalimi. To je razpihovalo želje po samostojnosti (na primer v Armeniji), po drugi strani pa je taka politika podžigala turški nacionalizem, ki ni trpel enakopravnosti drugih narodov. Otomanski imperij je prav tako preživel Balkansko vojno, ki ga je še bolj ponižala, saj je izgubil večino ozemlja na Balkanu ter velik del svojega prebivalstva ter s tem gospodarske moči (Townley, 1997).

Tako se je v šestdesetih letih 19. stoletja oblikovalo združenje, ki si je prizadevalo popolnoma reformirati turško cesarstvo. Imenovalo se je Mladoturško gibanje, katerega član je bil tudi Mustafa Kemal (kasneje Atatürk). V tem gibanju so bili zbrani predvsem turški vojaški častniki ter študentje, ki so bili zagovorniki turškega nacionalizma in panturkizma. Panturkizem se je predvsem zavzemal za politično združitev vseh turško govorečih narodov in je postal najbolj popularen ob dezintegraciji Otomanskega imperija (Motyl et al., 2001). Mladoturško gibanje je sultana prisililo, da je razglasil ustavo iz leta 1876, Mladoturki pa so prevzeli politično moč in za sultanovega naslednika imenovali njegovega brata Mehmeda V. Zaradi splošne ogroženosti s strani antantnih sil je bil Otomanski imperij praktično potisnjen v

naročje Nemčije, ki se je v I. svetovni vojni bojevala na strani centralnih sil. Takrat se je tudi zgodil pogrom nad Armenci, ki so jih otomanski vojaški krogi povezovali s cesarsko Rusijo in ki so bili tako grožnja državni varnosti na vzhodu države. Nemčija je imperiju ponudila vojaško svetovanje in podporo. S premirjem v Mudrosu je Otomansko cesarstvo oktobra 1918 kapituliralo (Boden, 2004).

Antantne sile so se odločile Otomansko cesarstvo razkosati po svojih željah in interesih in tako so si njeno ozemlje kot protektorate razdelile Anglija, Francija, Italija in Grčija, ki je sledila svojim imperialističnim težnjam po Veliki Grčiji. Vendar pa odporniška gibanja niso sprejela mirovnega sporazuma in so v narodnem sporazumu zahtevala neodvisnost vseh turških območij v Anatoliji in Trakiji kot pogoj za vzpostavitev miru. Uporniki, ki jih je vodil general (imenovan tudi *gazi*) Mustafa Kemal, so se 23. aprila 1920 sestali v Ankari in razglasili suverenost z ustanovitvijo velikega narodnega kongresa. Prav tako so pričeli z vojno proti grškim silam, ki so prodirale proti Ankari. Upor je bil uspešen in Turki so pod vodstvom generala Mustafe Kemala dosegli odpravo sultanata in revizijo mirovne pogodbe iz Sevresa. Novo mirovno pogodbo so napisali v Lausanni 24. 7. 1923, z njo je bila priznana neodvisnost Turčije in uveljavljena temeljna zahteva njenega odporniškega gibanja po neodvisnosti vseh turških območij v Mali Aziji in Trakiji. Narodna skupščina je 29. oktobra 1923 razglasila Turčijo za republiko, paša Mustafa Kemal pa je postal prvi predsednik države (ibid.).

Paša Kemal je s svojo stranko Cumhuriyet Halk Partisi (CHP – Republikanska ljudska stranka) postal nesporen voditelj države, ki jo je ustvaril po svojem osebnem prepričanju, ki se je uveljavilo pod imenom »kemalizem«. Kemalizem je temeljil na šestih glavnih točkah, imenovanih tudi šest puščic kemalizma (v turščini *altı ok*). To so: demokracija, populizem, statizem, nacionalizem, sekularizem in modernizem. Reforme, ki so bile izpeljane pod temi smernicami, so imele za glavni cilj predvsem prelom s preteklostjo in oblikovanje nove države in družbe, ki bo moderna, sekularistična in katere prihodnost leži v Evropi. Največji prelom se je zgodil pri razbitju moči verskih skupin in zmanjševanju njihovega vpliva. Tako je islamska duhovščina izgubila vse privilegije, ukinjen je bil kalifat in verske šole, ukinjena so bila širiatska sodišča in razveljavljeni predpisi o islamskih oblačilih, fes in feredža pa prepovedana. Prav tako je Turčija prevzela mednarodni, gregorijanski koledar, leta 1928 pa islam ni bil več državna religija. Kalifat je v Otomanskem imperiju predstavljal tisti vezni element, ki je deloval kot nekakšna obokasta lojalnost preko stebrov, ki so jih tvorile različne narodnosti. Ta je bil ukinjen, saj je Mustafa Kemal (ko mu je turški parlament podelil priimek Atatürk) poudarjal etnično prevlado turškega prebivalstva, na katerem je zasnoval svojo

državo. Tako je na vzhodu države prišlo do prvega upora Kurdiv, ta pa je bil krvavo zadušeno. Prav tako se je spremenilo izobraževanje, ki je postalo popolnoma laično, uvedena pa je bila tudi latinica (do tedaj so turščino zapisovali v arabski pisavi). Prav tako so sprejeli tudi zakon, ki je določil, da si morajo vsi prebivalci Turčije izbrati priimke⁸. V gospodarstvu je Atatürk podpiral visoko vpletenost države ter nastanek državnega kapitalizma (Boden, 2004).

Zaradi nevtralistične zunanje politike se Turčija ni udeležila druge svetovne vojne, po njej pa je zahodna naravnost politike Turčijo povezala z zahodom. Razlog za tesnejše vezi z zahodom so bile tudi zahteve Sovjetske zveze po nekaterih območjih na vzhodu Turčije ter zahteve po internacionalizaciji bosporske ožine⁹.

Mednarodne okoliščine ter sodelovanje v Marshallovem načrtu so jo leta 1952 pripeljale v zvezo Nato. Z odprtjem na Zahod se je liberaliziral tudi politični prostor, kjer je leta 1950 zmagala Demokratična stranka Adnana Menderesa, ki je postal predsednik vlade. Deklarativno je podpiral kemalistično politiko, vendar pa se je v notranji politiki pričela postopna reislamizacija. Gospodarska in politična kriza je v ospredje postavila vojsko, ki je vladi Menderesa nasprotovala. Pričeli so se študentski protesti, ki so zahtevali ponovno uveljavitev kemalističnih načel, kar je vojska izkoristila, izvedla državni udar in leta 1961 usmrtila tri voditelje Demokratske stranke, med njimi tudi Menderesa (Boden, 2004). Ustanovljen je bil 'svet za nacionalno varnost', ki je imel končno besedo pri večini odločitev v državi in v katerem je imela večino vojska. Vendar pa to ni preprečilo, da ne bi na volitvah leta 1965 presenetljivo zmagal Sulejman Demirel s Stranko pravičnosti, kar je bilo le novo ime za staro Menderesovo Demokratično stranko. Demirel je bil politik, ki je uspel, ker so se ljudje lahko identificirali z njegovimi koreninami, med drugim pa je bil tudi odličen govorec, kar kemalistični politiki nikoli niso bili (Zürcher, 1997). V šestdesetih letih moč dobijo levičarska študentska gibanja, ki pa se jim po robu postavi turški nacionalistični tabor. Demirel odstopi in na volitvah 1973 zmagaja Republikanska ljudska stranka (CHP – Cumhuriyet Halk Partisi), ki jo vodi Bülent Eçevit in ki z njim postane socialdemokratska (ibid.).

Sedemdeseta leta zaznamuje predvsem poseg turške vojske na Cipru leta 1974. Poseg se zgodi zaradi potrebe po zaščiti turško govoreče manjšine na otoku, ki so ga ciprsko-grški

⁸ Do takrat v Turčiji niso poznali priimkov, le imena. Vendar je večina prebivalcev že imela tudi dodatna opisna imena (na slovenskem ozemlju so na primer Lojzeta, ki je bil po poklicu kovač, klicali Kovačev Lojze, kasneje pa je Kovač postal njegov priimek, podobno je bilo tudi v Turčiji).

⁹ Bosporski prehod je izjemnega pomena za Rusijo, saj je to njen edini izhod v mediteransko morje, pozimi pa tudi edini izhod na morje, saj pristanišča na severu Rusije ne delujejo zaradi mraza in ledu.

nacionalisti poizkušali priključiti Grčiji (gibanje, imenovano *Enosis* ali združenje). Zahod se odzove mlačno in se od dogodkov distancira, ZDA pa uvede embargo na izvoz orožja v Turčijo, zaradi česar Turčija začasno izstopi iz Nata (Boden, 2004). V notranji politiki se prične radikalizacija, saj se pod vodstvom Demirelove Stranke pravičnosti prične premik v desno, ki že prične ogrožati ideološke temelje države. Radikalizacija je opazna predvsem pri poudarjanju islama kot pomembnega temelja države in zблиževanja Turčije z islamskimi državami. Zaradi radikalnih razmer vajeti v roke zopet vzame turška vojska, ki poseblja kemalistično ideologijo in se šteje za branik sekularizma. Nato se vojska zopet umakne v vojašnice, na volitvah leta 1983 pa večino dobi stranka Turguta Özala. Özala imenujejo tudi drugi največji turški revolucionar po Atatürku, njegova stranka pa je postala zbirališče gospodarstveno liberalnih in politično konservativnih sil (Boland, 2004: W2). Obdobje zaznamuje predvsem oborožena vstaja turških Kurdiv na vzhodu države, ki si prizadeva za ohranitev svoje tradicije in politično avtonomijo, nekatere skupine pa se bojujejo za odcepitev t. i. Kurdistana od Turčije. Uradno stališče do vprašanja kurdske manjšine je bilo, da je treba Kurdsko delavsko stranko (PKK – Partiya Karkaren Kurdistan) najprej poraziti vojaško, šele potem se je mogoče pogovarjati o položaju in pravicah Kurdiv (Zürcher, 1997). Kurdski upori so sprožili odločen odziv Ankare, ki je s seboj prinesel omejitve človekovih pravic in svoboščin. Kurdsko vprašanje ter omejevanje človekovih pravic postaneta glavni oviri za članstvo Turčije v Evropski skupnosti, za katero si je turško vodstvo že dolgo prizadevalo.

Leta 1995 na volitvah zmaga konservativna koalicija Prave poti (DYP – Doğu Yol Partisi) in Tansu Çiller postane prva ženska, ki je predsednica turške vlade. V zunanji politiki se leta 1989 Turčiji odprejo nove možnosti za sodelovanje z državami Kavkaza in osrednje Azije, ki imajo skupno turško tradicijo. Gre predvsem za Azejbardžan, Kazakstan, Kirgizijo, Uzbekistan in Turkmenistan. Turčija je nove, t. i. bratske države, sprejela skorajda evforično. Predsednik Özal je govoril o »turškem stoletju«, da se »turški svet razteza od obal Jadrana pa do velikega kitajskega zidu« (Zürcher, 1997). Turčija je, s podporo ZDA, v tem območju tekmovala za vpliv z Iranom in ponujala t. i. turški model razvoja, ki predvideva sekularistično notranjo politiko s tesno navezavo na razviti zahod. Vendar pa je vpliv, ki ga je imela Turčija na novo nastale države, precej omejen, saj sta Turčiji manjkali predvsem notranjepolitična stabilnost in gospodarska moč, da bi lahko resnično pomagala novo nastalim državam.

V devetdesetih letih se spori z Grčijo zopet zaostrijo, in sicer ob najdbi nahajališč nafte v Egejskem morju, vprašanju mej zračnega prostora nad egejsko obalo in lastništvu nekaj otokov v Egejskem morju (gre bolj za vprašanje o lastništvu nekaj skal, ki bi jim le

stežka dali ime otoki). Razgreti odnosi so državi nemalokrat pripeljali na rob vojne. Poleg težav z Grčijo pa se v devetdesetih letih Turčija aktivno ukvarja predvsem z vprašanjem članstva v Evropski skupnosti. Dolgoletna vojna s Kurdi se konča, ko v Keniji ujamejo voditelja glavne kurdske skupine (PKK), ki se je bojevala za neodvisnost Kurdistan, Abdullaha Öcalana. Ujamejo ga ob odhodu z grškega veleposlaništva, kar odnose z Grčijo še dodatno poslabša. Obdobje zaznamuje tudi spor s Sirijo in Iranom zaradi zaježitve vodnih virov, ki izvirajo v Turčiji, vendar so vitalnega pomena za Irak in Sirijo. Predvsem gre za velikanski projekt, imenovan Južno-vzhodni anatolski projekt (GAP – Güneydoğu Anadolu Projesi), ki je predvideval gradnje številnih jezov na rekah Evfrat in Tigris, ki bi prinesli novo električno energijo in namočili 1,6 milijonov hektarov zemlje v pokrajini Harran, vendar pa bi s tem zmanjšali pritok življenjsko pomembne vode v Sirijo in Irak (Zürcher, 1997).

Ob prelomu tisočletja na volitvah leta 2002 po močni gospodarski in politični krizi leta 1999 zmaga reformirana zmerno desna Stranka pravice in razvoja (AKP – Adalet ve Kalkınma Partisi) nekdanjega župana Carigrada, Recepta Tayyipa Erdoğan, ki ima svoje korenine v političnem islamu. Celotna politika se osredotoči predvsem na izpolnjevanje kriterijev za pričetek pogajanj z EU in tako, zgodovinska ironija, desna politična stranka, ki ima svoje korenine v političnem islamu, izpelje vrsto reform, ki Turčijo približajo vrtom EU bolj kot katerakoli stranka ali vlada do sedaj. Tako je Turčija prva država, ki je politični islam uspešno vključila v demokratičen način vladanja in tudi to je rezultat dolgotrajnih in bolečih reform, katerim je država sledila z modernizacijo, ki jo je pričel Atatürk in ki so jo bolj ali manj uspešno nadaljevali njegovi nasledniki (ibid.).

2.2 Zgodovina Evrope in Evropske Unije

» Evropa [je] celina, v kateri se je rodila civilizacija in katere prebivalci, ki so jo naseljevali v valovih od samega začetka človeštva, so postopoma oblikovali vrednote, na katerih sloni humanizem: enakost oseb, svoboda, spoštovanje razuma [...]« (Preambula k Ustavi za Evropo, 2003: 5).

Visoko zveneče besede preambule k Ustavi za Evropo nakazujejo, da Evropa doživlja nov vzpon. Tokratno »ponovno rojstvo« Evrope ni rezultat neke vojaške sile, bojevanja, imperializma ali nove družbene ideologije. Evropa se je tokrat združila predvsem s pomočjo gospodarsko-političnih teženj, ki so imele za cilj predvsem vzpostavitev novih oblik trga in

gospodarskega sodelovanja. Evropsko povezovanje, ki se je pričelo na gospodarski osnovi, se je nato zaradi ideoloških razlogov razširilo na politični prostor, v katerem se je poizkušalo predvsem demokratizirati in s tem pridobiti na legitimnosti. V zadnjih desetletjih je Evropa prehodila dolgo pot – od Evropske skupnosti za premog in jeklo do Ustave za Evropsko unijo. Razumevanje razvoja te entitete in razlogov za njeno spreminjanje je bistvenega pomena, če želimo analizirati katerekoli njene politike, saj ne moremo pravilno razumeti nobenega političnega sistema ali organizacije, če ju ne postavimo v pravilen zgodovinski kontekst (Nugent, 2003).

V tem poglavju diplomskega dela bom orisal predvsem zgodovino Evropske unije in njenega povezovanja, saj je znanje o tem neobhodno pri razumevanju njenega odnosa do novih članic oziroma držav prosilk za članstvo – torej tudi Turčije.

Mnogo stoletij o Evropi kot entiteti ni bilo ne duha ne sluha. Bil je le nekakšen polotok, ki je označeval konec največje celine na zemeljski obli. Ob koncu bronaste dobe so se na območju Egejskega morja in Anatolije naselila ljudstva, ki so ustanovila antično Grčijo in s tem se je rodila Evropa (Davies, 1997). To velja predvsem v mitološkem smislu. V svojih delih sta Evropo opevala Homer in rimski pesnik Ovid, ki jo je v Metamorfozah naredil nesmrtno, ko jo je opeval kot nedolžno princeso, ki jo zaradi njene lepote ugrabi oče vseh bogov, Zeus, v obliki belega bika. Sliko te ugrabitve najdemo na vazah v starodavnih hišah v Pompejih in na slikah Titana, Rembrandta, Rubensa, med drugim pa jo danes najdemo tudi na grškem kovancu za dva evra. Mit ima močan simbolni pomen, saj je Zeus Evropo ponesel z obale današnjega južnega Libanona do Krete. To kaže predvsem na prenos civilizacijskih dosežkov antičnega Egipta v antično Grčijo, kar kaže na kontinuiteto v civilizacijskem razvoju (Davies, 1997).

Evropa je kot ideja oziroma koncept relativno novejšega izvora. Predvsem je zamenjala koncept t. i. »krščanskega sveta«. Izvor ideje o Evropi in evropskosti gre torej iskati predvsem v njeni simbolni navezavi na koncept krščanstva in njegove združevalne vloge. Tako se ta koncept posebno aktivno pojavlja okoli leta 1700, po dolgotrajnih verskih konfliktih na kontinentu. Pričnejo se pojavljati pozivi, naj se krščanske države združijo in naj se bratje v veri ne prepirajo med seboj. Tako pozivajo razsvetljenci, kot sta Voltaire ali Rousseau, ki zapiše: »Ne obstajajo več Francozi, Nemci, Španci ali celo Angleži, ampak samo Evropejci« (Davies, 1997: 8). Fizične meje Evrope so bile že v srednjem veku precej natančno orisane, saj so jih v grobem določala morja. Tako je veljalo, da se Evropa razteza

predvsem od meje, ki jo označuje reka Donava, do Črnega morja. Tako enciklopedist v štirinajstem stoletju zapiše:

»Pravijo, da Evropa obsega tretjino vsega sveta. Ime je dobila po Evropi, ki je bila hči Agenora, kralja Libije. Jupiter jo je ugrabil in jo pripeljal na Kreto in tako poimenoval večino zemlje po njej ... Evropa se prične na reki Tanay [Donava] in se razprostira preko Severnega oceana do konca Španije. Vzhodni in južni del se dviga z morja, ki mu je ime Pontus [Črno morje] in je [Evropa] celotna združena z Velikim morjem [mediteranskim morjem], konča pa se pri otoku Cadiz [Gibraltar]...« (Davies, 1997: 8).

Že takrat so se pričele razprave o tem, do kam sega Evropa. Vprašanje je bilo predvsem, ali je tudi carska Rusija del Evrope in do leta 1833 je že veljalo splošno prepričanje, da Evropa sega od Atlantika do Urala. To vprašanje se danes zopet odpira pri razpravi o vprašanju članstva v EU, ko govorimo o Turčiji, Rusiji, v zadnjem času pa tudi Ukrajini.

Vendar pa je geografski pojem Evrope vedno znova tekmoval s kulturnim pojmom Evrope, ki se je predvsem povezoval s krščanskim svetom, to pa se dogaja tudi danes, saj se ta dva koncepta v mnogočem medsebojno izključujeta. Tako je tudi pisatelj T. S. Eliot leta 1945 povedal, da evropska civilizacija temelji na krščanski tradiciji, ki pa ima svoje korenine v zapuščinah Grčije, Rima in Izraela (Davies, 1997). Ker je bila Evropa vedno neločljivo povezana s krščanstvom, se je to kristaliziralo predvsem ob večjih krizah, ko je trenutna situacija zahtevala enotnost proti skupnemu sovražniku. Tako je krščanstvo služilo kot točka enotnosti ob križarskih pohodih proti muslimanom, oziroma takrat, ko je bil krščanski svet ogrožen s strani Otomanskega imperija in je bilo treba zbrati vojsko ali finančna sredstva za obrambo pred turško nevarnostjo. Ker pojem Evrope in evropskosti izhaja iz krščanstva, je tako obstoj zunanjega sovražnika pomagal konstruirati evropsko identiteto.

Napačno pa je razmišljanje, da je bila Evropa v preteklosti nekaj, kar bi imelo politično realnost. Ravno obratno, pojem Evrope je vedno pomenil sinonim za harmonijo in enotnost, ki je Evropi kot kontinentu še kako manjkala. Evropa je bila nedosegljiv ideal, tisti cilj, h kateremu naj težijo vsi, ki na tem kontinentu živijo (Davies, 1997). Tako je tudi danes, saj lahko ob razumevanju povedanega lažje razumemo razočaranje ljudi v t. i. novih članicah Evropske unije, saj se Evropo kot pojem enači z Evropsko unijo. Razočaranje ljudi je tako veliko, ko ugotovijo, da Evropa, ki so si jo sami idealizirano predstavljali kot območje

harmonije in sloge, ne obstaja, in da je Evropska unija le poizkus, da bi se temu idealu približali. Evropa torej ni le geografski pojem, niti ni zgolj ideološki pojem. Evropa je ideal, h kateremu so stremeli vsi, ki so želeli končati dolgoletna vojskovanja, išoč harmonijo in mir. Evropa, kot jo poznamo danes, je produkt krščanske religije s koreninami v antični Grčiji, Rimu ter židovstvu, filozofsko pa so jo obrusili razsvetljenstvo, modernizacija, romanticizem, nacionalizem, liberalizem, imperializem in totalitarizem. Ne smemo pa pozabiti tudi njenih travm, ki izhajajo iz neskončnega seznama vojn, grozodejstev, konfliktov, diskriminacij, ki so Evropo pretresali v praktično vsakem zgodovinskem obdobju (Moja Evropa, 2004).

Po enem izmed takih tragičnih dogodkov v zgodovini evropskega kontinenta, ki je s holokavstom pokazal, da mej človeške krutosti preprosto ni in da humanizem in človečnost nista nekaj, kar raste skozi zgodovino, ampak ju je treba vzgajati v vsakem posamezniku posebej, je Evropa porušena do tal in okopana v krvi spoznala, da do miru in blagostanja ni več mogoče priti z orožjem in da morajo države pričeti sodelovati in si med seboj pomagati. Ker je bilo zaupanje v politične rešitve tako majhno, Evropa pa gospodarsko porušena, je bil edini način za vzpostavitev sodelovanja na gospodarski bazi, ki tako ni nosila pretežkih ideoloških konotacij. Sodelovanje se je začelo gospodarsko organizirati, ko so se v šestih državah Zahodne Evrope odločili, da bodo uskladili obnovitveni proces v jeklarski in premogovniški industriji, katere je vojna vihra razdejala (Almanah Evropske unije, 1995). Sodelovanje je zraslo na ideji miru, trajnega sožitja med evropskimi narodi, želji po obnovitvi porušene Evrope, razlogi pa so bili tudi geopolitični, saj so zmagovalne sile hotele preprečiti Nemčiji, da bi postala močna sila, ter kljubovati pritiskom Sovjetske zveze in njenih komunističnih satelitov (Moja Evropa, 2004). Razloge za povezovanje evropskih držav je treba iskati predvsem na nacionalni ravni vsake države. To je pomembno dejstvo, saj so se različne države združevale v evropskem prostoru zaradi različnih notranjepolitičnih razlogov. Tako se je Italija pridružila evropskim integracijam predvsem zaradi možnosti novega začetka, potem ko se je fašistični imperij porušil, Francija pa je razloge videla v možnosti spravitve z Nemčijo, iz katere je Francija uvažala nujno potrebne surovine (Nugent, 2003). Razumevanje teh različnih razlogov za integracijo nam bo v prihodnosti tudi pojasnilo, zakaj je evropska politika tako raznolika in zakaj so ideje o tem, kaj naj bo in čemu naj služi Evropska unija, tako različne.

Nekdanji francoski zunanji minister Robert Schuman (1886–1963) velja za očeta Evropske unije, nekateri pa ga imenujejo kar za svetnika zavetnika EU, saj je za evropsko integracijo naredil največ. Ko je bil zunanji minister Francije po drugi svetovni vojni, je naredil največ, da je med Francijo in Nemčijo prišlo do pomiritve, ki je bila temelj za pričetek

gospodarskega sodelovanja med državama (Wells v Dinan, 2000). Njegov največji prispevek k evropski enotnosti je govor z dne 9. maja 1950, ko je izjavil, da je združena Evropa bistveni pogoj za svetovni mir. S posebno deklaracijo je predlagal, da bi Nemčija in Francija skupaj vodili svojo jeklarsko in premogovniško industrijo. To je bila osnova za ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo, kar se je zgodilo aprila 1951 s Pariškim sporazumom. Organizaciji so se pridružili Italija ter države Beneluksa (Belgija, Nizozemska ter Luksemburg). Ostale države se niso pridružile sporazumu zaradi različnih notranje- ali zunanje-političnih razlogov. Španija in Portugalska sta bili diktatorski državi, na Danskem in Norveškem je bil spomin na nemško okupacijo še preveč boleč, Avstrija, Finska in Švedska pa so poizkušale ostati nevtralne (McCormick, 1999).

Marca 1957 pride do podpisa Pogodbe o Evropski gospodarski skupnosti (EGS) in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za Atomsko energijo (EURATOM), ki se imenujeta tudi Rimski pogodbi. Temeljna naloga EGS je bila ustanovitev skupnega trga ter gospodarske in monetarne unije, vzpostavitev skladne gospodarske rasti in razvijanje sodelovanja med državami članicami. Skupni trg je seveda zahteval vzpostavitev carinske unije ter odstranitev ovir za prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. EURATOM je pomenil nov zagon za sodelovanje med državami članicami na področju atomske energije in je spodbujal atomsko proizvodnjo v Evropi (Moja Evropa, 2004).

Leta 1965 pride do podpisa Pogodbe o ustanovitvi enotnega Sveta in enotne Komisije evropskih skupnosti. Vsaka Evropska skupnost je imela do leta 1965 svoj institucionalni in organizacijski ustroj. To je spremenila pogodba, podpisana v Bruslju, ki je pripeljala do institucionalne združitve Sveta in Komisije vseh treh Evropskih skupnosti.

Januarja 1973 pride do prve širitve, ko se šestim ustanovitvenim državam članicam Evropskih skupnosti pridružijo Danska, Irska ter Velika Britanija, sledi druga širitev leta 1981, v kateri v povezavo vstopi Grčija, z naslednjim letom pa tudi Portugalska in Španija.

Februarja 1986 pride do podpisa Enotne evropske listine, ki si je za cilj zadala vzpostavitev notranjega trga, ki bo prostor brez notranjih meja, v katerem bo zagotovljen prost pretok blaga, storitev, oseb in kapitala. Enotna evropska listina je formalizirala postopke evropskega političnega sodelovanja.

Temu je februarja leta 1992 sledil podpis Pogodbe o Evropski uniji (PEU), oziroma t. i. Maastrichtske pogodbe. Globalizacija in politične spremembe v Vzhodni Evropi so pokazale potrebo po novi institucionalni in vsebinski nadgradnji evropskega integracijskega postopka. Ta pogodba je vpeljala pojem Evropska unija (EU) in njeno delovanje razširila predvsem na socialnem področju.

Leta 1993 EU postavi nove pogoje za vstop v povezavo, t. i. kopenhagenske kriterije za članstvo. Ti bodo razloženi bolj podrobno v samem nadaljevanju diplomskega dela.

Januarja 1995 pride do četrte širitve EU s pristopom Avstrije, Finske in Švedske.

Januarja 1999 pa se prične začetek uvajanja nove evropske skupne valute v okviru Evropske monetarne unije (EMU) in takrat prične delovati tudi Evropska centralna banka (ECB). Na podlagi konvergenčnih meril je 12 držav članic EMU svojo nacionalno valuto zamenjalo s skupno evropsko valuto – evro.

Junija 1997 pride do podpisa t. i. Amsterdamske pogodbe, ki je nastala predvsem zaradi potrebe po poenostavitvi postopkov, odločanj ter organizacije dela. Med glavnimi cilji Amsterdamske pogodbe so spoštovanje človekovih pravic, odprava ovir za prost pretok delovne sile, povečanje sodelovanja na področju notranjih in pravosodnih zadev, okrepitev vloge EU v zunanjih zadevah ter bolj učinkovita in demokratična institucionalna struktura EU. Uvedena je funkcija visokega predstavnika za skupno varnostno in zunanjo politiko ter omogočeno večje sodelovanje držav članic na določenih področjih.

Februarja 2001 v Nici pride do podpisa pogodbe, ki bi EU pripravila na reforme ob prihodnjem pristopu velikega števila novih članic iz vzhodne in centralne Evrope, prav tako pa pogodba poziva k dialogu o prihodnosti in vlogi Unije.

Decembra 2001 pride do sprejema Deklaracije o prihodnosti Evropske unije ali t. i. Laekenske deklaracije, ki ustanavlja Konvencijo o prihodnosti Evrope kot posebno razpravljalno telo s 105 člani, v okviru katerega naj bi tekla razprava o prihodnji institucionalni, pravnosistemski in vsebinski ureditvi EU.

Maja 2004 se zgodi največja širitev v zgodovini EU, saj vanjo vstopi kar deset novih članic: Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija.

10. junija 2003 pa Evropska konvencija soglasno sprejme Pogodbo o ustavi za Evropo ter tako odpre možnost za ratifikacije evropske ustave po vseh državah EU.

2.3 Zgodovina odnosa Evrope in Turčije

V tem delu diplomske naloge bom preučil odnose Evrope kot pojma do Turčije (oziroma nekdanjega Otomanskega imperija). Razumevanje teh odnosov je pomembno, saj nam v sozvočju z zgodovino Evrope oziroma Evropske unije daje sliko odnosa med državama, kar nam bo pomagalo pri razumevanju ob nadaljnji analizi pogajanj.

Turčija in Evropa imata dolgo in živahno skupno zgodovino. Otomanski imperij je bil tista entiteta, ki je s svojo grožnjo prvi resnično združil Evropejce v bojevanju proti »groznemu Turku«, ki je čakal pred vrati Dunaja. Po koncu turških vpadov na ozemlja drugih evropskih držav je Otomanski imperij postal del »evropskega koncerta«. To mu je uspelo takrat, ko se je leta 1856 bojeval na strani Francije in Velike Britanije v Krimski vojni in pa tudi, ko je moč že pešala, saj je bil Otomanski imperij takrat še vedno pojmovan kot »evropski bolnik« ob Bosporju (Redmond v Dinan, 2000: 467).

Ustanovitelj in prvi predsednik Republike Turčije, Mustafa Kemal Atatürk, je od njene ustanovitve 29. oktobra 1923 Turčijo želel preoblikovati v moderno, nacionalistično in sekularistično državo, ki je integralni del zahodne evropske kulture. To je želel narediti predvsem zaradi prepričanja, da je Turčija integralni del evropske celine in kulture, da turška prihodnost leži v Evropi in da bo le z modernizacijo Turčija uspela doseči tak razvoj kot evropske države. Zaradi tega je Turčijo popolnoma reformiral, da bi jo čimbolj približal zahodnim idealom, tako v gospodarstvu, zunanji politiki in socialnem življenju (Turkey, 2003). Bil je eden izmed največjih državnikov dvajsetega stoletja, ki je v kasnejših letih postal s svojo kemalistično revolucijo vzor mnogim osvobodilnim gibanjem¹⁰. Od začetnih reform Atatürka je Turčija sledila njegovi poti permanentnih reform, ki bi Turčijo približale zahodnim državam. Tako je bila po prvi svetovni vojni ena izmed ustanoviteljic Društva narodov, po drugi svetovni vojni pa Združenih narodov. Prav tako je že leta 1984 vstopila v Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), leta 1949 se je pridružila Svetu Evrope in leta 1952 Severnoatlantskemu zavezništvu (NATO) (Redmond v Dinan, 2000: 467). Tako je danes članstvo v Evropski uniji postalo najpomembnejše vprašanje turške politike, saj ima izjemen zgodovinski in simbolni pomen. Gre za uresničitev vizije Atatürka in cilj poti, ki jo je Turčija prehodila od leta 1923. Ob članstvu v EU bi Turčija dobila zadnje zagotovilo in potrdilo, da je bila njena 80-letna preobrazba smiselna, s čimer bi se vsaj delno razrešilo tudi vprašanje turške identitete, ki je še vedno razpeto med Evropo in Azijo in za katero Turki menijo, da določa, kako vidijo sami sebe in kako jih vidijo drugi (Çarkoğlu, 2003). To so tudi vsi razlogi, da kar 70 % Turkov podpira vstop države v EU (Not quite at ease, 2004: 31).

Vprašanje članstva v EU pa odpira tudi nova vprašanja in strahove, ki ležijo v Evropski uniji in ki zadevajo Turčijo. Od velikega števila prebivalcev, ki ga ima Turčija (in tako moči, ki bi jo imela v strukturah EU), do novih migracij Turkov v EU, njene relativne

¹⁰ V knjigi *Ranking the Men and Women who Shaped the Millennium* ga med 1000 najbolj vplivnimi osebami v preteklem tisočletju uvrščajo na visoko 181. mesto (Gottlieb et al., 1998).

nerazvitosti (ter s tem pomoči, ki bi jo Turčija dobivala iz kohezijskih skladov EU), muslimanske populacije (in s tem strahu pred islamom in terorizmom), antiturških stereotipov, mej turške demokracije, vprašanj človekovih pravic, armenskega in kurdskega vprašanja, problema Cipra, konfliktov z Grčijo in strukture turškega gospodarstva (Çarkoğlu, 2003).

Pri turško-evropskih odnosih gre torej za zapleteno mrežo odnosov, kjer razmerja nosijo močne čustvene konotacije, ki ne vplivajo dobro na same odnose. Odnosi tako niso vprašanje hladnega tehničnega reformiranja države oziroma sprejemanja evropskih pravil, ampak za sabo premnogokrat potegnejo zgodovinske spomine (strah pred Turki, ki se je razvil ob turških vpadih) in travme (poboj Armencev po prvi svetovni vojni), ki pa jih preko pogajanj z Unijo ne bo mogoče razrešiti. Zanimiv paradoks je, da se je evropska identiteta v veliki meri izoblikovala preko identifikacije s skupnim sovražnikom, kar je bil Otomanski imperij, ki ga danes v očeh večine Evropejcev posodablja Turčija. Takratna evropska identiteta se je izoblikovala predvsem preko binarnega odnosa dobrih krščanov na eni strani ter neciviliziranih muslimanov na drugi. Ker se je pečat, ki ga je pustila ta zaznava, globoko zasidral v podzavest Evropejcev, bodo morali ob sprejetju Turčije v EU iznajti nov pol v binarnem sistemu, ki jih bo delal za tisto, za kar se imajo – Evropejce.

2.4 Kronologija odnosov Turčije z Evropsko unijo¹¹

»Za učiteljico Aydin Unesi članstvo Turčije v Evropski uniji pomeni možnost učenja njenega materinega jezika, kurdščine. Za upokojenca Ulku Yukselerja pomeni uresničitev sanj, da bi bila država sprejeta kot del Evrope. Za prodajalca obloženih kruhkov Erdoğan Cece pa enostavno cenejši kruh« (Helicke, 2004).

Zgodovino odnosov Turčije in Evropske unije, in željo Turkov, da vstopijo v Unijo, najlepše spoznamo, če poslušamo preproste ljudi na ulici, ki so tudi vezivni člen tistega, kar imenujemo Republika Turčija. V tem delu bom predstavil kronološko zaporedje odnosov Turčije in Evropske unije, kakor se je ta razvijal skozi 40-letno zgodovino.

Septembra 1956 je svet ministrov Evropske gospodarske skupnosti (ES) sprejel kandidaturo Grčije in Turčije za pridruženo članstvo (Erdemli v Çarkoğlu, 2003: 4-8).

¹¹ Za bolj podrobno razlago in najbolj sveže informacije o odnosih Turčije z EU glej spletno stran Generalnega sekretariata predsednika turške vlade za evropske zadeve: <http://www.euturkey.org.tr/>

Septembra 1963 je prišlo do podpisa Sporazuma iz Ankare (ali pridružitvenega sporazuma), katerega cilj je predvsem vključevanje Turčije v Evropsko gospodarsko skupnost preko treh faz carinske unije, prav tako pa je ob istem času podpisan tudi prvi finančni protokol. Sporazum iz Ankare stopi v veljavo prvega decembra 1964. To je torej datum prve prošnje Ankare za vstop v Unijo (ibid.)

Novembra leta 1970 pride do podpisa dodatnega protokola, ki ga priključijo pridružitvenemu sporazumu med ES in Turčijo, ki predvsem določa delovanje carinske unije (Customs Union). Čeprav je carinsko unijo predvideval že pridružitveni sporazum, ga operacionalizira šele dodatni sporazum. Prvi sestanek komisije za carinsko sodelovanje (Customs Cooperation Committee) se prične oktobra istega leta (ibid.).

Januarja 1973 stopi v veljavo dodatni protokol, ki ga je Turški nacionalni parlament (Türkiye Büyük Millet Meclisi – TBMM) ratificiral leta 1971.

Januarja 1982 se Evropska gospodarska skupnost (ES) odloči, da bo suspendirala izvajanje Sporazuma iz Ankare in tako uradno zamrzne politične stike s Turčijo kot odgovor na vojaški udar 12. septembra 1980. ZDA so si ob vojaškem udaru oddahnile, saj so na problematiko gledale predvsem z varnostnega stališča, medtem ko je bila ES bolj zaskrbljena zaradi kršenja človekovih pravic (Zürcher, 1997). Evropski parlament se prav tako odloči, da ne podaljša mandata skupni parlamentarni komisiji, dokler ne bodo v Turčiji izvedene splošne volitve in se ne bo oblikoval parlament (Erdemli v Çarkoğlu, 2003: 4-8).

Septembra 1986 ES obnovi odnose s Turčijo in tako se zopet sestane Pridružitveni svet (Association Council) ES in Turčije. Med sestankom Pridružitvenega sveta septembra 1986 Turčija izrazi željo za začetek pridružitvenih pogajanj ter tako odpira novo poglavje v odnosih z ES (ibid.).

Naslednje leto, aprila 1987, Turčija zaprosi za polnopravno članstvo v Uniji. Zunanji ministri ES se po določitih protokola odločijo, da prošnjo za članstvo pošljejo v presojo Komisiji evropskih skupnosti (ali Evropski komisiji).

Decembra 1989 Evropska komisija poda mnenje o turški prošnji za članstvo v ES in zapiše, da bi bilo v ES možno sprejeti Turčijo in ostale prosilke šele potem, ko bo leta 1992 v veljavo stopil enotni trg za obstoječe članice ES. Prav tako poglobljena analiza o stanju na gospodarskem in socialnem področju v Turčiji pokaže, da kljub zajetnim gospodarskim reformam v 80ih letih in rekonstruiranju in odpiranju gospodarstva v zunanji svet obstajajo prevelike razlike v razvoju med državami ES in Turčijo. Komisija svetuje, da bi razlike lahko

postopoma zmanjševali s pomočjo carinske unije, ki bi Turčijo pripeljala bližje ravni razvoja ES in jo uvajale v novosti, ki jih prinaša enoten trg (ibid.).

Septembra 1991 se Svet ES in Turčije v Bruslju odloči ustanoviti pridružitveni komite, v katerem bi predstavniki ES in Turčije skupaj oblikovali podroben program in delo na področju trgovanja in ekonomskih politik.

Čez štiri leta, decembra 1995, Turčija in ES podpišeta uradni dokument o ustanovitvi carinske unije. Turčija je prva država izven ES, ki podpiše sporazum o carinski uniji. Sporazum stopi v veljavo 1. januarja 1996, kar pomeni, da Turčija in ES pričneta aktivno sodelovati na vseh ravneh, to pa je tudi najbolj tesno sodelovanje ES s katerokoli tretjo državo. Carinska unija pa gre še dlje od ukinitve uvozno-izvoznih tarif in kvot, ES in Turčija aktivno sodelujeta na praktično vsakem področju, ki se tiče delovanje skupnega trga (Historical background and recent developments, 2005).

Julija 1996 Evropski svet na vrhu v Dublinu pozove Turčijo k čimprejšnji rešitvi problema Cipra v skladu z resolucijami Varnostnega sveta Združenih narodov. Prav tako Evropska unija (EU) poziva Turčijo, naj prične spoštovati najvišje standarde pri zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic (Erdemli v Çarkoğlu, 2003: 4-8).

Decembra 1997 Evropski svet na vrhu v Luksemburgu izključi Turčijo z liste kandidatk za članstvo in tako zavrne prošnjo Ankare za pridružitev. Turčija se na ta korak odzove s prekinitvijo dialoga z EU, vlada v Ankari pa zagrozi, da bo severni del ciprskega otoka, kjer so nameščene turške sile, združila s Turčijo, če bo EU pričela pogajanja z grško stranjo otoka.

Že čez dve leti, decembra 1999, si na vrhu v Helsinkih Evropska unija zopet premisli in Turčijo vključi na listo kandidatk za članstvo. Evropski svet odloči, da bosta dialog in sodelovanje s Turčijo v okviru predpristopnih pogajanj pozitivno vplivala na reforme in spremembe v Turčiji, kot je to vplivalo pri ostalih kandidatkah (ibid.).

Decembra 2000 Svet EU na vrhu v Nici pozdravi napredke Turčije pri implementaciji predpristopnih strategij, vendar pa od Turčije zahteva, da pripravi program prevzema skupne zakonodaje EU, ki temelji na predpristopnem sporazumu.

Tako marca 2001 svet ministrov EU potrdi program pridruženega članstva za Turčijo, ki predvsem opredeli srednjeročne in kratkoročne ukrepe, ki so potrebni, da Turčija doseže kriterije, ki so pogoj za članstvo v EU. Istega leta turška vlada sprejme Nacionalni program za sprejemanje skupne zakonodaje¹² EU (National Programme for the Adoption of the Acquis –

¹² V izrazoslovju se uporablja tudi izraz *Acquis communautaire*.

NPAA). To je izjemno pomemben dokument, saj se Turčija prvič zaveže h globokim in daljnosežnim reformam, ki se bodo dotikale praktično vseh družbenih ravni. Turški parlament se zaveže, da bo turško zakonodajo reformiral tako, da bo primerljiva z evropsko, kar bo imelo vpliv na vse družbene in politične ravni življenja (ibid.).

Po programu NPAA turški parlament oktobra 2001 sprejme 34 ustavnih amandmajev, ki so namenjeni predvsem temu, da bo turška zakonodaja ustrezala kopenhagenskim pogojem za vstop v Unijo. Med drugim delno prepove smrtno kazen in legalizira večjo možnost uporabe tujih jezikov (mišljeno je predvsem kurdski jezik) v javnem življenju. Evropska unija je spremembe opazila in na Laekenskem vrhu Unije decembra 2001 pohvalila Turčijo za njen napredek pri harmonizaciji zakonodaje, še posebej pa je izpostavila sprejete ustavne amandmaje (ibid.).

Naslednje leto turški parlament sprejme amandmaje na kazenski zakonik, ki je bil velikokrat kritiziran kot tisti, ki najbolj krši človekove pravice in tako predstavlja eno izmed največjih ovir Turčiji na poti v EU. Zakon spremenijo predvsem v delu, ki se dotika svobode govora in svobode tiska, aktivnosti nevladnih organizacij oziroma asociacij, političnega življenja in političnih strank ter preprečitve mučenja v zaporih in policijskih ustanovah.

Na vrhu EU v španski Sevilli Svet EU ponovi, da bodo politične in gospodarske reforme ter njihovo izvajanje Turčiji odprle pot do pričetka pogajanj pod enakimi pogoji, kot se to zahteva od ostalih držav kandidatke. S tem EU Turčiji prizna enak status, kot ga imajo ostale kandidatke, ne glede na turške posebnosti. Svet EU se prav tako odloči, da bo o morebitnem datumu pričetka pogajanj razpravljal na naslednjem vrhu v Kopenhagenu, seveda pod pogojem, da se bodo reforme v Turčiji izvajale neprekinjeno in uspešno (ibid.).

Tretjega avgusta 2002 turški parlament sprejme Pridružitveni zakon k EU (EU Adaption Law – Avrupa Birliği Uyum Yasası – APD), s katerim sprejme še petnajst členov, ki zadevajo predvsem varovanje človekovih pravic. Gre za popolno ukinitve smrtne kazni, možnost za oddajanje radijskega in televizijskega programa v drugih jezikih, kot je turški (spet gre predvsem za kurdski jezik), možnost uporabe različnih turških dialektov in drugih jezikov v vsakdanjem življenju in izboljšanje na področju izobraževanja v jezikih manjšin. Vsi ti ukrepi so bili sprejeti predvsem v pričakovanju pozitivne odločitve o pričetku pogajanj na kopenhagenskem vrhu EU v decembru 2002.

Ta francoski izraz označuje vse obveznosti (predvsem v obliki zakonodaje), ki so jih sprejele članice Evropske unije in ki jih morajo sprejeti vse nove članice Evropske unije, preden vstopijo v Unijo. (Roney, 2000: 6)

Tistega leta je Turčija doživela ponovno razočaranje, saj se vrh EU v Kopenhagenu ni izrekel o pričetku pogajanj, ampak je določil, da se bo EU o pričetku pogajanj s Turčijo dokončno odločila decembra 2004, ko bo še enkrat preverila, ali država izpolnjuje vse pogoje, ki so določeni za začetek pogajanj z EU o polnopravnem članstvu (ibid.).

Decembra leta 2004 se na vrhu EU v Bruslju Turčiji končno odprejo vrata za pričetek pogajanj, saj Svet EU na priporočilo komisije določi datum začetka pogajanj Turčije z EU. S tem Svet soglaša, da je Turčija izpolnila pogoje za pričetek pogajanj. Odprlo se je novo poglavje v odnosu EU in Turčije (BBC. Timeline: Turkey, 2005).

Pogajanja naj bi se po vseh predvidevanjih pričela oktobra 2005, koliko časa pa bodo trajala, si ne upa napovedovati nihče, saj je v zgodbi o turškem vstopanju v Unijo še preveč neznank, ki onemogočajo natančnejše predvidevanje.

3 ANALIZA POGAJANJ TURČIJE Z EU

3.1 Uradni kriteriji

V tem delu bom analiziral pogajanja Turčije z Evropsko unijo, kakor so to določali uradni kriteriji, ki veljajo za vse članice, ki bi se rade pridružile EU. Gre za kompleksen nabor kriterijev, ki jih mora kandidatka izpolniti v celoti in brez izjeme. Ko Evropska komisija ugotovi, da kandidatka izpolnjuje vse pogoje za pričetek pogajanj, svoje mnenje pošlje Svetu Evropske unije, ki se nato odloči, ali prične pogajanja ali pa ta še zadrži. V tem delu bom podrobneje predstavil in analiziral t. i. uradne ali kopenhagenske kriterije.

Temelj za širitev Evropske unije predstavlja Člen O Pogodbe o Evropski Uniji, ki določa da:

»Vsaka evropska država lahko zaprosi za članstvo v Uniji. Prošnjo naslovi na Svet, ki o tem odloča soglasno po posvetovanju s Komisijo in po prejemu privolitve Evropskega parlamenta, ki odloča z absolutno večino svojih članov. Pogoji sprejema in prilagoditve temeljnih pogodb Unije, ki so potrebne zaradi sprejema, so predmet sporazuma med državami članicami in državo prosilko. Ta sporazum se predloži v ratifikacijo vsem državam pogodbenicam v skladu z njihovimi ustavnimi pravili«. (Avery et al., 1998: 23).

Komisija evropskih skupnosti je že leta 1997 v Luksemburgu odločila, da ima Turčija možnost članstva v Evropski uniji pod enakimi kriteriji in enakimi pogoji, kot vse ostale kandidatke za članstvo (Sklepi sveta evropskih skupnosti o Turčiji od vrha EU v Luksemburgu (december 1997)). Podobna poročila o Turčiji je Komisija sprejemala tudi na vseh ostalih srečanjih (Dunaj 1998, Helsiniki 1999, Fiera 1999, Nica 2000, Goteburg 2000, Leaken 2001, Sevilla 2001, Bruselj 2002, Kopenhagen 2002, Solun 2003). Na vrhu v Kopenhagnu leta 2002 je Svet evropskih skupnosti v sklepu zapisal, da bo s Turčijo *brez odlašanja* pričel pogajanja, če bo od Komisije evropskih skupnosti prejel poročilo o izpolnjevanju t. i. kopenhagenskih kriterijev za članstvo ter priporočilo o pričetku pogajanj s to državo (ibid.) (poudaril avtor).

Komisija evropskih skupnosti je v sporočilu komisije Svetu in Evropskemu parlamentu o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo (COM(2004) 656), 6. 10. 2004 (glej prilogo) podala naslednje oceno o izpolnjevanju meril za pričetek pogajanj s Turčijo:

Komisija glede na splošni napredek doseženih reform in pod pogojem, da bo Turčija uveljavila manjkajočo zakonodajo, navedeno v odstavku 1, meni, da Turčija zadostno izpolnjuje politična merila, in priporoča, da se začnejo pristopna pogajanja. Nepovratnost procesa reform, njegova izvedba, zlasti pri temeljnih svoboščinah, se bo morala potrditi v daljšem časovnem obdobju (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, str.: 8 – glej prilogo).

Decembra 2004, se je Svet evropskih skupnosti v Bruslju odločil za pričetek pogajanj s Turčijo. Nizozemski zunanji minister Bernard Bolt je napovedal, da se bodo »pristopna pogajanja med Unijo in Turčijo [...] lahko začela v drugi polovici prihodnjega leta«, to pomeni oktobra 2005 (Mašanović, 2004: 1).

Kopenhagenski kriteriji so torej tisti kriteriji, ki jih je sprejel Evropski svet junija leta 1993 v Kopenhagnu in določajo, da morajo kandidatke za članstvo pred vstopom v povezavo izpolnjevati določene pogoje. Te pogoje danes poznamo pod imenom kopenhagenski pogoji ali merila, ki so politična in gospodarska merila ter merila usposobljenosti za izpolnjevanje obveznosti, ki izhajajo iz članstva. Ta merila so doseganje stabilnosti institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, varstvo človekovih pravic ter spoštovanje in varstvo narodnih manjšin; obstoj delujočega tržnega gospodarstva in sposobnost spopadati se s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami znotraj EU ter sposobnost prevzeti obveznosti, ki izhajajo iz članstva. To vključuje prizadevanja za doseganje politične, ekonomske in monetarne unije. Leta 1995 pa je vrh EU v Madridu dodal zahtevo, »da se s predpristopno strategijo ustvarijo možnosti za postopno, usklajeno vključevanje kandidatk tudi s prilagoditvijo njihove upravne strukture, torej je dodal še merilo upravne usposobljenosti« (Kodelja v Rupel et al., 2004: 62). Ker so te pogoji ključni za pričetek pogajanj, je torej smiselno, da analiziramo, kako in na kakšen način je Turčija izpolnjevala oziroma ni izpolnjevala teh pogojev.

3.1.1 Zagotavljanje demokracije

Glede na to, da je kriterij zagotavljanja demokracije močan element, ki je kot kriterij lahko vseobsegajoč, je koristno, da, preden se lotimo vprašanja, ali Turčija ta kriterij

izpolnjuje, pojasnimo, kaj je demokracija in kako ta pojem razume Evropska unija, ko ocenjuje kandidatke za članstvo.

Demokracijo lahko označimo kot situacijo, v kateri so pomembne javne odločitve o vprašanih, ki zadevajo zakone in javne politike (policy), posredno ali neposredno prepuščene javnemu mnenju, ki se formalno izraža preko volitev ali referendumov, in v kateri ima večina državljanov enake politične pravice (Weale, 1999: 14).

V Evropski uniji ni enotne definicije, kaj vse spada pod to kategorijo, tako da je to očitno odvisno predvsem od vsake kandidatke posebej oziroma od komisije, ki kandidatko obravnava. To daje kopenhagenskim kriterijem določeno prožnost, saj lahko zajemajo veliko specifičnih problemov, vendar pa po drugi strani dopuščajo manipulacije s kandidatkami.

Če na zagotavljanje demokracije gledamo v ožjem smislu, kot možnost tekmovanja za oblast na rednih volitvah, je Turčija prvič preizkusila demokracijo leta 1946 na prvih večstrankarskih volitvah, ki pa niso uspele. Če povzamemo besede turškega veleposlanika v Sloveniji, Balkana Kızıldeliya, je »bistvo demokracije, da imaš možnost vreči vlado iz parlamenta, če je ne maraš. Prava demokracija v tem pomenu se je v Turčiji začela leta 1950. Vladna stranka je izgubila na volitvah in zmagala je opozicija« (Vistoropski, 2005: 10).

Vendar pa Evropska unija na zagotavljanje demokracije gleda precej širše in tako so njeni kriteriji zelo široki.

V primeru Turčije je evropska komisija pregledovala vrsto elementov, ki so pomembni za zagotavljanje demokracije. Tako je preko svojih rednih poročil o napredku leta 1998 ugotavljala, da obstajajo anomalije pri funkcioniranju državnih organov, človekove pravice so pogosto kršene in varstvo manjšin ni zagotovljeno. Leta 2003 je Turčija izvedla vrsto reform¹³, s katerimi naj bi izpolnjevala kopenhagenske kriterije. To je opazila in pohvalila Komisija v svojem rednem poročilu v istem letu in povedala, da je turška vlada pospešila reformiranje pravnega reda, ki prinaša velike novosti v delovanje države ter omogoča turškim državljanom, da uživajo fundamentalne svobode in človekove pravice, ki so v skladu z evropskimi standardi.

Prvi kriterij, zagotavljanje demokracije, bom zato smiselno razdelil po segmentih, ki so bili najpomembnejši v primeru Turčije. Tako bom analiziral vlogo vojske ter decentralizacijo in boj proti korupciji. Ostali pomembnejši elementi demokracije so vključeni tudi v naslednje poglavje pravne države.

¹³ Glej poglavje Zgodovina Turčije.

Vloga vojske

Kot smo pokazali v zgodovinskem pregledu Turčije, je vojska tista ustanova, ki se popolnoma upravičeno smatra za ustanoviteljico Republike in tisto, ki varuje glavne pridobitve kemalistične revolucije. Vojaška birokracija ima večvrednostni kompleks v relaciji do politike in se čuti poklicano, da se vmeša vsakokrat, ko ima občutek, da so politiki nesposobni voditi državo, ali pa, da jo vodijo v napačno smer. Pod napačno smerjo sodi vsaka opredelitev, ki ni v skladu s šestimi puščicami kemalizma¹⁴, v to kategorijo je v preteklosti največkrat padel politični islam, pa tudi levičarska gibanja. Vendar pa je treba poudariti, da se je vojska vedno umaknila v kasarne, ko je vzpostavila demokracijo po liniji kemalističnih principov. To je pomembna lastnost saj Turčijo razlikuje od večine bližnjevzhodnih držav, kjer se je vojska po prevzemu oblasti usidrala na oblasti ali pa se ji le stežka odpovedala. Turški vojaški kader je tudi najbolj izobražen, služba v vojski (ter služenje vojaškega roka) pa je razumljena kot častna in ugledna funkcija¹⁵. Vse to so razlogi zakaj v raziskavah javnega mnenja turška vojska uživa največji ugled med vsemi institucijami. Nerazumevanje vloge vojske v Turčiji pa je tudi ena izmed tem, ki jo turški diplomati le stežka razložijo svojim evropskim kolegom (Vistoropski, 2005: 11).

Do leta 2003 je imela v turškem varnostnem svetu večino vojska, ki je imela možnost veta na vse odločitve vlade. To se je spremenilo z reformami leta 2003, ko je varnostni svet prevzel zgolj svetovalno nalogo, večino v njem pa so dobili civilisti. To se je seveda zgodilo s privolitvijo vojske, kar predstavlja eno izmed največjih sprememb v turškem političnem prostoru.

Drugo pomembno področje, kjer je prišlo do velikanske spremembe, je pri vprašanju vpliva vojske na vsakdanje življenje. Evropska komisija je pozdravila odpravo možnosti sojenja civilistom na vojaških sodiščih, čeprav je opozorila, da se more delovanje sodišč približati delovanju sodišč v EU, predvsem kar zadeva možnosti obrambe in zagotavljanja pravičnega sojenja (Commission of the European Communities. 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession).

Napredek je bil dosežen pri sprostitev kontrole in vloge vojske na politiko in avgusta 2004 se je tako prvič zgodilo, da je generalni sekretar Varnostnega sveta postal civilist. Prav

¹⁴ To so: demokracija, populizem, statizem, nacionalizem, sekularizem in modernizem.

¹⁵ V vsaki turški hiši je slika sina v vojaški uniformi v največji ponos staršem in je vedno postavljena na častno mesto, tako da je ne more spregledati še tako površen obiskovalec.

tako je Varnostni svet dobil le posvetovalno funkcijo. Prvič pa je nadzorni organ, ki pregleduje, upravljanja s proračunom dobil možnost preveritve upravljanja s proračunom vojske. Predstavniki vojske so bili odstranjeni iz Visokega odbora za izobraževanje (YÖK) in Visokega odbora za vizualno kulturo in medije. Čeprav ima sedaj vlada več nadzora nad vojsko, pa ima ta še vedno velik vpliv nad odločitvami preko neuradnih poti.

Decentralizacija odločanja in boj proti korupciji

Komisija v svojem poročilu ugotavlja, da je vlada naredila napredek pri večji funkcionalnosti administracije in vlade in s tem tudi pričela boj proti korupciji. V Turčiji še vedno obstajata dva svetova. Eden je svet velikih mest, predvsem Carigrada ter Ankare, drugi pa je svet zaostalih vasi vzhodno od Ankare, kjer kraljujejo prostrano anatolsko višavje in gorovja. Zaradi zgodovinskega razvoja je država močno centralistična in nadzor Ankare močan povsod. Province nadzorujejo in vodijo guvernerji, ki jih tja kot ambasadorje Ankare pošlje centralna vlada (Hindle, 2005 8-9). Ti imajo vso moč v svojih rokah in brez njihovega podpisa se v provincah ne zgodi skoraj nič. Župani mest in vasi imajo bolj ali manj administrativno funkcijo urejanja lokalnega prometa, vodovodne oskrbe in občinskih zemljišč. Za ilustracijo lahko omenimo, da ima v državni administraciji Oddelek za vasi v Ankari zaposlenih 42000 javnih uslužbencev, kar je sicer kaplja v morje v primerjavi z 2000000 (z besedo: dva milijona) vseh javnih uslužbencev, ki jih premore Turčija. Trenutno vlada predvsem razmišlja v smeri redistribucije moči z guvernerjev na župane, kar bi lahko pomagalo h krepitvi demokracije na lokalni ravni (ibid.)¹⁶.

Drugo pomembno vprašanje, ki se ga dotika poročilo, je korupcija, ki je tudi eden izmed elementov, ki spodjedajo vladavino prava. Korupcija je prisotna v turški družbi že od časa Otomanskega imperija in je bila kot taka vedno ena izmed značilnosti tega prostora. Korupcija je prisotna v praktično vseh segmentih družbe, tudi v vojski in seveda politiki¹⁷. Vlada je sicer podpisnica Protikorupcijske konvencije OECD, vendar pa mora parlament še ratificirati protikorupcijsko zakonodajo, ki jo je pripravila vlada. Korupcija je tudi razlog zakaj je v Turčiji tako malo tujih neposrednih investicij (TNI), saj raziskave kažejo, da odganja tuje investitorje. Tako Turčija privlači predvsem kapital iz enako koruptivnih držav,

¹⁶ Zaradi administrativnih reform je Ankari marca 2004 protestiralo skoraj 80000 ljudi, saj se bojijo politizacije na lokalni ravni in odpuščanja javnih uslužbencev (Dymond, 2004).

¹⁷ Tako je, ko so nekdanjo predsednico vlade Tansu Ciller vprašali, kje je našla denar za stanovanje na Floridi, ta odgovorila, da ga je našla zavitega v spalnici svoje mame (Hindle, 2005).

kot so na primer Ukrajina in Rusija, ne pa evropskega ali ameriškega (ibid.). Evropska komisija sicer pozdravlja članstvo Turčije v skupini za preprečevanje korupcije (GRECO) pri Svetu Evrope, v katero je Turčije vstopila 1. januarja 2004.

V poročilu leta 2004 Komisija evropskih skupnosti ugotavlja, da nekaterih zakonov, ki bi zagotavljali reformo upravnih organov in decentralizacijo, niso sprejeli ali pa je predsednik države nanje vložil veto.

3.1.2 Vladavina prava

Zadnje demokratične volitve so se zgodile leta 2002, ko je absolutno zmagala Stranka pravice in razvoja (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) pod vodstvom karizmatičnega Tayyipa Erdoğan. Stranka v parlamentu uživa absolutno večino. Druga stranka, ki ji je uspel preboj čez visok parlamentarni prag 10 %¹⁸, je Republikanska ljudska stranka (Cumhuriyet Halk Partisi – CHP). Stranki sta sodelovali pri sprejemanju reformne zakonodaje, ki je Turčijo približala EU.

Vlada, ki jo je sestavila zmagovita stranka AKP, je enostrankarska, kar je novost v turškem sistemu, saj so bile do sedaj vse vlade koalicijske. To je vladi prineslo večjo trdnost in s tem tudi učinkovitost. Vlada si je kot svoj glavni cilj zastavila približevanje EU in je ves svoj napor usmerila v to smer. Da bi pospešila reforme na področju človekovih pravic, je ustanovila skupino za nadzor reform.

Vprašanje Cipra

Komisija je opozorila na pomanjkljivo implementiranje sprejetih reform, prav tako pa je opozorila Turčijo, da mora ta »po miroljubni poti in upoštevajoč mednarodne zakone, konstruktivno prispevati k reševanju sporov s sosednjimi državami« (Commission of the European Communities. 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession). V tem zadnjem odstavku Komisija govori o vprašanju Cipra, ki je ena izmed glavnih ovir Turčije na poti v Unijo. Zanimivo je, da Komisija v tem priporočilu Turčijo poziva h konstruktivnosti pri reševanju vprašanja Cipra, vendar same rešitve tega vprašanja ne postavlja kot pogoj, čeprav se razume, da mora Turčija to vprašanje rešiti, če želi vstopiti v Unijo.

¹⁸ Vstopni prag za izvolitev v parlament je tako visok zaradi preprečitve izvolitev skrajnih desnih ali levih strank ter manjšinskih strank (predvsem kurdskih).

Pri problemu Cipra Komisija podpira prizadevanja Združenih narodov in načrt generalnega sekretarja Anana za rešitev problema.

V primeru Cipra si je Turčija iskreno prizadevala za rešitev problema, vlada v Ankari je podprla t. i. Ananov plan za rešitev problema obeh strani. Na referendumu o združitvi otoka, ki bi potekal po Ananovem planu, je turška stran podprla združitev z južno, grško stranjo, vendar pa druga stran tega ni podprla in tako je s prvim majem v EU vstopil le južni del otoka. To je spremenilo vlogo, ki jo je Ciper igral v turško-evropskih odnosih, saj je prepreka Turčije na poti v Unijo postala njen pozitiven element (The impossibility of saying no, 2004: 33).

V zunanji politiki je prišlo do velikega izboljšanja odnosov med Grčijo in Turčijo. Zbliževanje se je pričelo po potresu v bližini Carigrada leta 1999, ko je Grčija v prizadeto območje poslala veliko število reševalcev in pomoči. Sodelovanje se je nato razširilo in vladi sta podpisali mnogo bilateralnih sporazumov. Turški predsednik vlade je maja 2004 potoval na zgodovinski obisk v Atene (prvi obisk predsednika turške vlade po 16 letih) kar je odnose močno izboljšalo. Zaradi povečanja zaupanja prihaja na obeh straneh do zmanjševanja izdatkov za vojaške zadeve. Med drugim sta se vladi dogovorili tudi o pričetku gradnje avtoceste, ki bi povezala Grčijo s Carigradom. Prav tako pa se je vrh turške vojske odločil, da naj se nerazrešena vprašanja rešujejo v skladu s pravno ureditvijo Evropske unije (acquis) in preko različnih mednarodnih sodišč.

Največji trenutni problem je v tem, da Turčija diplomatsko ne priznava grške strani ciprskega otoka (t. j. Republike Ciper), ki je v EU vstopil 1. maja 2004. Grška stran Cipra ima kot članica EU tako vedno pravico veta na približevanje Turčije EU. Tako je ciprski predsednik Tassos Papadopoulos 23. decembra zagrozil, da bo Grčija blokirala začetek pogajanj Turčije z EU, če ta ne bo podpisala razširitve carinske unije na deset novih članic EU ter s tem tudi na Republiko Ciper, kar bi de facto pomenilo diplomatsko priznanje (Government stuffed over Turkey talks, 2004: 1). Turčija je marca 2005 podpisala razširitev carinske unije na deset novih članic EU, torej tudi na Republiko Ciper, vendar pa je turški predsednik vlade poudaril, da to nikakor ne pomeni priznanja Republike Ciper.

Problem Cipra tako še zdaleč ni rešen in potrebno bo še veliko prizadevanj ter popuščanj obeh sprtih strani ter njunih zaveznic, Ankare in Aten, da bo otok zopet združen in pomirjen.

3.1.3 Varovanje človekovih pravic

Človekove pravice in svoboščine:

Komisija sicer omenja, da je Turčija ratificirala vse glavne konvencije o človekovih pravicah, vendar pa opozarja, da še ni uresničila nekaterih sodb Evropskega sodišča za človekove pravice. Tukaj posebej omenja primer Loizidou.

Možnost ponovnega sojenja je bila uvedena, vendar pa je do ponovnega sojenja prišlo le v nekaterih primerih. Predvsem se tukaj omenja nekdanjo poslanko v Turškem parlamentu, Leylo Zano, ki je bila zaprta, ker je v turškem parlamentu spregovorila v kurdskem jeziku. Sodišče je Zano na ponovnem sojenju oprostilo in ostale tri nekdanje parlamentarce, ki so bili zaprti z njo, spustilo na prostost (The impossibility of saying, 2004: 32 – 34). Zana je nato poletela v Bruselj, kjer je sprejela nagrado Saharova, ki ji jo je leta 1995 podelil Evropski parlament (Leyla Zana spet v politiki, 2004: 4).

Poročilo omenja tudi, da je prišlo do izboljšanja pri pravicah do mirnih demonstracij, čeprav policija v nekaterih primerih še vedno uporablja preveliko nasilje nad miroljubnimi demonstranti. Zadnji tak primer se je zgodil 6. marca 2005, ko je policija brutalno pretepla nekatere demonstrantke, ki so mirno demonstrirale ob bližajočem svetovnem dnevu žena. Posnetke policijskega nasilja so naslednji dan prenašale vse evropske televizije, kar je med državami članicami ponovno razvnelo vprašanja o primernosti turškega vstopa v EU. Med drugim je policijsko brutalnost obsodil tudi evropski parlament in pa komisar za širitev Olli Rehn. Vlada v Ankari je na obtožbe reagirala nezrelo, ko je medije obtožila, da zgodbo napihujejo, demonstrante pa, da so policijsko reakcijo izvali sami. Kljub temu je bilo suspendiranih šest policistov, kar je nova praksa pri reakciji turških oblasti (Stumbling to Brussels, 2005: 32).

Komisija je ugotovila, da se je turška zakonodaja, ki obravnava politične stranke, spremenila in da je sedaj težje prepovedati politične stranke, kar je bila pogosta praksa v preteklosti. Predvsem je turški pravosodni sistem prepovedal praktično vse kurdske stranke, včasih pa tudi levičarske, saj jih je štel za grožnjo državni varnosti.

Glede varovanja človekovih pravic in svoboščin je Turčija podpisnica najpomembnejših konvencij o varovanju človekovih pravic in svoboščin, med drugim pa je tudi s prilagoditvijo ustave postala podpisnica rimskega statuta, ki je bil osnovni dokument za ustanovitev Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC). Junija 2004 se je Svet Evrope oziroma njegova parlamentarna skupščina (PACE) odločila prenehati nadzorno funkcijo oziroma t. i.

monitoring Turčije, kar kaže na nov odnos do spoštovanja človekovih pravic in svoboščin v Turčiji (Žitko, 2004b: 4). Svet Evrope je v obrazložitvi odločitve zapisal tudi, da je Turčija naredila v zadnjih dveh letih več reform kot poprej v desetletju (Soban, 2004).

Na splošno se je stanje na področju človekovih pravic in svoboščin izboljšalo s pomočjo vseh reform od leta 2001 do leta 2004. Prejšnji zakoni so bili izboljšani ali dopolnjeni, nekateri zakoni pa so se uveljavili na novo, kar je povečalo obseg varovanja človekovih pravic. Tisti, ki so bili zaprti po starih zakonih, ko so nenasilno izražali mnenja, so sedaj ponovno obravnavani, nekateri pa so bili izpuščeni, čeprav komisija opozarja, da je še nekaj določil v različnih zakonih, ki bi jih lahko uporabljali proti tistim, ki nenasilno izražajo mnenja. Komisija prav tako ugotavlja, da borce za človekove pravice in njihove organizacije še vedno pravno omejujejo.

Parlament je prav tako sprejel novi kazenski in civilni zakonik, ki odražata sprejete reforme, zakona pa prideta v veljavo aprila 2005. Pravica do obrambe in prisotnost odvetnika je postala na sodiščih bolj prisotna, čeprav sodniki in tožilci nove pravice včasih interpretirajo zelo restriktivno.

Moratorij na izvajanje smrtne kazni je veljal že od druge polovice sedemdesetih let, z januarjem 2004 pa je bila smrtna kazen ukinjena v vseh primerih (Vistoropski, 2005: 11). To je bilo pomembno predvsem zaradi voditelja kurdske organizacije PKK, Abdullaha Öcalana, ki je bil obsojen na smrtno kazen, vendar so mu po reformah kazen spremenili v dosmrtno ječo.

Tudi pri svobodi tiska je prišlo do izboljšanja položaja, saj je parlament sprejel vrsto zakonov, ki omogočajo večjo svobodo tiska. Vendar pa je realnost še vedno drugačna od teorije, saj se primeri, ko novinarji plačujejo visoke kazni za mnenja, izražena v člankih, še nadaljujejo. Trenutno je pod udarom prav predsednik vlade Erdoğan¹⁹, ki je tožil karikaturista, ki ga je narisal kot mačka, ki se zapleta v množico vrvic. Karikaturist je bil obsojen na kazen tri tisoč evrov.

Vprašanje svobode veroizpovedi

Komisija je v svojem poročilu kritizirala omejitve svobode pri izražanju vere, saj je država še vedno tista, ki določa versko življenje preko Direktorata za verske zadeve. Država

¹⁹ Ravno Erdoğan je tisti, ki bi moral najbolje razumeti svobodo izražanja, saj je bil sam kar 4 mesece zaprt zaradi recitiranja pesmi na političnem zborovanju. Recitiral je pesem velikega turškega nacionalističnega pesnika Mehmeta Ziya Gokalpa (1876- 1924), ki pravi: »Minareti so naši bajoneti, kupole so naše čelade, mošeje so naše vojašnice, verniki pa naši vojaki«. (Boland, 2004: W1). Oblasti so ga zaprle zaradi podpihovanja antisekularizma.

in religija sta sicer strogo ločeni, vendar pa država močno kontrolira vse mošeje s pomočjo omenjenega direktorata. Država med drugim določa šolanje imamov, verske šole niso dovoljene, velikokrat pa državni uradniki tudi napišejo pridige, ki jih morajo imami prebrati ob glavni petkovi molitvi²⁰. Taka kontrola je prisotna od časa Atatürka, ki je močno preziral versko vmešavanje v državne zadeve, saj je tak sistem povezoval s koruptiranim Otomanskim imperijem, nova republikanska Turčija pa naj bi bila vse to, kar Otomanski imperij ni bil.

Med drugim je vprašanje sekularizacije močno povezano z idejo o enakopravnosti žensk, saj ženske v islamskem Otomanskem imperiju niso bile enakopravne in so to enakopravnost doživele šele leta 1928 z novim civilnim zakonikom (Vistoropski, 2005: 10).

Tudi danes sekularni krogi in stara kemalistična elita še vedno gledajo na politični islam kot na največjo grožnjo državi, ki bi brez nadzora vojske Turčijo preobrazila v »novi Iran«. Tudi druge religije niso favorizirane, saj je grško ortodoksno semenišče na otoku Halki še vedno zaprto, pri odpiranju krščanskih združenj pa birokratski aparat neznosno onemogoča upravni postopek (The impossibility of saying no, 2004: 32–34).

S problemi pa se srečuje tudi milijonska muslimanska ločina Alevijev, ki se zaradi državne politike, ki vse muslimane obravnava enako, ne morajo izobraževati po svojih načelih (Faith in Europe, 2004: 14).

Vprašanje, ki se vedno znova odpira, je tudi prepoved nošenja naglavnih rut v državnih institucijah, kar je v sekularističnih krogih dokaz za delitev vere in države, za nekatere pa kršenje pravic vernikov do izražanja veroizpovedi. Evropsko sodišče za človekove pravice pa je junija 2004 odločilo, da turške univerze lahko prepovejo nošenje naglavnih rut, in s tem potrdilo legitimnost turškega zakona o prepovedi nošenja rut v državnih ustanovah (European Court of Human Rights Backs Turkish Univeristy, 2004). Vendar pa EU do tega vprašanja ni zavzela enotnega mnenja, saj to ne obstaja niti med samimi članicami EU.

Enakopravnost žensk in pravice otrok

Komisija pri obravnavanju socialnih in ekonomskih pravic navaja, da je položaj enakopravnosti med moškimi in ženskami izboljššan, vendar pa daleč od zaželenega. Tako so

²⁰ V islamu je najpomembnejši dan v tednu petek in ne nedelja, kot je to v krščanstvu (Smailagić, 1975).

umori iz časti²¹ kaznovani z dosmrtno ječo, testi deviškosti so postali prepovedani²², seksualno nasilje v zakonu je postalo kaznivo. Vendar pa pri vprašanju enakopravnosti moških in žensk še vedno obstaja ogromna razlika med teorijo in prakso, saj so v realnosti ženske, kljub drugačnim zakonom, še vedno očitno neenakopravne na praktično vseh področjih. Tako je v Turčiji skoraj 19 % žensk nepismenih, pri čemer je na vzhodu države številka še nekoliko večja. V osnovno šolanje je na jugovzhodu vpisanih samo 62 % deklic, sekundarno šolo pa obiskuje le 50 % deklic. Tudi mednarodna organizacija za zaščito človekovih pravic, Amnesty International, trdi, da je skoraj ena tretjina turških žensk izpostavljena nasilju v domačih krogih, pri katerem so ženske tepene, posiljene in v nekaterih primerih tudi ubite ali pa prisiljene v samomor (Women's Rights, Turkish Style, 2004). Zanimivo pa je, da je vlada v novi Kazenski zakonik poizkušala napisati tudi prešuštvo kot kazenski prestop, za katerega je zagrožena kazen do treh let zapor, kar je sprožilo val zgražanja v EU²³ (Greenway, 2004: 7).

Varovanje pravic otrok je bilo okrepljeno preko podpisa nekaterih mednarodnih konvencij kot Mednarodna konvencija o izkoreninjenju najhujšega dela med otroki, vendar pa komisija opozarja, da je otroško delo še vedno velik problem, ponekod pa se kot problem kaže tudi veliko število otrok, ki ostanejo na cesti.

Problem mučenja in slabega ravnanja

V poročilu je ugotovljeno tudi, da se Turčija bolje bojuje proti mučenju in slabemu ravnanju in da je glede tega dosegla napredek, vendar pa še vedno prihaja do poročil o mučenju in slabemu ravnanju. To se predvsem navezuje na stanje v zaporih in policijskih postajah, kjer je bilo mučenje in slabo ravnanje najbolj razširjeno. Glede političnih in civilnih pravic je bil narejen velik napredek, saj je vlada sprejela nično toleranco do mučenja (zero-tolerance policy). Turški predsednik vlade je tudi povedal, da so se odločili, da mučenje izkoreninijo (Turkish PM believes Turkey was very close to final in its EU Membership Bid, 2004). Tudi po novem zakoniku bo mučenje strožje kaznovano, mučitelji pa ne bodo imeli nikakršne imunitete pred zakonom. Mučenje tako ni več sistematično, vendar pa se kljub

²¹ Umori iz časti so umori, ki jih zagreši moški član družine, ko žena ali sestra »onečasti« družino s tem, da prevara moža, spi z moškim, s katerim ni poročena ali pa je posiljena (Turkey 'fails to protect women', 2004).

²² Test deviškosti je test, s katerim so moškemu zagotovili, da je ženska, s katero se poroča, še devica, kar je izjemno pomembno v bolj konservativnih skupnostih.

²³ Ta korak so opozicija in ostali kemalisti razumeli kot prikrit način islamiziranja družbe, kar naj bi bil glavni cilj vladajoče stranke AKP.

omenjenem napredku pojavljajo posamezni primeri. Pri represivnih organih so se pravice obtožencev in oseb v postopku povečale, povečali pa sta se tudi pravici do odvetnika ter zdravstvenega pregleda. Vendar pa se še vedno dogaja, da represivni organi oseb v postopku ne seznanijo z njihovimi pravicami. Tudi stanje v zaporih se je izboljšalo, ustanovili so odbore, ki skrbijo za spoštovanje pravic zapornikov. Komisija opozarja, da bo treba na tem področju storiti več predvsem v praksi (Commission of the European Communities. 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession).

Prav tako je komisija pozdravila spremembo zakona o Političnih strankah, po katerem je sedaj težje neko stranko prepovedati, čeprav sta bili v zadnjih nekaj letih prepovedani kar dve stranki, od tega leta 2001 glavna opozicijska stranka. Zakon je tako pomanjkljiv in ne dosega standardov, ki veljajo v EU (ibid.).

Prav tako ni v celoti izpolnjena pravica do stavke, saj Turčija ni ratificirala petega in šestega člena Evropskega socialnega sporazuma, ki določa »pravico do organiziranja« (5. člen) in »pravico do kolektivnega pogajanja« (6. člen). Čeprav je bil leta 2000 ustanovljen Ekonomski in socialni svet, je dialog med socialnimi partnerji šibak (ibid.).

3.1.4 Varovanje manjšin

Turčija priznava le tiste manjšine, ki so zapisane v Sporazumu iz Lousanne iz leta 1923. V tem sporazumu so kot manjšine priznane le tiste, ki so nemuslimanske vere. Kot take se kot manjšina štejejo predvsem Židje, Grki ter Armenci. To seveda izključuje kurdsko manjšino, ki je največja manjšina v državi.

Kurdi so starodaven narod, ki trenutno živi razpet med petimi državami na bližnjem vzhodu. Največji del Kurdiv živi na vzhodu Turčije, severovzhodne Sirije in Armenije, Severozahodu Irana in Severovzhodnem delu Iraka. Njihovo število je težko ugotoviti, saj živijo v različnih državah in tudi med seboj niso homogeni, vendar pa se njihovo približno število giblje med 15 in 25 milijoni (Encyclopedia of the Orient: Kurds, 2005). V Turčiji Kurdi predstavljajo približno 20 % vsega prebivalstva ali 12 milijonov²⁴. Večina je sunitskih muslimanov, ki govorijo različna kurdska narečja, ki po svojem izvoru izhajajo iz jezikovnega debla severozahodnih iranskih jezikov (The Columbia Encyclopedia, 2001).

²⁴ V Siriji je približna ocena 1 milijon, v Iraku in Iranu 4 milijoni in v Armeniji 0,1 milijon. Prav tako manjše število Kurdiv živi v Libanonu in Gruziji, stotine pa jih živi v Evropi (BBC: World: Europe: A people divided by borders, 2005).

Kurdi živijo na območju, kjer je danes vzhodni del turške Anatolije že najmanj tisoč let in tu so živeli, še preden so na Bližnji vzhod prodrli prvi turški Seldžuki (Jurgen, 1981: 19). Zaradi specifičnega delovanja političnega sistema Otomanskega imperija so Kurdi do prve svetovne vojne v Otomanskem imperiju uživali precej samostojnosti in so bili s sultanovo vlado povezani predvsem preko plačevanja davkov in vdanosti sultanu kot kalifu oziroma vodji vseh muslimanov. Ko je Otomanski imperij po prvi svetovni vojni razpadel in je Mustafa Kemal pričel protiimperialistično vojno, je vanj povezal tudi nekatere Kurde, ki so se borili proti tujim okupatorjem. Atatürk je tako uspel utrditi islamsko bratstvo in izkoristiti spore med turškimi narodnostmi (Jurgen, 1981: 45). Pravico manjšinam so Turki obljubili laussansko pogodbo 24. julija 1923, ki v svojem 38. in 39. členu navaja, da: »Turška vlada zagotavlja vsem prebivalcem Turčije varno življenje in svobodo, ne glede na razliko po rojstvu, narodnosti, jeziku, rasi ali veri.«, člen 39 pa določa, da »ne bo nobene omejitve pri uporabi kateregakoli jezika vsakega turškega državljana, bodisi v zadevi vere, v tisku ali drugih publikacijah, ali pri javnih zborovanjih« (Treaty of Peace with Turkey Signed at Lussane, 1923).

Odprava kalifata je Kurde še bolj oddaljila od Turkov, saj je bil kalifat za časa Otomanskega imperija edina sila, ki je združevala islamske narode. Jurgen (1981: 46) trdi, da je ko je bil odpravljen kalifat, Tučija poizkušala vrzel napolniti s »turškim nacionalizmom«, ki pa kot pojem »ni mogel imeti neke družbene vsebine, zato se ni bilo mogoče upreti pojavu rasizma«. Pričele so se vstaje v kurških vaseh in mestih, ki pa jih je turška vojska krvavo zadušila. Turški dnevnik »Vakif« je 1925 zapisal: »Ni več nobenega kurdskega vprašanja, kjer vladajo turški bajoneti« (Jurgen, 1981: 47). Leta 1934 je bil sprejet Zakon proti Kurdom²⁵, ki je dovoljeval deportacije, premestitve ter tudi izselitve Kurdov, ki so bili takrat sistematično preganjani. Zaradi uporov in vstaj je življenje izgubilo mnogo Kurdov, ocene se gibljejo od 100000 pa do 1,5 milijona. Znano pa je število deportiranih, 1462076 oseb. (Jurgen, 1981: 52). Razdeljevalna politika pa je bila samo ena izmed politik, ki so škodile kurdskemu prebivalstvu. Delno zaradi nemirov in pa načrtnega zanemarjanja regije je bil vzhod Turčije vedno najmanj razvit del države, kar se čuti tudi danes.

Od leta 1945 naprej se je stigmatiziranje kurdskega prebivalstva nadaljevalo. Prepovedane so bile kurdske narodne noše, kurški jezik, kurdska imena in primki. Vlada v

²⁵ Imenoval se je Zakon 2510 (The Ilisu Dam: A Human Rights Disaster in the Making, 2005).

Ankari kurdske manjšine v javnosti sploh ni priznavala²⁶, imenovali so jih »gorski Turki«, medtem ko je vojska vršila represalije in poostrene razmere na vzhodu države.

Nekatere nove pravice, ki jih zagotavlja nova reformna zakonodaja, so politično občutljive, saj govore o večji svobodi izražanja, demonstracij, kulturnega življenja ter izobraževanja (ibid.). Gre za sprostitev zakonodaje na področju, kjer bi bilo še pred nekaj leti to povsem nemogoče, saj se ta zakonodaja nanaša predvsem na nove pravice kurdsko govorečega prebivalstva Turčije. Z novimi reformami je Kurdom omogočeno, da ustanavljajo šole, kjer se kot tuj jezik lahko učijo kurščino, poslušajo kurdske radijske in televizijske programe ter ustanavljajo svoja kulturna društva« (Commission of the European Communities. 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession).

Komisija je pozdravila možnost oddajanja radijskega in televizijskega programa v drugih jezikih kot v turščini. To določilo se nanaša predvsem na kurdski jezik, katerega uporaba je bila še pred nekaj leti prepovedana²⁷. Tako danes obstaja približno dvajset lokanih radijev ter dve ali tri televizije. V Turčiji je tako pričelo delovati nekaj radijskih postaj v kurdskem, bosanskem in arabskem jeziku. (Vistoropski, 2005: 11). Odprle so se tudi prve šole za kurdski jezik, kurščina se sedaj uporablja na kulturnih prireditvah na jugovzhodu Turčije. Kljub spremembam pa je delovanje manjšinskih organizacij še vedno oteženo²⁸ in stanje na tem področju je še vedno daleč od idealnega. vrat (The impossibility of saying no, 2004: 33). Priznati pa je treba, da je izboljšanje na tem področju ogromno, saj si takih pravic kurdska manjšina pred petimi leti ne bi predstavljala niti v največjih sanjah²⁹.

Da se bodo spremembe res začutile, bo treba novo sprejeto zakonodajo predvsem dobro implementirati, kar pomeni veliko spremembo odnosa pri lokalnih oblasteh in varnostnih organih. Borec za človekove pravice, Murat Celikan, tako pravi, da je še vedno velik problem če poizkušaš organizirati demonstracije na vhodu Turčije, vendar ne več zaradi zakonodaje same, ampak predvsem zaradi izvajanja le-te (Lungescu, 2004).

²⁶ General Gursel je na vprašanje časopisa Times ali priznava pravice Kurdov odgovoril: »Ali se niste učili zgodovine? V Turčiji ne obstaja nič takega kot Kurdi ali kurdoščina.« (Jurgen, 1981: 55).

²⁷ Avtor je kljub odpravi prepovedi uporabe kurdskega jezika na vzhodu Turčije še vedno zasledil strah pred uporabo kurdskega jezika v javnosti. To se na praktični ravni kaže na primer tako, da voznik avtobusa na vzhodu Turčije še vedno zamenja kaseto s kurdskega pesmimi takoj, ko naleti na policijsko kontrolo.

²⁸ Tako šola, ki je načrtovala učenje kurdskega jezika, dovoljenja za to ni dobila, pod pretvezo, da ima neustrezno širino vrat (The impossibility of saying no, 2004: 33).

²⁹ Zanimiva je pripomba italijanskega ministra, Mirka Tremaglia, ki je primer turškega ravnanja z manjšinami predstavil kot zgled lepega ravnanja z manjšinami in jo celo postavil za zgled Sloveniji, o kateri je menil, da si članstva v EU ne zasluži (Žerjavič, 2004: 4).

Na vzhodu Turčije (kjer je kurdsko prebivalstvo v večini), so bile v vseh provincah odpravljene izredne razmere, kar je olajšalo življenje tam živečih prebivalcev. Vendar pa Komisija opozarja na problem notranje razseljenih oseb (internally displaced persons), ki jih je turška vojska izselila ob največjih bojih s PKK v letu 1998 in 1999. Na počasno vrnitev na domove in prepočasno obnavljanje požganih vasi opozarja tudi mednarodna organizacija Human Rights Watch v svojem zadnjem poročilu z naslovom "Still critical" Prospects in 2005 for Internally Displaced Kurds in Turkey (2005).

Zaskrbljenost pa povzročajo nove napetosti na vzhodu Turčije. Tako je PKK 1. junija 2004 enostransko pretrgal premirje in v jugovzhodni Anatoliji so se zopet pričeli manjši boji, ki pa so terjali že skoraj 250 mrtvih, natančne številke pa niso znane. V Turčiji so prepričani, da kurdski gverilci poizkušajo sabotirati pogajanja Turčije z EU, čeprav tako Kurdi kot Turki podpirajo vstop v EU (Evropejci z napako, 2004: 42–46).

Tudi turški zunanji minister Abdullah Gül trdi, da danes v Turčiji »ni več nikakršne diskriminacije Kurdov« (Kozmos, 2004: 4). Morda je v tej izjavi nekoliko pretiravanja, vendar pa se lahko strinjamo z nekdanjim evropskim komisarjem za širitev, Gunterjem Verhaugonom, ki je ob obisku v glavnem kurdskem mestu Diyarbakıru povedal, da je zadovoljen, da so se reforme pričele izvajati, vendar pa je opozoril, da je »to, kar smo videli do danes, lahko samo začetek« (Katik, 2004).

3.1.5 Funkcionalen trg

Funkcionalnost trga zahteva, da so cene in trgovina liberalizirane in da obstaja učinkovit pravni sistem, ki ščiti pravice privatne lastnine. Makroekonomska stabilnost in konsenz o ekonomski politiki pripomore k dobrim rezultatom tržnega gospodarstva. Dobro delovanje finančnega sektorja in netežavno vstopanje in izstopanje iz trga prav tako doprinašajo k učinkovitosti gospodarstva (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, 2004: 59).

Največja kriza turškega gospodarstva se je zgodila leta 1999, ko je prišlo do visoke inflacije (65 %), turška lira pa je popolnoma izgubila vrednost. Največji napredek je Turčija naredila prav na tem področju, saj je inflacijo zmanjšala toliko, da se danes giblje pod desetimi odstotki.

Če se spomnimo poglavja, ki je govorilo o zgodovini odnosa Turčije in Evropske unije, bomo ugotovili, da je Turčija že leta 1995 podpisala sporazum o uveljavitvi carinske unije (v veljavo je sporazum stopil naslednje leto). To je pomemben podatek, saj nam govori

o tem da je imela Turčija funkcionalen trg po merilih Unije že leta 1995, saj drugače EU s Turčijo takega sporazuma ne bi podpisala.

Komisija evropskih skupnosti je leta 2003 sprejela sklep, da je:

[...] Turčija očitno izboljšala delovanje tržnega gospodarstva, vendar pa makroekonomski kazalci še vedno niso uravnoteženi. Nadaljnji odločni koraki h krepitvi makroekonomske stabilnosti in strukturnih reform bodo povečali možnosti Turčije, da se bo uspešno spoprijemala s konkurenčnimi in tržnimi pritiski iz Unije (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, 2004: 57).

Od tega poročila naprej je Turčija nadaljnje reformirala svoje gospodarstvo, tako da je poenostavila birokratske prepreke, ki so ovirale tuji kapital in investicije.

Največji problem še vedno predstavlja sama socio-ekonomska struktura države, v kateri je v kmetijskem sektorju zaposlenih kar 33,9 % prebivalstva, kar je močno nad povprečjem EU, v tem sektorju pa ustvarijo le 12 % bruto domačega proizvoda (BDP). Prav tako je BDP še vedno pod ravniyo pred krizo leta 1999, saj BDP na osebo znaša le 5800 evrov na prebivlaca, ker je le 27 % BDP povprečja EU s 25 državami. Nezaposlenost med osebami med 15–64 letom je kar 45 %, kar govori o neučinkoviti zaposlovalni politiki. Na nacionalni ravni je nezaposlenost okoli 10 % (v nekaterih kurdskih predelih celo 70 %). Vendar pa je revščina kljub slabim kazalcem nizka, temu pa so razlog predvsem močne družinske vezi, ki ob krizah pomagajo članom družine. Drugi velik problem turškega gospodarstva je tudi obseg sivega gospodarstva (imenovanega tudi »siva ekonomija«), ki je obsegala kar 30 (%) do 50 % BDP-ja v letu 2003 (Babacan's miracle, 2004: 32 in Commission of the European Communities. 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession). Zaradi razširjene korupcije je delež TNI precej majhen in je v letu 2002 obsegal samo 300 milijonov dolarjev, kar je kar 10 krat manj kot na Madžarskem (Lungescu, 2004).

Vendar pa velike reforme pod taktirko turškega ministra za gospodarstvo, Alija Babacana³⁰, že kažejo pozitivne rezultate, ki jim nekateri ekonomisti pravijo kar »turški čudež³¹«. Rast BDP-ja je bila v letu 2004 zdravih 8 %, inflacija je najnižja v zgodovini

³⁰ Nekateri krogi v Ankari in Istanbulu gospoda Babacana vidijo kot možnega glavnega pogajalca v pogajanjih z Evropsko unijo (Babacan's miracle, 2004: 32).

³¹ Čeprav mnogi opozarjajo, da se mora »ekonomski čudež« kmalu pričeti čutiti tudi v vsakdanjem življenju (Dogan, 2004).

Turčije (okoli 9 %), turisti so v državi pustili rekordnih 12,6 bilijonov dolarjev in za novo leto 2005 so iz stare turške lire naredili novo, tako da so stari izbrisali šest ničel³² (ibid.).

K vzponu turškega gospodarstva pa je veliko pripomogel tudi Mednarodni denarni sklad (IMF), ki je državi posodil velike količine kreditov, ob teh pa tudi svoj program reform. Nekateri IMF tudi močno kritizirajo, saj pravijo, da načrtno zadolžuje Turčijo (na koncu leta 2004 je bil dolg že 150 bilijonov dolarjev) in jo tako potiska v odvisnost do IMF ja (Keay, 2004: 15).

Turško gospodarstvo se privatizira počasi vendar pa je v prejšnjem letu naredila korak naprej, ko je privatizirala podjetje z naftnimi derivati, ter podjetje, ki se je ukvarjalo s prodajo alkohola, pa tudi vrsto podjetij, ki so se ukvarjala s pridelavo mleka in mlečnih izdelkov, turističnih ponudnikov, izdelavo jekla, itd. (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, 2004).

Tako je zadnje poročilo Komisije evropskih skupnosti sklenilo, da je Turčija storila pomembne korake na področju makroekonomske stabilnosti in s tem k funkcionalnemu trgu, prav tako pa je Komisija ugotovila, da se bo Turčija lahko uspešno spoprijemala s konkurenčnimi pritiski iz Unije, vendar pa je poudarila, da vse to le pod pogojem, da bo Turčija sledila zastavljenim reformam in jih nadaljevala ter izvajala energično kot do sedaj (ibid.).

3.1.6 Sposobnost prevzemanja nalog članstva

Evropska unija in njeno delovanje sta opredeljena kot *acquis*, ta francoski izraz označuje predvsem vse obveznosti (predvsem v obliki zakonodaje), ki so jih sprejele članice Evropske unije in ki jih morajo sprejeti vse nove članice Evropske unije, preden vstopijo v povezavo. (Roney, 2000: 6). Sposobnost prevzemanja nalog članstva je zadnji t. i. kopenhagenski pogoj za pričetek pogajanj. *Acquis* je razdeljen na 29 delov oziroma administrativnih področij, ki jih obravnava Unija. To so: prost pretok blaga (1), prost pretok oseb (2), prost pretok storitev (3), prost pretok kapitala (4), pravo gospodarskih družb (5), konkurenca in državne pomoči (6), kmetijstvo (7), ribištvo (8), transport (9), obdavčitev (10), ekonomska in monetarna unija (11), statistika (12), socialna politika in zaposlovanje (13),

³² Pred 1. januarjem 2005 je bil 1 evro vreden približno 1800000 turških lir (TL). Po spremembi pa je 1 evro vreden približno 1,8 nove turške lire (YTL) (Nought to worry about, 2004).

energija (14), industrijska politika (15), mala in srednja podjetja (16), znanost in raziskave (17), izobraževanje, usposabljanje in mladina (18), telekomunikacije in informacijske tehnologije (19), kultura in avdiovizualna politika (20), regionalna politika in koordinacija strukturnih skladov (21), okolje (22), varstvo potrošnikov in zdravja (23), pravosodje in notranje zadeve (24), carinska unija (25), zunanji ekonomski odnosi in mednarodna razvojna pomoč (26), skupna zunanja in varnostna politika (27), finančni nadzor (28), financiranje in proračun (29) (Mejač, 2000: 7–8).

V poročilu leta 1998 je Komisija ugotovila, da je Turčija storila korak naprej pri prevzemanju skupne evropske zakonodaje (acquis), v kar jo je predvsem prisilila carinska unija, ki je delovala kot spodbujevalnik za reforme. Turčija mora pokazati enako determiniranost tudi na področjih, ki jih še ni uredila, predvsem notranji trg, kmetijstvo in okoljska politika. Komisija je leta 1998 ugotovila, da ima Turčija še dolgo pot, preden bo zadovoljivo prilagodila svojo zakonodajo evropski (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, 2004)

Leta 2003 je komisija ugotovila, da je Turčija močno napredovala pri spreminjanju zakonodaje, še posebej na področjih ki so povezani s carinsko unijo, vendar pa je na ostalih področjih še veliko dela (ibid.).

V poročilu iz leta 2004 komisija zopet ugotavlja, da je Turčija naredila velik korak naprej pri sprejemanju evropske zakonodaje in to pri vsakem izmed obravnavanih poglavij, vendar pa je pri vsakem poglavju šele na začetni stopnji. Nova zakonodaja naj sledi smernicam, ki jih ponuja acquis in diskriminacija neturških podjetij in produktov naj se neha. Prav tako komisija poudarja, da nobena država ne sme biti diskriminirana in izvzeta iz pozitivnih učinkov, ki jih prinaša uvajanje acquisa. S tem poizkuša evropska komisija diplomatsko povedati Turčiji, da mora sprostiti embargo na vse produkte in storitve, ki prihajajo iz Republike Ciper (grškega dela torej). Komisija zaključuje, da je sprejemanje zakonodaje, ki jo zahteva acquis, nezadostno. Administrativni postopki na vseh ravneh se morajo okrepiti, da bo zagotovljeno sprejemanje zakonodaje in njeno učinkovito izvajanje. Komisija prav tako ugotavlja, da bi bilo treba ustanoviti nove agencije predvsem na področju državne pomoči in razvoja regij. Tam, kjer so take agencije že ustanovljene, pa jim je treba zagotoviti ustrezne delovne pogoje, vključno z dovolj finančnimi in kadrovskimi viri (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, 2004).

3.1.7 Sklep

Evropski komisar za širitev, Gunter Verhaugen, je en mesec pred objavo analiziranega poročila o napredku Turčije izjavil, da bo »poročilo komisije pošteno in uravnoteženo in bo upoštevalo vrsto reform, ki jih je Turčija že izpeljala. Vendar ne bomo spregledali dejstva, da so na nekaterih področjih še naprej težave. Strinjamo se, da je prišel trenutek resnice« (Žitko, 2004a).

Svojo resnico je Komisija evropskih skupnosti na podlagi analize, ki je bila predstavljena v poročilu, svetu ministrov evropske unije podala naslednje priporočilo:

“Komisija glede na splošni napredek doseženih reform in pod pogojem, da bo Turčija uveljavila manjkajočo zakonodajo, navedeno v odstavku 1, meni, da Turčija zadostno izpolnjuje politična merila, in priporoča, da se začnejo pristopna pogajanja. Nepovratnost procesa reform, njegova izvedba, zlasti pri temeljnih svoboščinah, se bo morala potrditi v daljšem časovnem obdobju” (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, str.: 8, glej prilogo).

Kopenhagenski pogoji za pričetek pogajanj so torej izpolnjeni. Komisar za širitev, Gunter Verhaugen, je izjavil, da: »Evropska komisija nima nobenih pogojev več, ki bi jih morala izpolniti Turčija« (Basyurt, 2004). Oktobra 2005 se bo po predvidevanjih pričel dolgotrajen čas pogajanj, ki se lahko zavlečejo tudi deset in več let³³.

Ali je Turčija sedaj res prava demokracija po evropskih merilih? Na to vprašanje odgovarja poslanka v parlamentarni skupščini Evrope, Mady Delavaux - Stehres³⁴, ki pravi, da »seveda še ni mogoče trditi, da je Turčija idealna demokratična država; popolne demokracije ne boste našli nikjer. Takšnih držav kratko malo ni« (Soban, 2004). Poročila in analize evropske komisije so bila zelo uravnotežena in napisana kritično, a vzpodbudno. Turčija je dokazala, da je sposobna slediti tempu EU in da lahko sprejme tudi daljnosežne reforme, za katere je država morala pokazati veliko poguma in odločenosti. Evropska komisija se bo tako v prihodnosti predvsem osredotočila na samo implementacijo sprejetih

³³ Francoski finančni minister Nicolas Sarkozy je v intervjuju za francosko televizijo izjavil, da »Turčija v Unijo ne bo vstopila vsaj še petnajst let« (France: No EU Slot for Turkey in 15 years, 2004).

³⁴ Poslanka je skupaj z Lucom Van den Brandejem pripravila poročilo za PACE, v katerem sta predlagala ukinitvev monitoringa nad Turčijo (Soban, 2004).

reform, to pa med drugim tudi odraža strah v EU, da bo Turčija samo sprejela reformno zakonodajo, ne da bi bila sposobna te reforme izvajati v sami praksi (To Brussels, on a wing and a prayer, 2004: 27).

Turčija je očitno odločena, da je njeno mesto v Evropski uniji. Drugo vprašanje pa je, ali isti občutek deli tudi Evropa. Na to vprašanje bom poizkušal odgovoriti v drugem delu diplomskega dela.

3.2 Politični kriteriji

»Drugačna kultura, drugačen prijem, drugačen način življenja«.

Nekdanji francoski predsednik in predsednik Konvencije o prihodnosti Evrope,

Valéry Giscard d'Estaing, o možnosti turškega članstva v Evropski uniji.

(Zakonjšek, 2004: 4).

Kot politične, oziroma neuradne kriterije sem poimenoval tiste, ki niso uradni kriteriji za vstop v Unijo, kot jih določa Komisija Evropskih skupnosti, ampak so to kriteriji, ki se pojavljajo spontano v državah članicah Evropske unije in vendar niso del uradne evropske politike. Vendar pa so ti kriteriji vseeno izrednega pomena, saj močno vplivajo na t. i. uradno evropsko politiko, oziroma, povedano drugače: vpliv političnih oziroma neuradnih kriterijev se lahko zaznava v uradni politiki evropske unije do Turčije.

V državah članicah je vstopanje Turčije v Evropsko unijo sprožilo mnogo debat in različnih mnenj, ki sooblikujejo politiko držav članic do tega vprašanje in s tem neposredno tudi politiko Evropske unije. V tem delu diplomskega dela se bom osredotočil na analizo tematik, ki se odpirajo v članicah Evropske unije glede turškega vstopanja v Unijo. Po pregledu literature in časopisnih člankov sem izluščil predvsem tri glavne tematike, ki so prevladujoče v debatah o turškem vstopu.

Tako je na prvem mestu zgodovinski strah pred Turčijo, ki je pogojen z zgodovino Turčije oziroma njene predhodnice – Otomanskega imperija. Drugi sklop vprašanj se odpira ob vprašanju novih priseljencev oziroma ekonomskih emigrantov ter njihovem vplivu na javno mnenje v državah članicah Evropske unije, tretji sklop pa se veže na strah pred vdorom islama kot religije in načina življenja, ki prinaša različne kulturne in družbene vzorce, kot jih pozna krščanska tradicija.

Tematiko bom analiziral predvsem preko analize vsebine časopisnih člankov, raziskav narejenih na to tematiko, ter izjav politikov o tej problematiki. Med drugim bom v analizo vključil tudi intervjuje, ki sem jih opravil z nekaterimi slovenskimi poslanci v Evropskem parlamentu, ter javnomnenjsko anketo, ki sem jo opravil septembra leta 2004.

3.2.1 *Zgodovinski strah*

Zgodovinski strah pri vprašanju vstopanja Turčije v Evropsko unijo je pogojen s spomini na vdore Otomanskega imperija na ozemlje nekaterih držav in grožnjo, ki jo je imperij predstavljal Evropi kot celini. Tako večina Evropejcev na Turčijo še vedno gleda preko zgodovinskega spomina. S tem vprašanjem se povezuje tudi konstrukcija evropske identitete, ki je bila ustvarjena po binarnem načelu drugega oziroma poudarjanjem razlike med Evropejcem in tistim drugim, ki Evropejca s svojo različnostjo definira. To vlogo drugega je predstavljal Otomanski imperij oziroma 'strašni Turek' pred vrati. Večina Evropejcev stike s Turčijo ni imelo, od kar je propadel Otomanski imperij, zato nimajo praktično nobenih izkušenj z današnjo demokratično, republikansko Turčijo. To je predvsem vidno tudi iz izjav različnih politikov in javnega mnenja, ki na Turčijo še vedno gledajo skozi zgodovinsko prizmo Otomanskega imperija.

Dober primer tega je Avstrija, ki med evropskimi narodi najbolj nasprotuje turškemu vstopu v EU. Avstrijski skepticizem do Turčije je kulturno, religiozno in zgodovinsko pogojen. Tako v očeh Avstrijcev kot Slovencev je Turek stoletja veljal za prapodobo ogrožujočega tujca. Turška vojska (oziroma vojska Otomanskega imperija) je dvakrat zapored oblegala Dunaj, leta 1529 in 1683 (Grah, 2004: 4). Po javnomnenjskih raziskavah je kar 61 % Avstrijcev proti vstopu Turčije v EU, vendar pa je zanimivo, da ta podatek v Avstriji uporabljajo kot razlog, da bi Turčiji morali preprečiti vstop v Unijo.

Tako nekdanji avstrijski komisar v EU za kmetijstvo Fraz Fischler pravi, da je Turčija preveč 'orientalna' in geografsko spada v Azijo. Njeno sprejetje v Unijo pa bo po Fischlerjevem mnenju odprlo geostrateško pandorino skrinjico. Prav tako avstrijski finančni minister Karl-Heinz Grasser trdi, da bi bila Turčija v EU preveč riskantna odločitev za EU in da bi bil začetek pogajanj narobna pot (Tukey row resurfaces at EU, 2004).

Ko je bil decembra leta 2004 Svet Evropske unije prižgal zeleno luč Turčiji za začetek pogajanj, sem v atenskem časopisu »TO ETHNOS« zasledil zanimivo karikaturu, ki zelo nazorno kaže zgodovinski strah, ki je prisoten v Evropi ob misli na pridruževanje Turčije Evropski uniji. Karikatura prikazuje množico evropskih državljanov, ki množično zapuščajo Evropo, iz daljave pa se oglašajo glas, ki Evropejce poziva, naj se vrnejo nazaj, saj tokrat Turki vstopajo v Evropo na drugačen način. Avtor karikature misli predvsem na obleganje Evrope s strani Otomanskega imperija v 14. stoletju, ki je takrat predstavljal največjo grožnjo Evropskim državam, predvsem Avstriji. Zanimivo je, da je avtor karikature narisal pariški Eiffelov stolp, ki naj bi ponazarjal Evropo, pa čeprav so se vojske Otomanskega imperija

približale Evropi le do avstrijskega Dunaja. Gre za klasično enačenje današnje Turčije z Otomanskim imperijem ter poizkus prikaza turškega vstopanja kot ponovne invazije grozeče nevarnosti Evropi.

Slika 1

Vir: Sketch-o-Phrenia (2004). V: Athens News (24.–30. december). Stran: 8.

Ena izmed zanimivih zgodovinskih tematik, ki se prav tako vežejo na zgodovinski spomin in ki se odpirajo pri obravnavi turškega vstopanja, so vedno večje zahteve po priznanju genocida nad Armenci.

To je le eden izmed neuradnih ali političnih kriterijev za vstop v Unijo. Takšne pritiske izvaja močna armenska diaspora, ki živi v mnogih evropskih državah, še posebej pa je močna v Franciji. Kot smo videli v prvem delu naloge, EU samo poudarja, da se mora Turčija zavzemati za reševanje vseh problemov s sosedi po mirni poti in v skladu z evropsko prakso. Zaradi boljšega razumevanja bom bistvo konflikta na kratko predstavil v nadaljevanju.

V času prve svetovne vojne, ko se je Otomanski imperij bojeval na strani centralnih sil, je bila ena izmed sil, ki se je bojevala proti Turčiji, tudi carska Rusija (Prunk et al., 1980). In ker je v vzhodnem delu Otomanskega imperija³⁵ živel narod Armencev, se je vojaški vrh v Istanbulu zbal, da se bodo Armenci zaradi svoje krščanske ortodoksne religije postavili na stran carske Rusije. Zato so leta 1915 ukazali premestitev prebivalstva iz njihovih domov na jug Otomanskega imperija, to je na ozemlje današnje Sirije. Med tem pohodom je zaradi izčrpanosti, bolezni in pobojev umrlo veliko število Armencev. Natančne številke niso znane, armenska stran trdi, da je bil pri pobojih izvršen genocid in da je umrl poldrugi milijon Armencev, več milijonov pa naj bi Otomanske oblasti izgnale. Turška stran priznava, da je prišlo do pobojev Armencev, vendar pravi da se ti poboji ne morejo klasificirati kot genocid. Turška stran navaja, da je bilo pobitih okoli 200.000 Armencev, ki so sodelovali pri invaziji na severovzhodno Anatolijo (Turčija vrača udarec, 2001). Tako stališče je prevzela tudi Republika Turčija in ga poudarja do danes, kar je tudi bistvo problema.

Med drugim se turška politika na vse načine trudi dokazati svojo resnico, včasih tudi kontraproduktivno, kot na primer, ko poizkuša ukrepati proti filmom, ki prikazujejo armenski masaker kot genocid³⁶ (Štefančič, 2003: 54). Ali ko je leta 2001 Turčija odpovedala 200 milijonov dolarjev vredno pogodbo o nakupu vojaškega satelita francoskega telekomunikacijskega podjetja Alcatel ker je francoski parlament sprejel zakon, s katerim je priznal turški genocid nad armenskim prebivalstvom (Turčija vrača udarec, 2001). Tudi turški intelektualci, ki so imeli o armenskem vprašanju drugačno mnenje kot uradna, Ankara so izobčeni. Tako je moral edini turški zgodovinar, ki je govoril o poboju Armencev kot genocidu, Taner Akcam, delo poiskati v Ameriki, saj ga turške univerze niso več zaposlile (A historical heroine, 2004: 45). Tudi svetovno znani turški pisatelj Orhan Pamuk je prejel grožnje s smrtjo, ko je v intervjuju za švicarski časopis povedal, da je »bilo v Turčiji ubitih milijon Armencev in 30000 Kurdiv³⁷« (Beginning to face up to a terrible past, 2005: 26). Turčija z Republiko Armenijo nima nobenih diplomatskih stikov, edini mejni prehod med državama pa je že od leta 1993 zaprt.

Zlobec (2004: 19a) trdi, da je »Evropa natančno vedela za armenski genocid, vendar ni imela nikakršnega razloga, da bi si pokvarila dobre politične in gospodarske odnose z veliko

³⁵ Armenci so predvsem živeli okoli jezera Van, oziroma ob vznožju gore Ararat.

³⁶ Ko je kanadski režiser Atom Egoyan naredil film Ararat, je turški minister izjavil: »Turčija bo ukrepala proti temu filmu. To je sramotna produkcija.« (Štefančič, 2003: 54).

³⁷ V neki ruralni provinci je lokalni uradnik zaukazal, da naj se vse knjige, ki jih je napisal Orhan Pamuk, zaplenijo in uničijo, vendar pa je kmalu ugotovil, da v njegovi provinci nimajo niti ene Pamukove knjige (Beginning to face up to a terrible past, 2005: 26).

in politično močno regionalno velesilo Turčijo, ki je med drugim kandidatka za vstop v Evropsko unijo, hkrati pa še ena najbolj zvestih ameriških vojaških zaveznic« (Zlobec, 2004: 19a). Vendar pa bo Evropska unija na začetku pogajanj od Ankare zagotovo zahtevala normalizacijo odnosov z Armenijo. Armenski predsednik Robert Kočarjan tako trdi, da mora biti ukinitve turške blokade meje z Armenijo eden prvih pogojev za začetek pristopnih pogajanj. Pravi tudi, da je »nesprejemljivo, da se Evropska unija pogaja o vstopu z državo, ki že poldrugo desetletje blokira mejo z eno od sosed, čeprav je ta že vključena v projekt bruseljske 'sosedske politike'« (Soban, 2005: 4). Tako mnenje so povzeli tudi nekateri evropski politiki, vendar pa se Evropska unija od takih pogojev distancira, saj ve, da nima pravne podlage, da bi od Turčije zahtevala rešitev tega vprašanja. Vseeno pa se odnosi počasi otopljujejo tudi v luči turškega vstopanja v Unijo. Tako je prišlo junija 2004 do trilateralnega srečanja med turškim, armenskim in azerbajdžanskim zunanjim ministrom, kjer so se dogovarjali o načinih za doseganje stabilnosti in sodelovanja v regiji (Troubled neighbors Armenia, Azerbaijan and Turkey pledge cooperation, 2004).

Turčija je marca 2005 odprla državne arhive in povabila raziskovalce ter zgodovinarje, naj raziščejo dokumente, ki se nanašajo na armensko vprašanje, pri tem upa, da se bodo s tem skoraj 80-letnim problemom ukvarjali predvsem zgodovinarji in ne politiki. S tem se Turčija sooča s svojo zgodovino in poizkuša dogodke izpred 90 let prvič resno analizirati. Armenski poboji pa so zanimiv primer, kako lahko vsaka tematika postane tema, ki lahko vpliva na turško približevanje Uniji.

3.2.2 Strah pred novimi priseljenci

Ob razpravah o priključitvi Turčije Evropski uniji se med drugim odpira tudi vprašanje priseljevanja v stare države Evropske unije. Razširjen je strah, da bi se ob morebitni vključitvi Turčije v Unijo sprožil val priseljevanja iz 70–milijonske države v države EU. Tako o tem govori že znani ameriški politolog Huntington, ki je prepričan, da bi približevanje Turčije EU pomenilo okrepitev priseljevanja Turkov v Unijo, to pa bi znižalo plače in vodilo v hujše medkulturne konflikte. Dejal je, da večina evropskih držav »ne ve, kako ravnati z muslimanskimi priseljenci, saj se držijo skupaj, ohranjajo svoj jezik, kulturo in vero« (Huntington: Turčija ni del Evrope, 2004).

Tega se predvsem bojijo v državah, kjer je turških priseljencev že tako veliko. V Evropski uniji po ocenah Neodvisne komisije za Turčijo živi 3,8 milijonov Turkov. V

ospredju je seveda Nemčija, kjer je turška populacija ocenjena na dva milijona in pol (Vistoropski, 2005: 9). Prav tako pa velike skupnosti Turkov žive v Franciji, na Nizozemskem, v Avstriji in Belgiji. Tja je velika večina prišla v šestdesetih in sedemdesetih, ko je Evropa potrebovala delovno silo in je zato uvažala nekvalificirano delovno silo iz Turčije³⁸. Večina emigrantov je bila iz ruralnih in nerazvitih predelov Anatolije in jim je življenje v zahodni Evropi pomenilo pravi kulturni šok, na katerega so se nekatere skupine odzvale s prilagoditvijo in asimilacijo, nekatere pa so se združile v zaprte komune, kjer so še vedno ohranjale tradicionalni način življenja in navad. Druge in tretje generacije Turkov v tujini so se že bolj prilagajale in tako lahko zaznamo, da večina že dobro govori jezik države gostiteljice, tudi participacija v izobraževalnem sistemu je večja, vedno več pa je tudi mešanih porok³⁹. V nekaterih državah se druga oziroma tretja generacija Turkov povzpneja po družbeni lestvici v državi gostiteljici, predstavniki te generacije postajajo uspešni gospodarstveniki, politiki, športniki in medijske zvezde⁴⁰ (Hindle, 2005).

Vendar pa si je večina Evropejcev sliko o Turkih in Turčiji zgradila na podlagi tistih Turkov, ki se niso uspeli integrirati, tistih, ki najbolj izstopajo po svoji konservativnosti oziroma vernosti. Temu so pomagali tudi dogodki 11. septembra 2001⁴¹, ki so v Evropi podžgali protimuslimanska čustva, ki v svoji pavšalnosti vse muslimane enačijo z ekstremizmom. Olje na ogenj pa je prilivala še visoka brezposelnost v državah EU zaradi katere je prišlo do nasprotovanja emigrantom, ki so videni kot tisti, ki nižajo plače in s tem slabšajo položaj 'avtohtonih' prebivalcev. Tako oče nove Ustave za Evropo Valéry Giscard d'Estaing pravi, da je Turčija preprosto prevelika, da bi se pridružila Uniji in da bi njeno članstvo pomenilo konec Unije. Med drugim pa omeni pomemben premislek, ko se vpraša četudi Turčija prične pogajanja za članstvo leta 2004, koliko možnosti ima, da bo dobila anonimno podporo vseh članic ob koncu pogajanj, čez deset let, ko bi postala najštevilčnejša država in s tem avtomatično najmočnejša? (Bennhold, 2004)

Migracija iz Turčije v države EU v prihodnjih letih je odvisna predvsem od naslednjih faktorjev: demografskih kazalcev v Turčiji, gospodarske situacije, možnosti zaposlovanja in ekonomskih možnosti ter potreb evropskih držav po delovni sili.

³⁸ V ljudskem jeziku najpogosteje slišimo nemški izraz 'gast arbeiter'.

³⁹ Porok med Turkom ali Turkinjo in Neturkom oziroma Neturkinjo.

⁴⁰ Od evropskih poslancev do medijskih zvezd, kot je Tarkan, pa do evropskih nogometnih klubov, kjer igra cel bataljon igralcev, ki imajo turške korenine.

⁴¹ Napad Al-Kaide na stolpnici World trade centra v New Yorku.

V Turčiji se je rodnost v zadnjih letih močno zmanjšala, s 3,5 % v 70 letih do 2,5 % danes. V Turčiji danes živi 71 milijonov ljudi (v Nemčiji 82 milijonov), Združeni narodi pa predvidevajo, da bo do leta 2050 v Turčiji živel 97 milijonov (v Nemčiji 79 milijonov) prebivalcev. Če se bi Turčija v Unijo vključila leta 2015, bi imela podobno število prebivalcev kot Nemčija (82 milijonov) in bi bila tako ena izmed največjih držav Evropske unije (Francija ima danes 60 milijonov prebivalcev), kar pa bi še vedno predstavljalo le 15 % celotne populacije EU. (The impossibility of saying no, 2004: 24). Migracijski potencial Turčije ocenjuje na 2,7 milijonov, kar bi predstavljalo le 0,5 % celotne populacije v EU. The Economist (ibid.) ocenjuje, da bi bilo članstvo Turčije zaželeno tudi s stališča delovanja Unije, saj bi na novo postavila ravnotežje med majhnimi in velikimi članicami, saj bi ob vključitvi Bolgarije, Romunije in Hrvaške Evropska unija štela sedem velikih in dvaindvajset majhnih članic (ibid.).

Dejstvo je, da v EU že danes iz Turčije kljub strogi politiki emigrira 35000 ljudi letno, o možnosti emigracije v države EU pa razmišlja kar 25 % vseh Turkov. Vendar pa zanimiva študija, ki so jo profesorji Erzan, Kuzubas in Yildiz opravili na Bosporski univerzi objavili pri Centru za evropske politične študije, na osnovi javnomnenjskih raziskav in ekonometričnih modelov ugotavlja, »da bi morale države EU pričakovati višje stopnje emigracije iz Turčije v države EU le v primeru, da Turčija ne postane članica EU, ne pa tudi, v nasprotju s pričakovanji, v primeru turškega vstopa med članice Evropske unije« (Barat, 2005: 6). To povezujejo predvsem z gospodarsko rastjo v Turčiji, ki bi se ob nespremenjenih ostalih kazalcih dvigala in s tem ustvarjala nova delovna mesta, vendar pod pogojem, da bi bila Turčija v Unijo sprejeta. Če Evropa Turčiji zapre vrata, bo to gotovo zelo škodilo turškemu gospodarstvu in s tem tudi ekonomiji, kar bo povzročilo večje potrebe po migraciji. Tako v raziskavi pričakujejo, da bi se ob turškem članstvu v Unijo preselilo 2,1 milijona Turkov, v obratnem primeru, če Turčija ne bi bila sprejeta, pa bi delo v Uniji poizkušalo najti kar 2,7 milijona ljudi. Prav tako izkušnje Grčije, Portugalske in Španije kažejo, da so višja rast po vključitvi v EU in reforme upočasnile odtok delovne sile v druge države EU (Barat, 2005: 6).

Tudi strah o preveliki moči v Uniji ni utemeljen, saj bi imela Turčija kljub velikosti zaradi sistema dvojne večine le moč 14 %, to je podobno, kot jo ima Nemčija v EU s 25 članicami (18 %). Po drugi strani pa je potrebno tudi daljnosežnejše zavedanje ekonomsko-demografske slike Evropske unije, v kateri se prebivalstvo stara, kar že spodjeda pokojninski sistem in maje temelje socialne države. Politika večanja natalitete se je pokazala kot neuspešna, ali pa je bil njen domet premajhen za rešitev demografskega problema. Morda je

ravno Turčija s svojim mladim prebivalstvom rešilna bilka, če hoče Evropa ohraniti socialni mir in dosežati gospodarski napredek, določen z Lizbonsko strategijo.

3.2.3 *Strah pred islamom*

Veliko ljudi verjame, da so meje Evropske unije in s tem Evrope določene s krščanskim svetom, vendar pa uradno Evropska unija nikoli ni prevzela te pozicije. Zaradi svoje zgodovine se Evropska unija izogiba definicij, ki bi temeljile na religiji ali etniji. Navsezadnje ima Unija že danes milijone državljanov muslimanske vere, ter temne polti. Prav tako imata muslimansko vero tudi Bosna in Albanija, dve državi, ki nesporno ležita v Evropi. Namesto tega se EU definira kot 'Unija vrednot' in vsaka država, ki spoštuje človekove pravice in demokracijo, lahko postane članica (Charlemagne, 2004: 38).

Neodvisna komisija za Turčijo tako trdi, da bi turško članstvo v Uniji Evropo rešilo pred tem, da bi bila zaprt krščanski klub, in da bi Evropa tako dokazala, da islam in demokracija lahko sobivata (Akyol, 2004). Nizozemska vlada je pri Znanstvenem inštitutu za vladne politike naročila raziskavo o vlogi religije v Turčiji in ugotovila, da »ustava preprečuje vmešavanje islama v državne zadeve. V tem primeru je ločitev države in religije v Turčiji prav tako rigorozno določena kot v Franciji, katere laicizem (oziroma sekularizem) je bil model za turško ustavo« Raziskava je prav tako dokazala, da vse, tudi stranke blizu religije, upoštevajo ločitev med državo in religijo, prav tako pa tako ločitev podpira tudi večina prebivalstva v Turčiji (Tinc, 2004). Tako se je nizozemski predsednik vlade Jan Peter Balkenende odločil, da islam ne mora biti razlog, da ne vključimo Turčije v Evropsko unijo, prav tako pa je povedal, da »se postavljanje preprek katerikoli religiji ne sklada z vrednotami, ki si jih delimo v Evropski uniji« (Islam 'must not cloud Turkey bid', 2004).

Vendar pa na tak način ne razmišljajo vsi. Veliko politikov verjame, da mora Evropa obdržati krščanski karakter in da islam kot religija v tej družbi nima mesta. Prav tako so prisotna mnenja, da islam in demokracija ne moreta soobstajati. Med slednjimi je tudi nekdanji evropski komisar za notranji trg, Frits Bolkestein, ki je na predavanju na univerzi Leiden rekel, da prizadevanja za vključitev Turčije v Evropsko unijo ter preseljevanje iz Severne Afrike vodijo v »islamizacijo« Evrope (Bolkestein: Evropa bo postala islamizirana, 2004). Če sledimo tej logiki, bi morala biti Turčija zaradi svoje religije že zdavnaj »islamizirana«, vendar pa dejstva kažejo ravno obratno. Turčija je v veliko pogledih veliko bolj sekularizirana država, kot je na primer Anglija, kjer britanski predsednik vlade izbira

visoke cerkvene dostojanstvenike anglikanske cerkve, ali Danska, kjer ima luteranska cerkev vrsto privilegijev (Vistoropski, 2005: 10). V Turčiji pa ljudje prakticirajo vero na zelo podoben način, kot jo krščani v zahodni Evropi. Branje Korana ali Biblije pač še ne pomeni, da je bralec fundamentalist, čeprav tudi ti obstajajo tako v Turčiji kot v zahodni Evropi (Hindle, 2005). Vendar pa je mnenj o nezdružljivosti Turkov kot večinsko muslimanskega naroda z Evropo veliko tudi v akademskem svetu. Tako ameriški politolog Samuel Huntington, v svoji znani tezi trdi, da bo v prihodnosti prišlo do konflikta med t. i. krščansko civilizacijo Evrope in Severne Amerike ter islamsko civilizacijo. Sam Huntington o vstopanju Turčije v EU pravi, da »Turčija ni bila nikoli zares pojmovana kot del Evrope – in v geografskem, predvsem pa v kulturnem smislu, to tudi ni« (Huntington: Turčija ni del Evrope, 2004). Prepričan pa je, da bi približevanje Turčije EU pomenilo okrepitev priseljevanja Turkov v Unijo, to pa bi znižalo plače in vodilo v hujše medkulturne konflikte. Dejal je, da večina evropskih držav »ne ve kako ravnati z muslimanskimi priseljenci, saj se držijo skupaj, ohranjajo svoj jezik, kulturo in vero« (ibid.).

V zgodovinskem pregledu sem pokazal, da je bila Turčija vedno del Evrope, deklarativno pa vsaj od Krimske vojne naprej, kot sem to opisal v poglavju Zgodovina Turčije in Evrope. Predvsem pa je treba razlikovati Otomanski imperij in njegovo ureditev in sodobno republikansko Turčijo. V Evropsko unijo poizkuša vstopiti sekularistična, demokratična republika Turčija, zahodnjaki pa jo po večini še vedno vidijo kot islamistično, militaristično in nedemokratično hči Otomanskega imperija.

Ena izmed najpomembnejših članic Evropske unije, Nemčija, je pri vprašanju turškega članstva celo najpomembnejša, saj v državi živi skoraj 2,6 milijonov Turkov in tako v EU nastopa kot nekakšen ekspert za to vprašanje. Vendar pa je ravno v tej državi največ polemik ob vprašanju turškega vstopa v Unijo in te se vrtijo predvsem okoli vprašanja religije. Tako je nekdanji nemški kancler Helmut Kohl izjavil, da Turki ne bodo nikoli postali Evropejci, ker ne sodijo v »krščanski klub⁴²«. Evropa se nikoli ni videla kot krščanski klub, čeprav so nekateri to želeli. Evropski liberalci in socialdemokrati so odločno proti identifikacije Evrope s katerokoli religijo oziroma verstvom. Zanimivo je mnenje soproge nekdanjega turškega premiera Bülenta Eçevita, ki je ravno zaradi močnega vpliva krščanskih neoprotestantov v

⁴² Izraz 'krščanski klub' za EU in polemika okoli tega izraza je s približevanjem Turčije dobil nov pomen. Tako skoraj ne najdemo intervjuja, ki ne bi vsaj dvakrat omenjal tega izraza. Helmutu Kohlu pa se je protiturška drža hitro maščevala, saj se je njegov sin poročil prav z nemško Turkinjo.

Turčiji, islam razglasila za »ogroženo« vero (Tomažič, 2005: 5)⁴³. Podobno stališče kot Kohl je prevzela tudi njegova naslednica, vodja krščanskih demokratov Angela Merkel, ki je Turčiji ob obisku v Ankari ponujala 'posebno partnerstvo', ki pa ga je turško vodstvo z ogorčenostjo zavrnilo. Turški predsednik vlade Erdoğan je na ponudbo odgovoril, da »posebnega partnerstva ni v naših načrtih. Ta zadeva nas sploh ne zanima in o tem se sploh ne bomo pogovarjali. Sicer pa Evropska unija ni nikakršen krščanski klub. Evropska unija je zveza političnih vrednot in pristop Turčije bo to tudi dokazal« (Zlobec, 2004b: 23). Tudi nekdanji evropski komisar za širitev, Nemeč Gunter Verheugen, je zavrnil možnost 'posebnega partnerstva', saj ima Turčija s carinsko unijo že 'poseben status' med kandidatkami (Verheugen: No special status for Turkey, 2004: 1).

Vendar pa je tudi med podporniki turškega članstva v Nemčiji veliko skeptikov, ki pa svoje prave poglede skrivajo pred javnostjo. Tako nemški zunanji minister Joschka Fischer, ki je sicer mnenja, da Turčija definitivno spada v Evropo, saj lahko služi kot »most med muslimanskimi državam in zahodnimi demokracijami« (Fischer: Turkey is a bridge between East and West, 2004), neuradno misli, da »se Turčija ne bo nikoli pridružila Evropski uniji⁴⁴«, kot je to ušlo danskemu zunanjemu ministru, ko je omenil, kaj mu je nemški zunanji minister Fischer neuradno povedal (Kirk, 2003). Zlasti prva omenjena izjava Fischerja je zanimiva, saj govori o Turčiji kot mostu med muslimanskim svetom in Zahodom. Tukaj se avtomatično predpostavlja, da obstaja enoten »muslimanski svet«, po drugi strani pa Turčijo postavlja v dvoumen položaj, saj most po svoji fizikalni definiciji ne pripada nobeni strani, torej niti muslimanskemu niti Zahodnemu svetu. Metafora o mostu, ki povezuje, je tako stara kot Turčija sama. Vendar pa veliko držav meni, da je njihov položaj tako enkraten, da bi morale biti mostovi. Tako je Slovenija most med Balkanom in centralno Evropo (to vlogo si prilično lasti tudi Avstrija), Italija pa most med zahodno Evropo in mediteranom. Nihče tudi ne vpraša Turčije, ali si želi biti most med Evropo in Bližnjim vzhodom, saj je to regija, od katere se sama poizkuša distancirati (podobno, kot se je Slovenija po osamosvojitvi od svojih južnih sosed). Evropa od Turčije včasih zahteva nemogoče, po eni strani bi rada da bi igrala vlogo mostu Evrope do Bližnjega vzhoda in muslimanskega sveta, po drugi strani pa se mora ravno pred to isto Evropo Turčija stalno dokazovati, da ni del Bližnjega vzhoda in še manj islamističnega sveta, ki ga poseblja turška sosed, Islamska Republika Iran.

⁴³ V Turčiji naj bi bilo kar 22000 'spreobrnjenecv', ki so protestantsko krščanstvo sprejeli kot svojo vero (Tomažič, 2005: 5).

⁴⁴ To je sicer nemška ambasada v Ankari takoj zanikala (Kirk, 2003).

Zanimivo in precej kontradiktorno je stališče Vatikana, ki se je sicer zavzemal, da bi v Ustavi za Evropo omenili njene krščanske korenine, kar bi izključevalo države, kot so Bosna, Albanija ter seveda Turčija, po drugi strani pa je vatikanski nuncij v Ankari, Edmond Farhat, povedal, da Vatikan ne nasprotuje turškemu članstvu v Uniji in ne obravnava EU kot krščanski klub (Spiteri, 2003; Beatty, 2004). Vendar pa iz Vatikana prihajajo tudi drugačne informacije, saj državni sekretar za zunanje zadeve, nadškof Jean-Louis Tauran, dvomi v primernost Turčije za članstvo v EU (Ruuda, 2003), vatikanski prefekt kongregacije za verski nauk, Joseph Ratzinger⁴⁵, pa je za nemški časnik dejal, da je Turčija v stalnem nasprotju z Evropo, zato naj si raje prizadeva za politično unijo z arabskimi državami in prevzame vodilno vlogo v kulturi s svojo identiteto (Žitko, 2004b: 4). Pri potiskanju Turčije v unijo z arabskimi državami gre lahko samo za pomanjkanje zgodovinskega znanja in politične občutljivosti ali pa za namerno škodoželjnost. Očitno si Vatikan do vprašanja turškega vstopa v Unijo ni enoten, saj bi članstvo v Uniji izboljšalo status krščanske manjšine, po drugi strani pa bi nasprotovalo konceptu krščanske Evropske unije.

To, da je turška kandidatura za Evropsko unijo nekaj posebnega in enkratnega, je razvidno tudi iz tega, da se v debato o turški primernosti za vstop vključujejo tudi ZDA. Njihovi interesi pa se skladajo z interesi Evrope čeprav tega vsi ne vidijo tako. Veliko skeptikov vidi Turčijo kot ameriškega trojanskega konja v Evropi, čeprav jih je mnogo svoje mnenje spremenilo po tem, ko je turški parlament zavrnil ameriško prošnjo, da bi napadli Irak z njihovega ozemlja. V interesu Amerike in Evrope je Turčija z močno demokracijo in gospodarstvom, zasidrana v zahodnem svetu. Res je, da je razlog Američanov predvsem vojaški oziroma varnostni⁴⁶, vendar je cilj isti. Tudi Američani pa vidijo Turčijo kot tisto državo, ki bo islamskemu svetu pokazala, kako sta demokracija in islam kompatibilna. Tako je ameriški predsednik George W. Bush povedal, da ZDA ne bodo sprejele, da bosta Turčija in Evropa ločeni z umetnimi mejami. Ko je govoril na istanbulski univerzi Galatasaray, je povedal, da bi vključitev Turčije v EU pomenilo, da Evropa ni več krščanski klub z eno religijo in da bi s tem dokazali, da je Huntingtonova teza o 'spopadu med civilizacijami' le zgodovinski mit (Bush: United States Won't Accept Separation of Europe and Turkey By Artificial Borders, 2004). Na to se je takoj odzval predsednik Francije, Chirac, ki je ZDA

⁴⁵ Med pisanjem diplomskega dela je papež Janez Pavel II. aprila umrl in kot novi papež ga je nasledil prav omenjeni g. Ratzinger. To lahko pomeni, da bo odslej Vatikan bolj nasprotoval turški včlanitvi v Unijo.

⁴⁶ Turčija ima, takoj za Američani, drugo najštevilčnejšo vojsko v zvezi NATO. Amerika pa ima v Turčiji veliko vojaških oporišč, med drugim pa je Turčija edina država zunaj ZDA, kjer izdelujejo vojaška letala F-16.

opozoril, naj se ne vmešava v notranje zadeve Evropske unije⁴⁷ (Ames, 2004). Vendar mu je Bush naslednji dan odgovoril tako, da je še enkrat izrazil podporo Turčiji za vstop v Unijo, ko je rekel, da »Amerika verjame, da Turčija kot evropska sila spada v Evropsko unijo. Članstvo Turčije je izjemnega pomena pri razvoju odnosa med muslimanskim svetom in zahodom, saj Turčija spada v oba svetova« (Bush Repeats Call for EU to Accept Turkey, 2004). Bush je Turčijo postavil med Evropo in Zahodni svet in vidi v tem glavni razlog za turško članstvo v Uniji. Zanimiv je tudi Bushev pogled na soobstoj religije, kot je islam, in demokracije, ko trdi, da »demokratske vrednote ne zahtevajo od ljudi, da zapustijo svojo vero. [...] Vse demokracije postanejo močnejše, ko verni ljudje učijo in kažejo, kako pravilno živeti, s tem, ko so predani družini, spoštujejo zakon in sočustvujejo z nemočnimi. Demokratske družbe bi morale pozdraviti udejstvovanje vernih ljudi, ne pa se tega bati« (Prepis govora predsednika Busha, 2004). Vera, po Bushevo, torej utrjuje demokracijo in z njo ni v konfliktu. Tukaj je predvsem pomembno vprašanje, kaj pomeni religija in kakšno demokracijo utrjuje. Bush se torej predvsem boji, da bi muslimanske države zavrnitev Turčije razumele kot zadnji dokaz za nadutost krščanskega Zahoda in bi nato postale še bolj protizahodnjaške. Tu gre za precejšnje pretiravanje in nepoznavanje zgodovine ter politične realnosti, saj muslimanske države, na katere poizkuša zahod vplivati s t. i. turškim modelom, menijo, da se je Turčija prodala Zahodu že takrat, ko je vstopila v zvezo NATO, dokončno pa takrat, ko je dopustila napad Amerike in zaveznic na Irak ob iraški invaziji na Kuvajt. Tudi francoski zunanji minister Michael Barnier opozarja pred zapiranjem vrat Ankari, saj se boji, da se lahko Turčija obrne od evropskega »modela, v kakšen drug model« (Carter, 2004). S tem 'drugim modelom' je Barnier mislil predvsem na model političnega islama, kot vlada v Iranu. Pri tem primeru se še enkrat pokaže nepoznavanje zgodovine Turčije, saj je turška vojska že velikokrat dokazala, da ne bi nikoli dovolila česarkoli podobnega, kot je islamska revolucija. Če bi Turčija želela iti po poti islamske revolucije, bi to lahko naredila kadarkoli v svoji 82-letni zgodovini (Kinzer, 2001).

Vendar pa mesijansko vlogo, ki naj bi jo imela Turčija v muslimanskem svetu, podpirajo tudi nekateri turški analitiki, kot je na primer Cuneyt Ulsever (2004), ko neskromno pravi, da je eden izmed največjih projektov 21. stoletja doseči sinergijo med Turčijo kot večinsko muslimansko državo in Evropsko unijo kot projektom zahodne civilizacije. »Turčija

⁴⁷ Francoski predsednik je primerjal ameriške napotke Evropski uniji s tem, da bi francoski predsednik Američane poučeval, kako voditi odnose z Mehiko (Ames, 2004). Vendar je s tem Chirac Turčijo nehote primerjal z Mehiko, kar je tudi eden izmed večjih strahov v Ankari. Da bi Turčija postala to, kar je Mehika za ZDA, torej revna soseda, iz katere prihaja delovna sila za najtežja in najnižje plačana dela.

je ključ do 21. stoletja, medtem ko vrata predstavlja Evropska unija« (Ulsever, 2004). Menim, da taki superlativi Turčiji ne pomagajo pri vstopanju v Unijo, saj bi ji vloga »ključa 21. stoletja« lahko bolj škodila kot koristila.

S tem se strinja tudi nekdanji evropski komisar za zunanje zadeve Chris Patten, ki pravi, da je misel, da bi zavrnitev Turčije pomenila drastično poslabšanje odnosov z muslimanskimi državami, preveč napihnjena, vendar pa poudarja, da bodo pogajanja s Turčijo definitivno vodila v drugačno Turčijo in drugačne odnose Evrope in islamskega sveta (Patten, 2004).

Velika Britanija, država, za katero mnogi menijo, da je najuspešneje izpeljala integracijsko politiko do manjšin, turško članstvo tako vidi kot protiutež francoskega federalizma. Tako britanski ministrski predsednik Tony Blair močno podpira turški vstop v EU in je aprila 2004 izjavil, da mora Evropa pokazati, da je pripravljena graditi »Evropo različnih ras, kultur in ver« (Mihovilović, 2004). Tudi zunanji minister Velike Britanije Jack Straw pravi, da »moč Evrope ne leži v židovsko-krščanskem klubu, temveč v raznolikosti tradicij, ki imajo skupne univerzalne vrednote«, zato tudi sam podpira vstop Turčije v EU (Mahony, 2004). Zopet je v ospredje postavljena vera, ki je pri turškem vstopanju videti kot pozitiven element.

Tudi pri javnomnenjski raziskavi, ki sem jo izvedel preko spletnega portala Najdi.si, je proti vstopanju Turčije zaradi različne vere relativno majhen, le 12 odstotkov.

Ugotovimo lahko, da se argument muslimanske vere v debatah v državah Evropske unije enkrat uporablja kot pozitiven element, drugič pa kot negativen. To pove več o Evropski uniji kot o Turčiji, saj je očitno da, Evropa ne govori z enim glasom. Zato je nepošteno, če vero (v pozitivnem ali negativnem smislu) postavljamo kot točko, na kateri bi se odločalo o primernosti Turčije za vstop v Unijo.

Če zaključim z govorom predsednika Busha, ki je svoje predavanje sklenil s citatom najbolj znanega turškega pisatelja, Orhana Pamuka, ki pravi, da »spopad civilizacij, strank, kultur in kontinentov, Vzhoda in Zahoda ni več pomemben v trenutku, ko ugotoviš, da so ljudje na drugih kontinentih in civilizacijah točno taki, kot ti sam« (Prepis govora predsednika Busha, 2004).

3.3 Analiza ankete o turškem vstopanju v Evropsko unijo v Sloveniji

Ker se Evropska unija že nekaj let spopada s problemom t. i. »demokratskega deficita«, ki označuje predvsem pomanjkanje vpliva vsakdanjih ljudi na delovanje EU, se

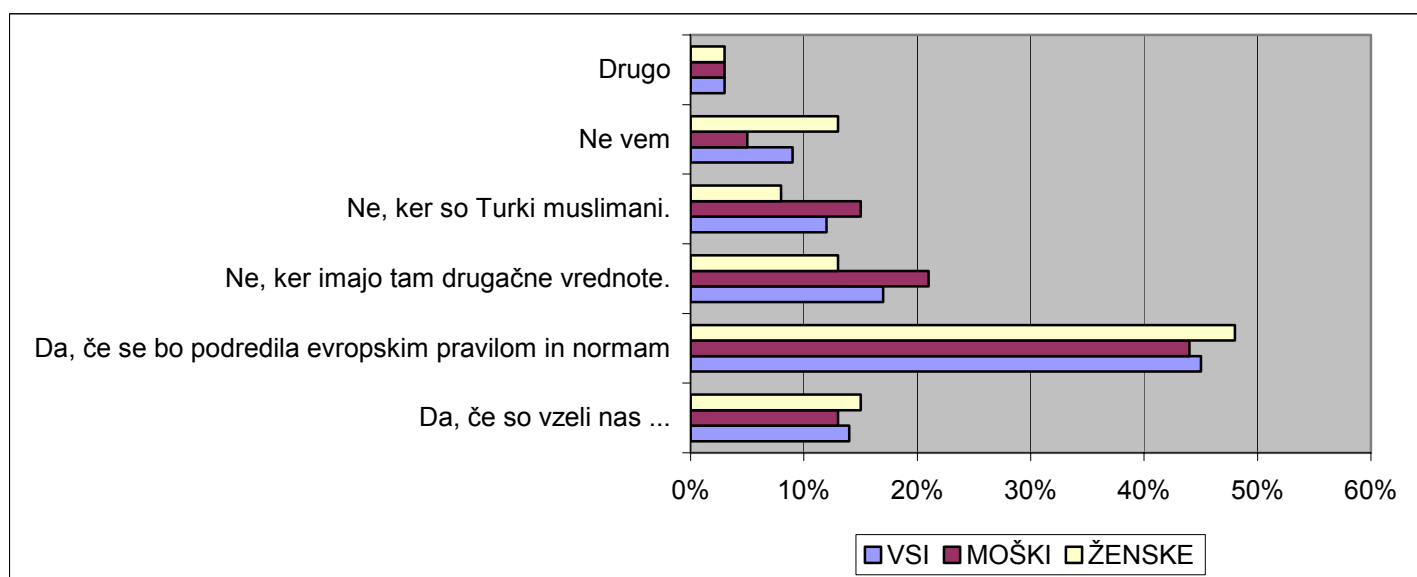
reformne višijo predvsem v smeri večje transparentnosti delovanja in večjega vpliva državljanov EU na njeno delovanje. Tako postaja tudi javno mnenje vse bolj vplivno pri odločitvah, ki jih sprejemajo organi v EU. To se prvič očitno manifestira ob sprejemanju Ustavne pogodbe za Evropo, ki se bo potrjevala tudi preko instituta referendumov v mnogih evropskih državah. Javno mnenje tako postaja pomemben indikator, ki ga določevalci vse bolj upoštevajo.

Zaradi tega sem se odločil, da bom izvedel manjšo javnomnenjsko raziskavo, ki mi bo služila kot indikator za mnenje javnosti o vstopanju Turčije v EU. Prav tako bom z anketo lahko opazoval, kako močni so politični kriteriji, ki sem jih opredelil v izvedeni hipotezi.

Javnomnenjsko anketo sem opravil 29. septembra 2004 s pomočjo spletnega portala Najdi.si, kjer so mi dovolili, da sam oblikujem vprašanje za njihovo spletno anketo, za kar se jim na tem mestu najlepše zahvaljujem. Vendar je treba dodati, da je anketa predvsem informativno-zabavne narave. Rezultati ankete izražajo mnenja samo tistih uporabnikov, ki so se odločili za sodelovanje in ne nujno tudi vseh slovenskih internetnih uporabnikov ali prebivalcev na splošno. Tudi odgovore na anketo so sooblikovali uredniki pri spletnem portalu Najdi.si, tako da anketa ne dosega metodoloških standardov za raziskovalno delo, vendar pa jo vseeno uporabljam kot indikator z omejeno močjo pojasnjevanja.

Tabela 1

Ali podpirate članstvo Turčije v EU?

N = 5409, od tega moških = 3041, žensk = 2364.

Po raziskavi, ki sem jo naredil s pomočjo spletnega portala Najdi.si, se s turškim članstvom v Uniji strinja 45 % vseh, ki so izpolnili anketo, pri tem so postavili pogoj, da se mora Turčija podrediti evropskim pravilom in normam. To kaže, da so anketiranci večinoma strinjajo z vstopom Turčije v Unijo, vendar samo pod pogojem, da se 'evropeizira'. Kaj si pod evropskimi vrednotami in normami predstavljajo anketiranci, ni znano. Pri tem vprašanju vstop Turčije bolj podpirajo ženske, kar 48 %, moški pa nekoliko manj, 44 %. Turškemu članstvu v Uniji nasprotuje 17 % vseh vprašanih, s pojasnilom, da imajo tam drugačne vrednote kot v Evropski uniji. Med moškimi je takih kar 21 %, med ženskami pa 13 %. Zanimivo bi bilo anketo razširiti na vprašanje, kaj anketiranci pojmujejo pod 'evropske vrednote', vendar mi to zaradi metodoloških omejitev na temu mestu ni uspelo. Nasprotovanje vstopu Turčije zaradi muslimanske vere je izrazilo 12 % vseh vprašanih, od tega 15 % moških in 8 % žensk. Odstotki so primerljivi tudi z javnomnenjskimi raziskavami v drugih evropskih državah. Zanimiva je ugotovitev, da kar 14 % podpira članstvo Turčije v EU z argumentom, da če je bilo omogočeno Sloveniji vstopiti v Unijo, potem naj bo tudi Turčiji. Pri tem odgovoru se bolj kot odnos do Turčije kaže odnos do Slovenije in njene evropske integracije. Odgovorov 'drugo' je bilo vsega skupaj 3 % in to 3 % pri moških in isti odstotek pri ženskah. Odgovorov 'ne vem' pa je bilo vsega skupaj 9 %, od tega pri moških 5 % in pri ženskah 13 %.

Anketiranci v Sloveniji torej načelno podpirajo članstvo Turčije v Evropski uniji, pod pogoji, da izpolnjuje vsa evropska pravila in norme, torej tudi kopenhagenske kriterije, ki sem jih analiziral v prejšnjem delu diplomskega dela.

Tudi zadnjo širitev, ko se je EU razširila na 25 članic, javnomnenjske ankete niso podpirale, vendar pa to ni bil razlog, da do širitve ne bi prišlo. V primeru Turčije pa evropski politiki kar naenkrat pričnejo poslušati javno mnenje in Evropsko unijo spreminjajo iz projekta elit v popularen projekt, ki to nikoli ni bila (Charlemagne, 2004: 38).

3.4 Analiza intervjujev, opravljenih s poslanci v Evropskem parlamentu

Evropski parlament je tista institucija, ki potrjuje mnenja in priporočila komisije. Po drugi strani pa evropski poslanci predstavljajo volivce v vsaki posamezni članici EU. Z reformami Unije v zadnjih letih postaja Evropski parlament pomembnejši igralec v evropski politiki. Pričakovati je, da se bo ta trend nadaljeval in tako bodo tudi evropski poslanci oziroma njihove poslanske skupine tisti, ki bodo imeli pomembnejšo vlogo pri približevanju Turčije Evropski uniji.

Iz teh razlogov sem se odločil, da sestavim vprašalnik (glej priloge), ki sem ga poslal vsem slovenskim poslancev v Evropskem parlamentu. Vprašalnik sem elektronsko poslal 11. septembra, vendar sem zaradi slabega odziva vprašalnice poslal tudi po navadni pošti. Pisne odgovore sem prejel od petih poslancev, vendar pa so bili za metodološko analizo primerni trije. Odziva nisem prejel le od poslanca Stranke evropskih socialistov, g. Boruta Pahorja. Analiziral bom odgovore na vprašalnice naslednjih Evropskih poslancev: g. dr. Mihaela Brejca in ge. Ljudmile Novak, oba sta člana Evropske ljudske stranke in Evropskih demokratov, ter odgovor ge. Mojce Drčar Murko, članice Zavezništva liberalcev in demokratov za Evropo.

Prvo vprašanje je bilo, ali je po njihovem mnenju Turčija evropska država ali ne? Vprašanje je bilo zastavljeno z namenom ugotoviti, kam evropski poslanec (oziroma poslanka) umešča Turčijo in katere kriterije uporablja za klasifikacijo (geografske, kulturne, zgodovinske, ipd.).

Dr. Brejc odgovarja, da je Turčija raznolika država in ima kar tri značilnosti: evropske, azijske in bližnjevzhodne. Na katere specifične značilnosti se dr. Brejc nanaša, iz odgovorov ne uspemo razbrati. Zanimivo je, da dr. Brejc ločuje med azijskimi in bližnjevzhodnimi značilnostmi. Vprašanje, ki se nam tukaj zastavlja, je, kje je meja med Azijo in Bližnjim vzhodom, oziroma, ali ni Bližnji vzhod del Azije?

Pri tem vprašanju je jasnejša ga. Novak, ki pravi, da je Turčija le deloma evropska država in to v geografskem in civilizacijskem smislu. Kot razumem odgovor ge. Novak, se evropski del Turčije konča na Bosporju oziroma Istanbulu, medtem ko je njen azijski del tisti, v katerem leži večina Turčije. To je mnenje, ki ga deli večina evropskih konservativcev (ga. Novak je članica Evropske ljudske stranke – EPP), ko Evropo definirajo po geografskih mejah. Zanimivo je, da se pri geografski neevropskosti Turčije nikoli ne dvomi o geografski evropskosti Cipra, ki ima prestolnico vzhodno od Ankare, gledano geografsko. Geografski kriterij pri določevanju Evrope se dodatno zaplete, ko pričnemo razpravljati o vzhodni meji Evrope, saj ni jasno, ali sta Ukrajina ali Belorusija tudi del Evrope.

Še bolj kontroverzen je kriterij 'civilizacijskosti'. Ga. Novak torej predvideva, da obstaja neka skupna evropska civilizacija, ki je drugačna od civilizacije, ki ji pripada Turčija. Podobno razmišljanje je prisotno tudi v katoliški cerkvi, z novim papežem Josephom Ratzingerjem na čelu (Žitko, 2004b: 4). Problem vidim predvsem v tem, da se besede, kot so evropska, bližnjevzhodna ali pa kakšna druga civilizacija uporabljajo zelo pogosto, pri tem pa njihov pomen ni definiran. Dejstvo je, da se v Evropski uniji zelo malo ljudi strinja o pomenu besedne zveze »evropska civilizacija«. Kompromis lahko najdemo v Preambuli ustave za

Evropo, ki določa, da je »Evropa celina, v kateri se je rodila civilizacija, in so njeni prebivalci, ki so jo naseljevali v valovih od samega začetka človeštva, postopoma oblikovali vrednote, na katerih sloni humanizem: enakost oseb, svobodo, spoštovanje do razuma [...] « (Preambula k Ustavi za Evropo, 2003: 5). Vendar pa so ravno te vrednote tiste, na katerih slonijo kopenhagenski kriteriji, ki jih je Turčija po mnenju Evropske komisije in Sveta ministrov izpolnila. Očitno je, da ga. Novak misli na neke druge vrednote, take, ki niso uradni pogoji za članstvo države v Uniji.

Pri prvem vprašanju je najbolj izčrpna ga. Drčar Murko, ki moje vprašanje obrne na glavo, ko se vpraša, »Kaj je Evropa«? Tako našteje kar nekaj značilnosti EU, ki govorijo proti geografski definiciji Evrope. Predvsem v odgovoru našteje evropske organizacije, ki vsebujejo veliko število takšnih držav, ki geografsko ne spadajo v Evropo (»v komisiji ZN [Združenih narodov] za Evropo ima 55 članic; v njej sedi denimo azijski Kazahstan«). Sicer pove, da ima Turčija večino ozemlja v Aziji, vendar pa geografski kriterij relativizira s primeri članic tistih držav v evropskih organizacijah, ki geografsko niso del Evrope (na primer Izrael v komisiji ZN za Evropo). Ga. Drčar Murko pa omeni še zgodovinsko-politične kriterije, kjer je Turčija oziroma Otomanski imperij nastopal kot del »evropskega koncerta«. Tako omeni predvsem zgodovinsko-politične povezave Otomanskega imperija s krščanskimi vladarji Evrope, kjer so se skupaj borili proti drugim krščanskim vladarjem (na primer Krimska vojna).

Drugo vprašanje je logično nadaljevanje prvega vprašanja, saj sem poslance direktno vprašal, ali podpirajo vstop Turčije v Unijo? Zakaj da in zakaj ne? S prvim vprašanjem sem poizkusil ugotoviti, kako poslanci osebno vidijo Turčijo, v drugem pa preverjam tudi uradno stališče poslanca, na katerega pa lahko vpliva tudi stranka, kateri pripada.

Tako dr. Brejc odgovarja, da vstopa Turčije v EU ne podpira, vsaj dokler ne izpolni kopenhagenskih kriterijev. Glede na to da je Turčija po mnenju Evropske komisije in Sveta ministrov podprla pričetek pogajanj s Turčijo (to pomeni da Turčija izpolnjuje kopenhagenske kriterije), bi pričakovali, da dr. Brejc sedaj podpira vstop Turčije, vendar pa temu ni tako. Dr. Brejc je že v odgovoru na vprašanje diplomatsko odgovoril, da »v dani situaciji vstopa Turčije v EU ne podpiram, saj menim, da mora država narediti še veliko, *zlasti* s tem mislim na kopenhagenske kriterije« (avtorjev poudarek). Pomembna je torej besedica *zlasti*, saj ta kaže, da kopenhagenski kriteriji niso edini razlog, preko katerega bi ocenjevali primernost Turčije kot kandidatke, čeprav so to edini kriteriji, ki jih postavlja uradna EU. Dr. Brejc je nasprotoval turškemu članstvu v EU in tako lahko sklepamo, da je na glasovanju v Evropskem parlamentu decembra 2004 glasoval proti pričetku pogajanj s Turčijo (glasovanje

je bilo tajno). Svoje glasovanje je obrazložil s kršitvami človekovih pravih in neizpolnjevanjem kopenhagenski kriterijev (Slovenski poslanci o Turčiji, 2004: 7). Njegov odgovor je kontradiktoren, glede na to, da je 6. oktobra 2004 Evropska komisija podala naslednje oceno o izpolnjevanju meril za pričetek pogajanj s Turčijo: »Komisija glede na splošni napredek doseženih reform in pod pogojem, da bo Turčija uveljavila manjkajočo zakonodajo, navedeno v odstavku 1, meni, da Turčija zadostno izpolnjuje politična merila, in priporoča, da se začnejo pristopna pogajanja.« (Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo, str.: 8, glej priloge). Komisija je oktobra 2004 ugotovila, da Turčija izpolnjuje kopenhagenske kriterije, poslanec Brejc pa decembra 2004 še vedno trdi, da jih ne izpolnjuje.

Pri vprašanju podpore Turčiji za vstop v Unijo je jasnejša ga. Novak, ki pravi, da vstopa Turčije ne podpira. Tudi v Evropskem parlamentu je glasovala proti pričetku pogajanj (Slovenski poslanci o Turčiji, 2004: 7). Vendar pa so njeni razlogi za to zopet precej nedoločljivi. Tako še enkrat omeni, da je Turčija civilizacijsko gledano »le deloma evropska država«. Vendar pa v tem odgovoru vsaj deloma pojasni, zakaj je evropska civilizacija drugačna od turške. Pove, da je turška politična, gospodarska in splošno kultura še vedno »različna od evropskih standardov, kljub turškem napredku na številnih področjih«. Ga. Novak pove, da obstajajo evropski standardi na področju politike, gospodarstva in »splošne kulture«. Če sledimo tej interpretaciji, bi lahko rekli, da je EU določila politične standarde, ki jih ponazarjajo kopenhagenski kriteriji in ki jih po mnenju komisije Turčija izpolnjuje. Kopenhagenski kriteriji določajo tudi gospodarske kriterije, to so predvsem funkcionalen trg in sposobnost preživetja v konkurenci, ki jo predstavlja prostor EU. Med drugim je Turčija že od leta 1996 članica carinske unije z EU (glej poglavje Zgodovina odnosa Turčije in Evrope), s čimer dokazuje, da je njen trg funkcionalen in sposoben uspešnega konkuriranja evropskemu. Če pa je ga. Novak s tem mislila na splošno gospodarsko razvitost, je to sicer legitimen kriterij, vendar pa je treba omeniti, da je EU pričela pogajanja tudi z državami, ki so prav tako gospodarsko nerazvite kot Turčija, na primer Bolgarija in Romunija⁴⁸. Gospodarska razvitost torej ne more biti kriterij za pričetek pogajanj, če pa to je, bi moral ta kriterij veljati za vse kandidatke enako. Še posebej zanimivo pa je, da ga. Novak omenja, da Turčija ne ustreza evropskim kulturnim standardom. Če so to standardi, ki jih je določila EU s kopenhagenskimi kriteriji, jih Turčija po mnenju komisije izpolnjuje. Kateri pa so ostali

⁴⁸ Leta 2002 je imela Romunija pri 5,0 % gospodarski rasti bruto domači proizvod (BDP) po kupni moči prebivalstva 6350 evrov na prebivalca. Bolgarija je imela istega leta pri 4,9 % gospodarski rasti BDP po kupni moči 6360 evrov na prebivalca. Turčija pa pri kar 7,8 % gospodarski rasti BDP po kupni moči 5920 evrov na prebivalca (The Enlarged European Union, 2004).

standardi evropske kulture, ki jih Turčija ne izpolnjuje, ne vemo. Poslanka pa poudari, da to ni »povezano z islamom kot religijo, ampak drugačnimi civilizacijskimi navadami in običaji«. Pri določitvi civilizacije se ne bom več ustavljal, zanimivo pa je, da poslanka ugotavlja, da ima Turčija običaje, ki očitno niso evropski. Če Turčija izpolnjuje politične kriterije varovanja človekovih pravic, zaščite manjšin in pravne države, utemeljene na demokraciji (kopenhagenski kriteriji), zakaj ne bi smela imeti drugačnih običajev kot države EU (pri tem se ne bom spuščal v argumentacijo o tem, kaj so oziroma če sploh obstajajo »evropski« običaji). Ali ni ravno različnost tista, ki nas v Evropi povezuje in ki je temeljna ideja EU– da bi bili sposobni sodelovati v različnosti in tvoriti skupnost, ki bi imela skupne vrednote spoštovanja človekovih pravic in zaščite manjšin ter demokratično urejenost?

Poslanka pa problem vidi tudi pri delovanju institucij EU, ki se morajo reformirati, če želijo sprejeti tako veliko članico, kot je Turčija. Predvsem omeni problem velikega števila prebivalcev, ki ga ima Turčija. V tem odgovoru se skriva strah pred tem, da bo imela Turčija v EU preveliko odločevalsko moč, tako bi bilo treba institucije prilagoditi tako, da te moči ne bi imela. Kot sem omenil že v poglavju o strahu pred migracijami, strah o preveliki moči v Uniji ni utemeljen, saj bi imela Turčija kljub velikosti zaradi sistema dvojne večine le moč 14 %, to pa je podobno, kot jo ima Nemčija v EU s 25 članicami (18%). Pri tem se postavlja vprašanje, zakaj se isti pomislek ne pojavlja, ko govorimo o Nemčiji ali Franciji? Zakaj bi bila Turčija že po definiciji tista članica, ki bi povzročala največ problemov in tako ne bi bila sposobna odločati dovolj modro v institucijah EU?

Poslanka namesto polnopravnega članstva Turčiji predlaga »privilegirano partnerstvo« (to je predlagal tudi dr. Brejc, izmislila pa si ga je vodja nemških krščanskih demokratov, Angela Merkel), kar pa ni nič drugega, kakor metanja peska v oči, saj ima Turčija že privilegirano partnerstvo s tem, ko je z EU v carinski uniji že od leta 1996⁴⁹.

Kriterijem, ki jih določa EU za pričetek pogajanj, se v svojem odgovoru najbolj približa ga. Drčar Murko, ki te kriterije našteje in pove, da niti zemljepis niti religija nista kriterija, ki bi jih EU postavljala kandidatkam za članstvo. Opozori pa, da zaradi gospodarskega položaja Turčije trpi tudi socialni položaj ljudi, kar vodi v socialno izključenost, ki lahko vodi tudi v islamski fundamentalizem. Pri tem poslanka podpira vstop Turčije v EU, pod pogojem, da izpolni vse pogoje, ki jih določa Unija. Opozarja na nesprejemljivost diskriminatornega položaja, če bi Turčiji postavljali drugačne pogoje kot

⁴⁹ Tudi nekdanji komisar za širitev, Nemeč Gunter Verheugen, je zavrnil možnost 'posebnega partnerstva', saj ima Turčija s carinsko unijo že 'poseben status' med kandidatkami (Verheugen: No special status for Turkey, 2004: 1).

ostalim kandidatkam. Poslanka je v Evropskem parlamentu decembra 2004 glasovala za pričetek pogajanj s Turčijo (Slovenski poslanci o Turčiji, 2004: 7).

Zanimivo pa je, da ga. Drčar Murk meni, da je turško članstvo v Evropi nujnost tudi iz geopolitičnega stališča, saj meji na države z velikimi zalogami nafte in zemeljskega plina, kar pa je z geostrateškega stališča izjemno pomembno. To je zanimivo mnenje, ki pa ga veliko ljudi vidi tudi kot turško pomanjkljivost, saj naj bi s tem, da meji na države, kjer po mnenju ge. Drčar Murko »nastaja mednarodna politika«, lahko na Unijin prag prinesla konflikte, v katere Unija ne želi biti vmešana. Ravno ta razlog je njena poslanska kolegica, ga. Novak, umestila na 5. mesto (kjer 1 pomeni največji problem) problemov, ki jih ima Turčija pri vstopanju v Unijo. Tukaj se ponovno srečamo s turškim paradoksom, ko ena stran v EU vidi neko značilnost Turčije kot pozitivno (v našem primeru to, da je umeščena na Bližnji vzhod), druga stran pa isto značilnost opiše kot negativno (ga. Novak: »nestabilna soseščina«).

To pa se že nanaša na tretje vprašanje, kjer sem anketirane poslanec pozval, naj naštejejo pet največjih problemov Turčije pri vstopanju v Unijo (kjer 1 pomeni največji problem). S tem vprašanjem sem poizkusil določiti, kako sami določijo pomembnost problemov, in tudi, kateri problemi so ideološko pogojeni.

Tako dr. Brejc na prvo mesto postavi »dvojljivo spoštovanje človekovih pravic in pravic manjšin«. To je bila do sedaj gotovo največja ovira Turčije pri vstopu v Unijo. Res je, da je Turčija na tem področju naredila ogromen korak naprej, vendar pa je dejstvo, da morajo vse reforme dodobra zaživeti tudi v praksi. Po mojem mnenju pa mora preteči tudi nekaj časa, da se ljudje navadijo na spremembe in da te postanejo del njihovega vsakdana. Glede na to, da se bodo pogajanja s Turčijo vlekla vsaj deset let⁵⁰, bo imela Turčija čas, da vse sprejete reforme dodobra implementira v praksi, tako da bodo postale sestavni del turškega življenja.

Kot drugi največji problem je dr. Brejc naštel »neurejene razmere v gospodarstvu«. Kaj naj bi to pomenilo, si popolnoma ne predstavljam. Turčija je na tem področju naredila zelo veliko (glej poglavje Funkcionalen trg), še posebej na področju transparentnosti poslovanja in preprečevanju korupcije. Sicer je Turčija trenutno res ena najrevnejših držav, pa ji po drugi strani makroekonomski kazalci kažejo zelo dobro (Babacan's miracle, 2005: 32). Če bodo pogajanja tako dolga, kot pričakujejo, in če bo Turčija nadaljevala z gospodarskimi reformami, se lahko nadejamo, da se bo trg konsolidiral in da se bodo razmere v gospodarstvu uredile.

⁵⁰ Francoski finančni minister Nicolas Sarkozy je v intervjuju za francosko televizijo izjavil da »Turčija v unijo ne bo vstopila vsaj še petnajst let« (France: No EU Slot for Turkey in 15 years, 2004).

Tretji problem pri vstopanju Turčije v EU pa je po dr. Brejcu »naraščajoča moč radikalnih elementov v državi«. S tem ima v mislih najbrž tiste posameznike oziroma skupine (»elemente«), ki so sprožili bombne napade na židovsko sinagogo, Britansko banko HSBC ter Britanski konzulat novembra 2003 (glej Blown apart, 2003: 29). Nisem sicer prepričan, da moč »radikalnih elementov« v Turčiji narašča, dejstvo pa je, da je terorizem svetovni problem, ki ni osredotočen samo na eno državo, ampak je prisoten povsod. Veliko hujši napad kot omenjeni napadi v Istanbulu se je zgodili v španskem Madridu. Gre za vseevropski problem, s katerimi se bo Turčija veliko lažje spoprijemala kot evropska država z močno demokracijo in spoštovanjem človekovih pravic, to pa ji po mojem mnenju v dolgem roku lahko garantira le članstvo v EU.

Evropska poslanka ga. Novak vidi drugačne probleme, ki čakajo Turčijo ob njenem vstopanju v Unijo. Tako na prvo mesto postavlja sprejete reforme, »ki so sicer pozitivne, ostajajo še vedno neudejanjene«. To je resen problem, na katerega opozarja veliko evropskih politikov (glej poglavje Uradni kriteriji). Vendar pa se do sedaj še od nobene članice ni zahtevalo, da bi še pred začetkom pogajanj uresničila vse reforme. Zaenkrat je temelj v obliki spremenjenih zakonov in ustave narejen, sedaj pa bo morala Turčija vse reforme izvesti v sami praksi. To bo Unija tudi med pogajanja preverjala in bo imela možnost, da pogajanja kadarkoli ustavi (Turčija in Hrvaška zadovoljni, Evropska unija cela, 2005: 6).

Kot drugi najpomembnejši problem je poslanka izpostavila »nespoštovanje človekovih pravic«, kar sem že komentiral, tako da lahko preidemo na tretji problem, ki ga je izpostavila ga. Novak, to je »vpliv vojske na vodstvo države«. To je bil res eden izmed največjih problem Turčije pri približevanju EU, ki sem ga podrobno opisal že v poglavju Zgodovina Turčije in Evrope. Res pa je, da je Turčija v zadnjih letih z reformami izjemno zmanjšala vpliv vojske na državno politiko (glej poglavje Vloga vojske), gotovo pa bo imela vojska kot institucija še vedno velik vpliv v javnosti, med drugim tudi zaradi tega, ker je tako spoštovana in cenjena. Zanimivo je, da so vojaški krogi v Turčiji prepričani, da so ravno oni tisti, ki kot braniki sekularizma preprečujejo vzpon t. i. »radikalnih elementov«, kot jih imenuje dr. Brejc. Tukaj se ponovno srečujemo s turškim paradoksom, ko ena stran trdi, da je treba omejiti ekstremste, druga stran pa kritizira vlogo vojske, ki so v Turčiji tisti, katerih se ekstremisiti najbolj bojijo.

Kot četrti problem ga. Novak zapiše, da so problematični predvsem »civilizacijski oziroma kulturni temelji Turčije«. Zakaj je tako, iz odgovorov ne izvemo, vendar lahko tudi iz drugih odgovorov ge. Novak razberemo, da gre pri civilizacijskih in kulturnih temeljih za zelo abstraktno kategorijo, ki ni določljiva, in je zato lahko zelo restriktivna ali pa široka, odvisno

od države kandidatke. Kot peti problem ga. Novak omeni geografsko lego in s tem misli predvsem na »nestabilno soseščino«. Ta aspekt sem že razložil pri odgovoru ge. Drčar Murko.

Poslanica Drčar Murko vidi probleme Turčije nekoliko drugače. Kot največji problem vidi »nizko stopnjo gospodarske razvitosti«. To je omenil tudi dr. Brejc in očitno je, da se glede težavnosti gospodarske tranzicije, ki jo bo morala izpeljati Turčija, strinjajo tako levoredinske kot desnoredinske stranke v Evropskem parlamentu.

Na drugo mesto ga. Drčar Murko postavi »socialno izključenost velikega dela prebivalstva od napredka«. To je resnično eden izmed večjih problemov Turčije, saj, kot sem omenil že v delu, kjer sem analiziral Uradne pogoje za članstvo, v Turčiji obstajata dve različni državi. Turčija velikih, modernih, bogatih in metropolitanskih mest, kot so Istanbul, Ankara in İzmir, ter svet vzhodno od Ankare, kjer ob nekaj večjih mestih prevladujejo ruralne zaostale vasi. Uskladitev razvoja med enim in drugim polom bo po mojem mnenju najtežja naloga prihodnjih turških vlad.

Kot drugi največji problem je ga. Drčar Murko izpostavila »nasprotje med dejstvom, da je Turčija laicistična država, a zaradi velikega odpora laicizem branijo s sredstvi policijske oziroma vojaške države, kar daje priložnost islamskim fundamentalistom«. Na ta problem sta opozorila tudi ga. Novak in dr. Brejc, vendar pa ga je ga. Drčar Murko najbolj jasno definirala. Zdi se mi, da na tem področju lahko največ naredi ravno vlada, ki jo vodi g. Erdoğan, saj ima stranka volilno bazo v političnem islamu, vendar pa ravno ta vlada naredila več za približevanje Turčije EU kot katerakoli druga vlada, ki je bila bolj sekularistična. Erdoğanova vlada lahko dokaže Evropskim skeptikom, da islam in demokracija lahko uspešno soobivata in da med islamistično stranko AKP in krščanskimi strankami v Evropi ni nobenih razlike. Po drugi strani pa mora ravno ta vlada turški javnosti dokazati, da tudi islamistična stranka lahko vodi sekularistično politiko in se s tem ogradi od »radikalnih elementov«, ki jih predstavljajo »islamski fundamentalisti«.

Kot tretji element ga. Drčar Murko omenja »premoč vojaškega elementa v politični organizaciji države, ki v imenu napredka krši človekove pravice in svoboščine in v imenu enotnosti ozemlja zatira manjšine«. Tukaj poslanica zopet združuje tisto, kar sta prej omenjala tudi ostala poslanca. Gre za problem vpliva vojske, kršenja človekovih pravic in svoboščin ter zatiranje kurdske manjšine. Vse te tri elemente je podrobno raziskovala tudi Evropska komisija, ki je najbolj kritizirala Turčijo prav zaradi omenjenih treh problemov (glej poglavje Uradni kriteriji). To so tudi področja, kjer je Turčija naredila največji korak naprej, Evropska komisija je ravno zaradi reform na tem področju priporočila pričetek pogajanj. Dejstvo je, da je Turčija pričela z reformami na omenjenih področjih predvsem zaradi pritiska EU, zato

lahko pričakujemo, da bi reforme na omenjenih področjih zastale, če ne že nazadovale, če bi EU Turčiji zaprla vrata.

Najbolj zanimiv pa je peti problem, ki ga izpostavi ga. Drčar Murko, saj pravi, da je problem tudi »dejstvo, da islam ni doživel dobe razsvetljenstva, ki je odločilno spremenilo krščanstvo«. To je zanimiva in analize vredna hipoteza, vendar pa je preveč kompleksna, da bi jo lahko analizirali na tem mestu. Dejstvo je, da Turčija kot kandidatka za članstvo ne bo nikoli v poziciji, da bi v islam prinesla razsvetljenstvo. Ne bom pa se spuščal v samo razčlenitev, ali islam res ni doživel razsvetljenstva in ali ga sploh potrebuje in kaj naj bi to razsvetljenstvo prineslo. Pri tem zadnjem odgovoru je slutiti nekoliko evropocentrično pojmovanje religije, kar je značilno tudi pri ostalih argumentih, ki govorijo o problemih, ki jih mora rešiti Turčija, da bo pripravljena za vstop v Unijo. Vendar pa znani zgodovinar moderne Turčije, Erich J. Zürcher (1997), ki sem ga pogosto omenjal že prej, v svoji knjigi *Turkey: A modern History*, pravi, da so strahovi pred islamskim fundamentalizmom v Turčiji pretirani, oziroma, da turški islam ni nič posebej drugačen od nemškega protestantstva ali italijanskega katolištva.

Četrto vprašanje se je nanašalo na število let, ki bodo potrebna, da bo Turčija lahko postala enakopravna članica EU. Smisel tega vprašanja je predvsem v tem, da se pokaže koliko slovenski evropski poslanci spremljajo debato o pridružitvi Turčije Uniji, ki poteka v EU. Poslanci so si enotni, da bodo pogajanja trajala dolgo. Medtem, ko dr. Brejc navaja predvsem izkušnje Slovenije pri tem dolgotrajnem postopku, ga. Novak pričakuje, da bodo pogajanja trajala »minimalno deset let«, ga. Drčar Murko pa pričakuje, da bodo pogajanja trajala kar »desetletja«. To se sklada z načrti evropske komisije, ki prav tako predvideva dolga in težavna pogajanja (glej poglavje Uradni kriteriji).

Peto vprašanje se je nanašalo na delovanje Evropske unije z današnjo strukturo in če bi bila kot taka pripravljena za sprejem države, kot je Turčija. Vsi poslanci se strinjajo, da Evropska unija s svojo današnjo strukturo in delovanjem ni pripravljena na sprejem države, kot je Turčija. Kot sem omenil že prej, gre pri pripravljenosti Unije za sprejem Turčije argument v dve smeri: na eni strani so tisti, ki na splošno podpirajo turški vstop v Unijo in bi radi delovanje Unije spremenili do te mere, da bi bila s povečanjem članstva s Turčijo še vedno učinkovita in da se ne bi znašla v položaju, ko bi postala le »debatni klub«, ki ne bi imel nikakršne moči. Na drugi strani pa je veliko tistih, ki bi radi delovanje Unije spremenili tako, da bi Turčija, če bi nekoč postala polnopravna članica, v Uniji ne imela prevelike teže pri sprejemanju odločitev. Zadnji argument je nepravilčen do Turčije, saj se avtomatično pričakuje, da bo imela Turčija slab vpliv na delovanje Unije, po drugi strani pa mora tudi

Turčija vnaprej vedeti, v kakšno skupnost se včlanjuje, kakšne bodo njene pravice in kakšne dolžnosti. Pri tem dr. Brejc omenja, da naj bi k boljši strukturi v delovanju pripomogla tudi nova Ustava za Evropo. Ravno to pa je dokument, ki prinaša nekatere novosti v delovanju Unije, kot je glasovanje z dvojno večino, ki po mnenju nekaterih avtomatično izključujejo Turčijo. To je eksplicitno omenil t. i. »očče« ustave za Evropo, Valéry Giscard D'Estaing, v intervjuju za International Herald Tribune, to je človek, ki turškega članstva v Uniji sicer ne podpira (Bennhold, 2004), tako pa misli tudi nekdanja španska zunanja ministrica, Ana Palacio, ki pravi, da sama močno verjame, da je »v interesu EU, če Turčija postane njena članica, vendar pa ob glasovanju z dvojno večino Turčija nima nobene možnosti, da bi se povezavi pridružila (ibid.).

V zadnjem vprašanju sem spraševal po tem, ali poslanci menijo, da bi bilo v evropski ustavi potrebno treba krščanske korenine Evrope. Namen tega vprašanje je spoznati, kako vidijo poslanci Evropo in s tem vprašanjem tudi delno odgovarjajo na to, kaj naj bi Evropska unija predstavljala. Poslanca Evropske ljudske stranke, dr. Brejc in ga. Novak, oba podpirata omembo krščanskih korenin v ustavi za Evropo, medtem ko poslanka Drčar Murko tega ne podpira. Pravi, da če bi govorili o »krščanskih koreninah nediferencirano – to bi bila splošna omemba tega pojma v preambuli ustave EU – bi pomenilo, da usmerjamo pogled nazaj, ne naprej«. Predvsem pa bi bilo to »slabo sporočilo pripadnikom drugih veroizpovedi, ki živijo v Evropi, in katerih število gre v milijone«. Po mojem mnenju pa bi omenjanje krščanskih korenin v ustavi tudi negativno vplivalo na nadaljnjo evropsko integracijo, ko se ji bodo v prihodnosti pridružile tudi muslimanske države, kot so Bosna in Hercegovina, Albanija ter tudi Turčija.

4 ZAKLJUČEK

Ko smo z izginotjem meja, ki so nas ločevala in identificirale, izgubili lahek način določitve naroda, moramo zdaj še enkrat premisliti, kaj je tisto, kar dela povezave med ljudmi in ustvarja skupnost (Guehenno v Zakonjšek, 2004: 4).

4.1 Spoznanja

V nalogi sem analiziral odnose Turčije in Evrope od leta 1964 do leta 2004, pri čemer sem se posvetil predvsem analizi t.i. kopenhagenskih kriterijev za vstop v EU. V uvodu sem predstavil problematiko, s katero sem se ukvarjal, ter predvsem izpostavil razloge, zakaj sem se odločil, da bom opravil takšno delo. Nato sem predstavil metodološki del, v katerem sem opredelil hipoteze, jih razčlenil in povedal, na kakšen način jih bom metodološko preverjal.

V poglavju Turčija in odnosi z Evropo in Evropsko unijo sem predstavil zgodovinski razvoj Turčije, ki sem ga popisal od prvih naselitev pa vse do današnjih dni, podobno pa sem naredil tudi pri zgodovini Evrope in Evropske unije. Posebej sem se posvetil zgodovini odnosa Turčije in Evropske unije ter opisal razvoj dogodkov, predstavil najpomembnejše dokumente in ključne točke v zgodovinskih odnosih. Ta zgodovinski pregled Evrope, Turčije in Evropske unije ima namen predstavitve problematike ter zgodovinskega orisa, brez katerega ni mogoča analiza trenutne problematike. Ravno nepoznavanje zgodovine in zgodovinskih odnosov je glavni razlog za napake, ki so tako pogoste, ko se v javnosti razpravlja o Turčiji in njenem odnosu do Evropske unije. V tem poglavju sem pokazal, kako raznolika in dinamična je zgodovina Turčije (vse od začetka zgodovine pa do danes) in da je odnos med Evropo in Turčijo zelo dolg in je v nekaterih trenutkih Turčijo izključeval v nekaterih pa vključeval v evropski kontinent. Prav tako sem pokazal, kakšno dinamiko je imel odnos Turčije in Evropske unije od leta 1964, ko je Turčija prvič zaprosila za članstvo, pa do leta 2004, ko je Evropski svet ministrov prižgal zeleno luč za pričetek pogajanj. Pokazal sem predvsem to, da je imela Turčija med vsemi kandidatkami za članstva najdaljšo čakalno dobo, to pa predvsem zaradi stalnih sprememb v turški notranji politiki in pa tudi zaradi preoblikovanja Evropske unije iz prvotne Skupnosti za jeklo in premog v petindvajsetčlansko Evropsko unijo, kot jo poznamo danes.

V drugem poglavju sem odnose Turčije in Evropske unije analiziral z uradnimi kriteriji, ki jih je določila EU za vstop novih članic v povezavo, ter s političnimi merili, ki so

se sama pojavila ob debatah o turškem vstopu v EU v samih članicah Evropske unije in ki se kažejo tudi preko izjav evropskih politikov. Ugotovil sem, da se ob vprašanju turškega članstva v EU pojavljata oba kriterija, tako uradni kot neuradni, ki nato skupaj oblikujeta politiko EU do Turčije. Vpliv obeh kriterijev skupaj pa tvori nekonsistentno evropsko politiko do kandidatke Turčije. Pri uradnih kriterijih gre za t. i. kopenhagenske kriterije, ki so: zagotavljanje demokracije, vladavina prava, spoštovanje človekovih pravic, varstvo manjšin, funkcionalen trg ter sposobnost prevzemanja nalog članstva. Uradni kriteriji so precej široki in so dokaj nedoločljivi. Tako po eni strani dopuščajo, da se preverja praktično vsak element turške socialne, ekonomske, zunanje in notranje politike. Po drugi strani pa so ravno zaradi vseobsežnosti kriterijev ti lahko zlorabljeni v manipulaciji s kandidatko. Ob pregledu večine najpomembnejših dokumentov, ki jih je izdala Evropska komisija in ki obravnavajo Turčijo, je videti, da je komisija opravila izjemno natančno in obsežno delo in je Turčijo preverila praktično v vsakem možnem segmentu. Poročila, ki jih je Komisija izdajala, so uravnotežena, saj po eni strani omenijo in pohvalijo izboljšave, po drugi strani pa kritizirajo področja, na katerih se mora Turčija še potruditi. Poročila so napisana zelo nepristransko in se le ponekod dotikajo vprašanj, ki po mojem mnenju ne sodijo v predpristopna pogajanja. Gre predvsem za vprašanje Cipra, in ker je Republika Ciper tudi del EU, je na tem mestu iluzorno pričakovati, da bo EU delovala kot neodvisni mediator pri rešitvi tega vprašanja.

Od šestih uradnih kriterijev je očitno, da ima Turčija največji problem z varovanjem pravic manjšin, zato so bile na tem področju spremembe najbolj kontroverzne in najodmevnejše. Gre predvsem za vprašanje kurdske manjšine, ki je preko mnogih reform končno dobila pravice, ki so skladne z določili EU. Velike spremembe so bile narejene praktično na vseh socialnih področjih, predvsem pa pri kazenskem zakoniku (ukinitev smrtne kazni, večja svoboda združevanja, ipd.), pri varovanju pravic kurdske etnične manjšine ter pri vprašanju enakopravnosti moških in žensk. V sami politični strukturi delovanja Turčije so bile največje spremembe dosežene pri drastičnem zmanjšanju vpliva vojske na politično življenje. Evropska komisija je tako pohvalila napredek Turčije, vendar pa še vedno opozarja, da mora sedaj vse sprejete reforme tudi zadovoljivo implementirati v sami praksi. Ekonomski kriteriji funkcionalnega trga niso bili težko uresničljivi, saj je Turčija že od leta 1993 v carinski uniji z Evropsko unijo, kar že samo po sebi predpostavlja, da ima Turčija funkcionalno delujoč trg. Podobno je pri sposobnosti prevzemanja nalog članstva, saj je Turčija to sposobnost dokazala že s tem, ko je sprejela vse naloge v pogajanjih do leta 2004. Evropska komisija je Svetu ministrov zato leta 2004 predlagala, naj Unija s Turčijo prične pogajanja, saj država izpolnjuje kriterije, ki so potrebni za njihov začetek.

Poročila Evropske komisije so tako zelo konsistentna in pravilno bi bilo, da bi bila ravno poročila temelj za turško pot v EU. Le pod tem pogojem bi bila pogajanja Turčije in EU resnično kvalitetna in konsistentna.

Problem pa je v drugih kriterijih, ki sem jih sam poimenoval »politični kriteriji«. Ti so analizirani v svojem poglavju, saj imajo po mojem mnenju podobno, včasih pa celo večjo težo, kot jih imajo uradni kriteriji za vstop v Unijo. Kriterije sem po pregledu literature in časopisnih člankov razdelil v tri velike skupine. Te so: strah pred islamom, strah pred novimi naseljenci ter zgodovinski strah. Besedo »kriterij« sem uporabil zato, ker sem s tem poizkušal pokazati, kako so tudi to kriteriji, ki neuradno določajo politiko EU do Turčije, saj vplivajo na javno mnenje, ki vedno bolj oblikuje politiko Evropske unije.

Pri analizi sem ugotovil, da je najmočnejši politični kriterij strah pred islamom, ta je bil v Evropi prisoten že kot zgodovinski strah, vendar pa se je po napadih na New York 11. septembra 2001 še povečal. Vendar pa se argument Turčije kot islamske države v EU uporablja v dveh različnih kontekstih, ki sta si med seboj nasprotujoča. Tako veliko politikov in ostalih pomembnih evropskih oseb vidi muslimansko vero v Turčiji kot prednost, ki bo EU približal muslimanskemu svetu, kar vidijo kot zmago nad tezo o t. i. spopadu civilizacij. Po drugi strani pa ostali evropski politiki vidijo turško muslimanstvo kot največji problem pri vstopanju države v EU, saj bi bila s tem krščanska enotnost EU razbita, delovanje oteženo, prav tako pa naj bi to spodbudilo nemire v Evropi, saj bi prišlo do večjega pretoka turških muslimanov v države EU. To bi vodilo v socialna in kulturna trenja in probleme, ki bi jih morale na plečih davkoplačevalcev reševati matične države. Podobno razdeljeno je mnenje EU glede pomembnosti geografskega položaja Turčije. Veliko politikov vidi turški geografski položaj kot priložnost, da se EU zbliža z muslimanskimi državami na bližnjem vzhodu, kot so Iran, Irak, Sirija. Drugi del politikov pa ravno to vidi kot velik minus, saj bi EU, ki vključuje Turčijo, mejila na nestabilne države, s katerimi bi se Unija morala ukvarjati.

Vidimo torej, da se politični kriteriji med seboj močno prepletajo, gre za strah pred novimi priseljenci, ki so muslimanske vere, po vrhu vsega pa še Turki, ki so po mnenju večine predstavljali največjo zgodovinsko grožnjo Evropi kar nekaj stoletij.

Zanimivo je, da politični kriteriji pripeljejo tudi do velikih paradoksov. Tako raziskave ugotavljajo, da bi se v EU preselilo več Turkov ob zavrnitvi članstva Turčije v EU kot obratno. Po drugi strani se prebivalstvo Evrope manjša in stara in tako Evropa potrebuje veliko število novih mladih delavcev, če želi EU ohraniti socialni mir. Turčija kot država z relativno visoko nataliteto in mlado delovno silo predstavlja najbolj očiten odgovor na ta

problem. Očitno pa je, da se evropski politiki tega dejstva ne zavedajo. EU želi postati močan igralec v svetovnih mednarodnih odnosih. Na to kaže Lizbonska strategija, vojaška prisotnost EU v Bosni, Makedoniji itd. Turčija bi s svojo izjemno močno in moderno vojsko EU iz gospodarske sile naredila tudi za vojaško silo. Glede na to, da se poizkuša EU čimbolj izviti iz energetskega prijema Rusije, ki večino EU napaja z nafto in zemeljskim plinom, bi članstvo Turčije lahko temu naredilo konec, saj bo Turčija država, preko katere bi lahko na tržišče EU prihajajo največ nafte in plina.

Tudi analize intervjujev s slovenskimi poslanci v Evropskem parlamentu kažejo podobno razdvojeno sliko, kjer se uradni kriteriji za članstvo prepletajo z neuradnimi ali političnimi. Tako lahko opazimo, da poslanci, ki so do turškega vstopanja v Unijo zadržani ali mu nasprotujejo (ga. Novak in dr. Brejc), uporabljajo tako uradne (kopenhagenske kriterije) kot tudi neuradne oziroma politične (drugačna kultura, tradicija, ipd.) argumente pri nasprotovanju članstva Turčije v EU. Po drugi strani pa intervjuvana poslanka, ki vstop Turčije v Unijo podpira, ga. Drčar Muko, navaja predvsem uradne kriterije, čeprav tokrat v pozitivnem smislu omenja tudi politične kriterije (EU bi postala pomembna svetovna sila, ipd.). Nihče od intervjuvancev se ni strogo držal uradnih kriterijev, ki jih EU postavlja kot pogoj za vstop v Unijo, ampak so vsi omenjali tudi lastna politična prepričanja, ki niso del uradnih kriterijev. Tako se mi je tudi v čisto praktičnem primeru potrdila teza, da se pri vprašanju vstopa Turčije v EU prepletajo tako uradni kot politični kriteriji.

Očitno je, da politični kriteriji zelo vplivajo na vprašanje odnosov Turčije in Evropske unije, in to največkrat negativno, saj na kriterije vplivajo predvsem predsodki o Turkih in Turčiji, ki niso popotnica dobrim pogajanjem.

4.2 Testiranje hipotez

V uvodu naloge sem si postavil temeljno hipotezo, ki se je glasila:

Na evropsko politiko do Turčije vplivajo tako uradni kriteriji kot neuradni oziroma politični kriteriji.

Hipotezo lahko potrdim, saj sem preko analize primarnih in sekundarnih virov ugotovil, kako na politiko do Turčije vplivajo uradni ali kopenhagenski kriteriji, po drugi strani pa sem preko analize vsebine člankov, ankete in intervjujev ugotovil, kako močni so

politični kriteriji. Vprašanje, ki se pri analizi odpira, je, kako močno vplivajo eni in kako močno drugi kriteriji. Ugotavljam, da bližje kot je Turčija vstopu v Evropsko unijo, močnejši postajajo politični kriteriji in bolj se zmanjšuje vrednost uradnih kriterijev.

Politične kriterije sem identificiral v izvedeni hipotezi, ki se je glasila:

b) Politični kriteriji v članicah EU v odnosu do vstopa Turčije v EU so predvsem zgodovinskih strah, strah pred islamom ter strah pred novimi priseljenci.

S pomočjo analize sem ugotovil, da so identificirani trije kriteriji resnično najpomembnejši, vendar pa sem opazil, da sem zanemaril še en kriterij, ki je prav tako močno prisoten. To je kriterij velikosti države in s tem povezane moči, ki bi jo Turčija imela v EU. Vendar pa dejstvo ostaja, da je to problem predvsem zaradi islamske vere prebivalstva, strahu pred novimi priseljenci in zgodovinskim strahom. Ugotovil sem tudi, da se politični kriteriji prepredajo in da skupaj tvorijo nevaren splet pogojev, ki jih Turčija ne bo nikoli sposobna izpolniti.

4.3 Sklep

Namen naloge je bil analiza pogajanj Turčije in Evropske unije od leta 1964 do leta 2004, s poudarkom na uradnih kriterijih na eni strani in neuradnih oz. političnih kriterijev na drugi. V diplomski nalogi sem uspel analizirati tako ene kot druge kriterije, pri čemer sem ugotovil, da so trenutno oboji enako močni. Ugotovil sem predvsem, da vprašanje turškega članstva v Uniji ni vprašanje Turčije, ampak predvsem vprašanje identitete Evropske unije. EU mora predvsem razčistiti, kakšna povezava želi postati. Ali želi biti močna centralizirana federacija ali konfederalno združenje evropskih držav? Ali želi biti samo gospodarska ali tudi vojaška velesila? Ali želi biti združenje krščanskih držav ali multikulturno združenje različnih verstev in kultur?

Ko bo Evropska unija odgovorila na vprašanje o svoji identiteti, bo vprašanje članstva Turčije kot političnega problema izginilo. Ostala bodo samo uradna pravila, ki bodo jasna tako EU kot državam kandidatkam. Brez odgovora na ta vprašanja pa bo evropska politika do prihodnjih držav kandidatk nekonsistentna, zmedena in pod vplivom populističnih mnenj politikov in njihovih strank pred volitvami.

Vprašanje, ki se postavlja, je, zakaj bi geografija ali religija določali, kdo se lahko povezavi pridruži in do kod sega Evropa. Če naj bi bila ideja Evrope tista, ki bi bila navdih za boljše življenje, bi morala biti o skupnih vrednotah in ne o zemljevidih in plemenih (Turkey belongs in Europe, 2002). Ali pa, kot ugotavlja Guehenno (2004), ko pravi, da smo z izginotjem meja, ki so nas ločevala in identificirale, izgubili lahek način določitve naroda, moramo še enkrat premisliti, kaj je tisto, kar dela povezave med ljudmi in ustvarja skupnost.

5 UPORABLJENA LITERATURA IN SEZNAM VIROV

5.1 Literatura in ostali viri

1. 2004 Regular Report on Turkey's progress towards accession. (6. 10. 2004).
Commission of the European Communities Številka: COM(2004) 656 final. Bruselj.
2. Abramowitz, Morton ur. (2000): Turkey's Transformation and American policy.
Century Foundation Press. New York.
3. Akyol, Taha (2004): Turkey, Europe and Islam. V: Turkish press (8. september).
Dostopno na: <http://www.turkishpress.com/turkishpress/news.asp?ID=26420>
Datum dostopa: 8. september 2004.
4. Almanah Evropske Unije (1995): Osnovne informacije, zdajšnja organiziranost in
najpomembnejši podatki o Evropski Uniji. CO Libri. Ljubljana.
5. Ames, Paul (2004): U.S., France clash at summit. V: Newsobserver.com (30. junij).
Dostopno na: <http://newsobserver.com/news/v-printer/story/1383577p-7506696c.html>. Datum dostopa: 30. junij 2004.
6. An historical heroine (2004). V: The Economist (27. marec). Stran: 45.
7. Ataturk's long shadow (2000): The Economist Survey on Turkey (8. junij).
Dostopno na: http://www.economist.com/displaystory.cfm?story_id=S%26%29%28%28%29QA%3F%21%0A. Datum dostopa: 29. september 2004.
8. Avery, Graham et al. (1998): The Enlargement of the European Union. The Process
of Enlargement (22–33). Sheffield Academic Press. Sheffield.
9. Babacan's miracle (2005). V: The Economist (22. januar). Stran: 32
10. Bailey, D. Kenneth (1987): Methods of Social research. Third Edition, The Free
Press, NY.
11. Barat, Nataša Petra (2005): Vstop zmanjšuje imigracijo. V: Dnevnik (15. februar).
Stran.: 6.
12. Basyurt, Erhan (2004): EU's Best Declaration after Helsinki. V: Zaman online (27.
september). Dostopno na: <http://www.zaman.com/?bl=columnists&alt=hn=12584>.
Datum dostopa: 29. september 2004.
13. BBC. Timeline: Turkey (2005): Dostopno na: http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/country_profiles/1023189.stm. Datum dostopa: 17. marec 2005.

14. BBC: World: Europe (2005): A people divided by borders
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/218849.stm>. Datum dostopa: 23. februar 2005.
15. Beatty, Andrew (2004): Pope renews calls for Christian EU. V: Euobserver.net (30. junij). Dostopno na: <http://www.euobserver.com/index.phtml?aid=11900&sid=9>
Datum dostopa: 21. april 2004.
16. Beginning to face up to a terrible past (2005). V: The Economist (9. april). Stran: 26.
17. Bennhold, Katrin (2004): Will Turkey join the EU club? V: International Herald Tribune. The IHT online (13. september). Dostopno na:
<http://www.iht.com/bin/print.php?file=538484.html>. Datum dostopa: 13. september 2004.
18. Blown apart (2003). V: The Economist (22. november). Stran: 29.
19. Boden, Martina (2004): Evropa naša preteklost in sedanjost. Založba mladinska knjiga. Ljubljana.
20. Boland, Vincent (2004): Eastern premise. FT Weekend. (4.-5. december). Stran: W1.
21. Bolkestein: Evropa bo postala islamizirana (2004). Dnevnik, spletni portal (7. september). Dostopno na: http://www.dnevnik.si/clanek_natisni.asp?id=94068 .
Datum dostopa: 7. september 2004.
22. Bush Repeats Call for EU to Accept Turkey (2004). V: BakuToday.net (30. junij). Dostopno na: <http://www.bakutoday.net/print.php?id=9598>. Datum dostopa: 30. junij 2004.
23. Bush: United States Won't Accept Separation of Europe and Turkey By Artificial Borders (2004). Turkishpress.com (29. junij). Dostopno na:
<http://turkishpress.com/turkishpress/news.asp?ID=21868> . Datum dostopa: 30. junij 2004.
24. Çarkoğlu, Ali ur. (2003): Turkey and the European Union. Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics. Frank Cass. Portland.
25. Carter, Richard (2004): Don's slam door on Turkish accession, says France. V: Euobserver.com (19. april). Dostopno na: <http://www.euobserver.com/index.phtml?print=true>. Datum dostopa: 18. april 2004.
26. Charlemagne (2004): Wider still and wider. V: The Economist (13. marec). Stran: 38.
27. Davies, Norman (1997): Europe. A History. Pimlico. London.

28. Dimond, Jonny (2004). Mass march against Turkish reform. BBC News online (6. marec). Dostopno na: <http://news.bbc.ac.uk/go/pr/fr//1/hi/world/europe/3539881.stm>. Datum dostopa: 22. april 2004.
29. Dogan, Ebru (2004). Turkish PM's vote – winning formula. BBC News Online (29. marec). Dostopno na: <http://newsvote.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/1/hi/world/europe/3579467.stm>. Datum dostopa: 22. april 2004.
30. Encyclopaedia of the Orient. Kurds. Dostopno na: <http://i-cias.com/e.o/kurds.htm>. Datum dostopa: 23. februar 2005.
31. Erdemli, Özgül (2003). V: Çarkoğlu, Ali ur. Turkey and the European Union. Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics. Frank Cass. Portland. Strani: 4-8.
32. EU: Presidential Conclusions (2004). Dostopno na: http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/83201.pdf. Datum dostopa: 23. februar 2005.
33. European Court of Human Rights Backs Turkish Univeristy (2004). BakuToday.net (30. junij). Dostopno na: <http://www.bakutoday.net/print.php?id=9600>. Datum dostopa: 30. junij 2004.
34. Evropejci z napako (2004). V: MAG /29. september). Številka 40. Stran: 42 – 45.
35. Faith in Europe (2004). The Economist (18. december). Stran: 14.
36. Fischer: Turkey is a bridge between East and West (2004). V: Turkish Daily News Online (4. maj). Dostopno na: <http://www.turkishdailynews.com/FrTDN/latest/for.htm> Datum dostopa: 4. maj 2004.
37. France: No EU Slot for Turkey in 15 Years (2004). Turks.US (27. september). Dostopno na: <http://www.turks.us/article.php?story=20040927133740254&mode=print>. Datum dostopa: 28. september 2004.
38. Gottlieb, Agnes Hooper et al. (1998): 1000 years, 1000 people. Ranking the Man and Women Who Shaped the Millennium. Kodansha International. New York, Tokyo, London.
39. Grah, Matija (2004): Pralnik ogrožajočega tujca. V: Delo (16. oktober). Stran: 4.
40. Greenway, H. D. S. (2004). Let's give Turkey some real European values. V: International Herald Tribune (11. – 12. december). Str: 7.
41. Guehenno, J. M. v Zakonjšek, Matej (2004): How far can the European Union expand? V: The New Federalist. Magazine of the Young European Federalists. Winter Edition 2004/2005. Stran: 4.

42. Helicke, James C. (2004). Turkey is a Challenge for Expanding EU. Yahoo! News Online – Associated Press (4. maj). Dostop na: <http://news.yahoo.com/news?tmpl=story&cid=518&u=/ap/20040502>. Datum dostopa: 4. maj 2005.
43. Hindle, Tim (2005): Looking to Europe. A survey of Turkey (1 – 20). V: The Economist (19.- 25. marec). Volume 374. Številka: 8418.
44. Huntington: Turčija ni del Evrope (2004). Delo, spletni portal (17. avgust). Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=112bb06b948e79fdee7. Datum dostopa: 23. avgust 2004.
45. Islam 'could not cloud Turkey bid' (2004). BBC World News Online (21. junij). Dostopno na: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3913335.stm>. Datum dostopa: 14. september 2004.
46. Jurgen, Roth (1981): Kurdi–Geografija zatiranih. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
47. Katik, Mevlut (2004): Turkey meets 'last' EU test. V: Euroasia Insight (28. september). Dostopno na: http://www.euroasia.org/departments/insight/articles/eav092804_pr.shtml. Datum dostopa: 29. september 2004.
48. Keay, Justin (2004): A Muslim voice for Turkish business. V: International Herald Tribune (11.–12. december). Stran: 15.
49. Kinzer, Stephen (2001): Crescent & Star. Turkey between two worlds. Farrar, Straus and Giroux. New York.
50. Kirk, Lisbeth (2003): German minister – »never« to Turkey-EU membership. V: Euobserver.com (14. april). Dostopno na: <http://www.euobserver.com/index.phtml?print=true&sid=9&aid=10922>. Datum dostopa: 21. april 2004.
51. Klopčič, Alja (2000): Armenci na razpotju med dvema nekdanjima imperijema. Diplomsko delo. Ljubljana.
52. Kodelja, Nina (2004): Slovenija v pogajalskem procesu (61–72). V: Rupel, Dimitrij et al.: Vzpon med evropske zvezde – Slovenska pot v Evropsko unijo. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. Ljubljana.
53. Kozmos, Radovan (2004): »Dodatni pogoj je lahko le še- začetek pogajanj«. V: Delo (2. december 2004). str: 4.
54. Leyla Zana spet v politiki (2004). V: Delo. 23. oktober 2004. stran: 4.
55. Lungescu, Oana (2004). Turkey's unrequited EU love. BBC News Online (28. junij). Dostopno na: <http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3847373.stm>. Datum dostopa: 30. junij 2004.

56. Mahony, Honor (2004): Turkey is 'acid test' for Europe. V: EU observer.com (21. april). Dostopno na: <http://euobserver.com/index.phtml?print=true?sid=9&aid=14922> . Datum dotopa: 21. april 2004.
57. Mašanović, Božo (2004): Zelena luč za Turčijo, toda s kopico varovalk. V: Delo (7. oktober). Stran: 1.
58. Mayes, E. G. (2001): Enlargement. V: El-Agraa, Ali M ur. The European Union. Economic and Policies. Prentice Hall, Harlow. 548–563.
59. McCormick, John (1999): Understanding the European Union. A concise introduction. Palgrave. New York.
60. Mejač, Živana ur. (2000): Pogajalska izhodišča Republike Slovenije za pogajanja o pristopu k Evropski Uniji. Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve. Ljubljana. Stran: 7–8.
61. Mihajlovič, Stela (2000): Pomen Turčije za evropsko varnost po koncu hladne vojne. Diplomsko delo. Ljubljana.
62. Mihovilović, Maroje (2004): Francoska polena turški vključitvi v Unijo. V: Spletni Dnevnik (16. april). Dostopno na: http://www.dnevnik.si/clanek_natisni.asp?id=79523 . Datum dostopa: 21. april 2004.
63. Moja Evropa (2004): Priročnik za življenje in delo v Evropski uniji. Tajnica. Gospodarski Vestnik Revije. Ljubljana.
64. Motyl, Alexander J. et al. (2001): Encyclopedia of Nationalism. Leaders, Movements, and Concepts. Volume 2. Academic Press. San Diego.
65. Not quite at ease (2004). The Economist (27. novemeber). Stran: 31.
66. Nought to worry about (2004). The Economist Online (26. avgust). Dostopno na: http://www.economist.com/PrinterFriendly.cfm?Story_ID=3131705 . Datum dostopa: 30. avgust 2004.
67. Nugent, Neill (2003): The Governemnt and Politics of the European Union. Duke Univeristy Press. Fifth Edition. Durham.
68. Osnutek pogodbe o Ustavi za Evropo (2003): Evropska konvencija 13. junij in 10. julij 2003. Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti. Luksemburg. Stran: 5.
69. Patten, Chris (2004): Turkey – The EU's Gate to the Islamic Word. V: The Globalist (7. junij). Dostopno na: <http://www.theglobalist.com/DBWeb/storyId.aspx?StoryId=3960>. Datum dostopa: 7. junij 2004.
70. Prepis govora predsednika Busha v Istanbulu (2004). Vir: Tiskovno predstavništvo Bele hiše (29. junij). Poslano po elektronski pošti 15. septembra 2004.

71. Prošek, Mateja (2000): Pravica do obstoja- Kurdi. Diplomsko delo. Ljubljana.
72. Prunk, Janko et al. (1980): Zgodovina v slikah. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
73. Redmond, John (2000): Turkey (467- 469). V: Dinan, Desmond (ur.). Encyclopedia of the European Union. Macmillan Press. London.
74. Representation of the European Commission to Turkey: Historical background and recent developments (2004). Dostopno na: <http://www.deltur.cec.eu.int/english/historical.html> . Datum dostopa: 19. marec 2005.
75. Roney, Alex (2000): EC/EU Fact Book. A Complete Guide. Sixth Edition. Kogan Page. London.
76. Ruuda, Marit (2003): Vatican questions Turkish EU membership. V: Euobserver.com (26. maj). Dostopno na: <http://www.euobserver.com/index.phtml?print=true&sid=9&aid=11382>. Datum dostopa: 21. april 2004.
77. Sezer, Bazoglu Douygu (1981): Turkey's Security Policies. The International Institute for Strategic Studies. London.
78. Simon, Klemen (2001): Delavska stranka kurdistana- teroristična organizacija ali osvobodilno gibanje? Diplomsko delo. Ljubljana.
79. Sketch-o-Phrenia (2004). V: Athens News (24.-30. december). Stran: 8.
80. Sklepi sveta evropskih skupnosti o Turčiji od vrha Eu v Luksemburgu (december 1997).
81. Slovenski poslanci o Turčiji (2004). V: Dnevnik (16. december). Povzeto po Slovenski tiskovni agenciji (STA). Stran: 7.
82. Smailagić, Nerkez (1975): Uvod u Kur'ān. Historijat – Tematika – Tumačenja. Medicinska naklada. Zagreb.
83. Soban, Branko (2004). Konec nadzora nad Ankaro. V: Delo, spletni portal (24. junij). Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=548a . Datum dostopa: 23. avgust 2004.
84. Soban, Branko (2005): Mrtva meja pod Araratom. V: Delo (24. januar). Stran: 4.
85. Spiteri, Sharon (2004): Turkey gets Vatican's support for its EU bid. V: Euobserver.com (28. oktober). Dostopno na: <http://www.euobserver.com/index.phtml?print=true&sid=9&aid=13273>. Datum dostopa: 21. april 2004.
86. Sporočilo Komisije svetu in Evropskemu parlamentu (2004). Poročilo Komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo. Komisija Evropskih skupnosti (6. oktober). Številka: COM(2004) 654 konč. Bruselj.

87. »Still critical« - Prospects in 2005 for Internally Displaced Kurds in Turkey (2005): Human Rights Watch Report. Marec 2005. Letnik: 17. Številka: 2 (D). Human Rights Watch. New York, London.
88. Stran Generalnega Sekretarijata predsednika turške vlade za evropske zadeve: <http://www.euturkey.org.tr/>. Datum dostopa: 11. 3. 2005.
89. Stumbling to Brussels (2005). The Economist (26. marec). Volume 374. Številka: 8419. Stran: 32.
90. Štefančič, Marcel (2003): Genocid v času filma. V: Mladina (10. november 2003). Številka 45. Stran: 54- 55.
91. The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition (2001). Dostopno na: <http://www.bartleby.com/65/ku/Kurds.html>. Datum dostopa: 23. februar 2005.
92. The Enlarged European Union (2004). Publikacija (zloženka) Evropske komisije in Statističnega urada EU (eurostat). Maj 2004.
93. The Ilisu Dam: A Human Rights Disaster in the Making. Dostopno na: <http://www.thecornerhouse.org.uk/item.shtml?x=52191>. Datum dostopa 23.februar 2005.
94. The impossibility of saying no. (2004): The Economist (18. september). Volume 372. Številka: 8393. Stran: 32-34.
95. Tinc, Ferai (2004): »Turkish Islam« Report for EU. V: Turks.us (21. avgust) Dostopno na: <http://www.turks.us/article.php?story=20040821093204708> . Datum dostopa: 23. avgust 2004.
96. To Brussels, on a wing and a prayer (2004). V: The Economist. (9. oktober). Stran: 27–28.
97. Tomažič, Agata, po L'Express (2005): Gorečnost muslimanov in neoprotestantov. V: Delo (18. april). Stran: 5.
98. Toš, Niko (1988): Metode družboslovnega raziskovanja. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
99. Townley, Edward (1997): Dictionary of 20th Century European History. Fitzroy Dearborn Publishers. London, Chicago.
100. Treaty of Peace with Turkey Signed at Lussane, 24th July 1923. Dostopno na: <http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/1918p/lausanne.html>. Datum dostopa: 23.februar 2005.

101. Troubled neighbors Armenia, Azerbaijan and Turkey pledge cooperation (2004). Yahoo! News (30. junij). Dostopno na: <http://new.yahoo.com/news?tmpl=stry&cid1512&u=afp/20040628> . Datum dostopa: 30. junij 2004.
102. Turčija in Hrvaška zadovoljni, Evropska unija cela (2004). V: Dnevnik (18. december). Stran: 6.
103. Turčija vrača udarec (2001). V: Delo, spletni portal (24. januar). Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=f1d7cb632d0148. Datum dostopa: 23. avgust 2004.
104. Turkey 2003 (2003): Directorate General of Press & Information of the Prime Ministry. Ankara.
105. Turkey 'fails to protect women' (2004). BBC News Online (2. junij). Dostopno na: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3768847.stm>. Datum dostopa: 7. junij 2004.
106. Turkey row resurfaces at EU (2004). Spletni portal: CNN.com (10. september). Dostopno na: <http://edition.cnn.com/2004/world/europe/09/10/turkey.eu.reut/index.html>. Datum dostopa: 13. september 2004.
107. Ulsever, Cuneyt (2004): Whither The E.U. V: TurkishPress.com (2. maj). Dostopno na: <http://www.turkishpress.com/turkishpress/news.asp?ID=19711>. Datum dostopa: 4. maj 2004.
108. Urbanc, Janez (1996): Strateški odnosi med Grčijo in Turčijo. Diplomsko delo. Ljubljana.
109. Verheughen: No special status for Turkey (2004). V: Turkish Daily News (18. februar). Stran:1.
110. Vistoropski, Nika (2005): Si želite, da bi bila EU krščanski klub? Intervju: Balkan Kızıldeli, turški veleposlanik v Sloveniji. Revija Ona (25. januar). Leto: 7. Številka: 4. Strani: 8-12.
111. Voje, Ignacij (1994): Nemirni Balkan. Zgodovinski pregled od 6. do 18. stoletja. Značilnosti turškega fevdalizma (197–198). Državna založba Slovenije. Ljubljana
112. Washington Post: Who Are the Kurds? (2005) Dostopno na: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/feb99/kurdprofile.htm>. Datum dostopa: 23. februar 2005.
113. Weale, A. (1999): Democracy. Macmillan. London.
114. Wells, Sherrill Brown (2000): Schuman, Robert (1886–1963). V: Encyclopedia of the European Union. Desmond Dianan ur. Macmillan Press LTD. London. Stran: 414–417.

115. Women's Rights, Turkish Style (2004). V: The New York Times (12. september).
Dostopno na: <http://www.nytimes.com/2004/09/12/opinion/12sun3.html> . Datum dostopa: 13. september 2004.
116. Zakonjšek, Matej (2004): How far can the European Union expand? V: The New Federalist. Magazine of the Young European Federalists. Winter Edition 2004/2005.
Stran: 4.
117. Zlobec, Jaša L. (2004a): Armenski grobovi še vedno tulijo. V: Mladina (2. februar).
Številka: 5. Stran: 19.
118. Zlobec, Jaša L. (2004b): Plavaj naprej in nič ne govori! V: Mladina (26. april).
Številka: 17. Stran: 23.
119. Zürcher, J. Erik (1997): Turkey: A modern History. I. B. Tauris & Co. Ltd. London.
120. Žerjavič, Peter (2004): Vsi pričakujejo dolga in trdna pogajanja. V: Delo (18. december). Stran: 4.
121. Žitko, Stojan (2004a). Različne predstave o primernosti kandidatke. Spletni portal Delo.si (8. september). Dostopno na: http://www.delo.si/article.print_tiskana.php?ID_t=b7f0. Datum dostopa: 8. september 2004.
122. Žitko, Stojan (2004b): Bi bile reforme dovolj za vstop? V: Delo (13. november).
Stran: 4.

5.2 ANKETA

1. Spletna anketa, izvedena 29. septembra 2004, preko spletnega iskalnika Najdi.si.
Dostopna na: http://www.najdi.si/snsi/ankete/arhiv_anket.jsp?dt=resultsWithNotes&pollId=716
Datum dostopa: 1. oktober 2004.

5.3 INTERVJUJI

1. Dr. Miha Brejc, poslanec v evropskem parlamentu. Datum prejetja izpolnjenega vprašalnika: 22. september 2004. Poslano po navadni pošti. Glej priloge.

2. Ljudmila Novak, poslanka v evropskem parlamentu. Datum prejetja izpolnjenega vprašalnika: 13. september 2004. Intervju je bil izpeljan preko elektronske pošte. Glej priloge.
3. Mojca Drčar Murko, poslanka v evropskem parlamentu. Datum prejetja izpolnjenega vprašalnika: 11. september 2004. Intervju je bil izpeljan preko elektronske pošte. Glej priloge.

6 SEZNAM PRILOG

1. *Uvodno pismo, poslano slovenskim poslancem v evropskem parlamentu*
2. *Vprašalnik, poslan slovenskim poslancem v evropskem parlamentu*
3. *Odgovor Dr. Mihe Brejca, poslanca v evropskem parlamentu*
4. *Odgovor ge. Ljudmile Novak, poslanke v evropskem parlamentu.*
5. *Odgovor ge. Mojce Drčar Murko, poslanke v evropskem parlamentu*
6. *Komisija evropskih skupnosti: Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu – Priporočilo Evropske komisije o napredku Turčije pri vključevanju v Evropsko unijo (Bruselj, 6. 10. 2004 COM(2004) 656 konč.)*